

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET ANA BİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DEPREM SONRASI TRAVMA DÜZEYLERİ VE
DEPREM FARKINDALIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CANSU DENİZ POYRAZ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. YASEMİN ÇÖLGEÇEN

**YALOVA
ŞUBAT 2025**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANA BİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DEPREM SONRASI TRAVMA DÜZEYLERİ VE
DEPREM FARKINDALIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CANSU DENİZ POYRAZ
218212001

DANIŞMAN: DOÇ. DR. YASEMİN ÇÖLGEÇEN

YALOVA
ŞUBAT 2025

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım “**Üniversite Öğrencilerinin Deprem Sonrası Travma Düzeyleri Ve Deprem Farkındalıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği**” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Cansu DENİZ POYRAZ

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkışında birçok kişinin desteği, katkısı ve rehberliği yadsınamaz bir öneme sahiptir. Her biri, hem akademik hem de manevi anlamda bu yolculuğumda bana güç vermiş ve çalışmalarımı ilerletmeme olanak sağlamıştır.

Öncelikle, bu tezin her aşamasında engin bilgisi, yol göstericiliği ve sabrı ile bana rehberlik eden değerli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Yasemin ÇÖLGEÇEN'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Kendisinin akademik birikimi ve teşvik edici yaklaşımı, bu çalışmanın tamamlanmasında kritik bir rol oynamıştır.

Hayatım boyunca bana sevgileri ve destekleriyle güç veren, her daim yanımda olan kıymetli annem ve babama; sabırla, anlayışla ve desteğiyle her zaman arkamda duran sevgili eşim Yusuf POYRAZ'a şükranlarımı sunarım. Ayrıca, bu süreçte beni yalnız bırakmayan, saat fark etmeksizin her fırsatta destek ve motivasyon sağlayan sevgili dostum Sema ARSLAN KABASAKAL'a yürekten teşekkür ederim.

Bu çalışmayı yürütürken aynı zamanda çalışma hayatımda birlikte olduğum Gençlik ve Spor ailesine, bana gösterdikleri anlayış ve destek için teşekkür ederim.

Son olarak, özellikle deprem gibi büyük afetlerde görev alan ve isimleri bilinmeyen tüm gönüllü kahramanlara gönülden teşekkür ederim. Onların özverili çabaları ve insanlığa kattıkları değer, bu çalışmaya ilham veren en büyük unsurlardan biri olmuştur.

Bu tez, sadece akademik bir çalışma değil, aynı zamanda bu süreçte yanımda olan herkese duyduğum minnetin bir ifadesidir. Hepinize sonsuz teşekkürlerimle...

Şubat - 2025

Cansu DENİZ POYRAZ

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ	v
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ	1
2.KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1.Doğal Afet	5
2.2.Deprem: Tanımı, Toplumsal Etkileri ve Türkiye'nin Deprem Gerçeği	7
2.3.Deprem'in Bireysel ve Toplumsal Psikolojik Etkileri	8
2.3.1.Deprem ve travma	12
2.3.2.Deprem ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB)	15
2.3.3.Deprem ve yas.....	17
2.3.4.Afet sonrası toplumsal etkiler	19
2.4. Afetlere Hazırbulunuşluk	22
2.4.1. Afet öncesi psikososyal hazırlık	24
2.4.2. Afet sırasında psikososyal destek	25
2.4.3. Afet sonrası psikososyal destek	26
2.5. Psikolojik İlk Yardım	27
2.6. Farkındalık ve Bilinç Kavramları	29
2.6.1. Sürdürebilir deprem farkındalığı.....	31
2.6.2. Afet bilinci ve deprem kültürü	32
2.7. Türkiye'de Afet Risk Yönetimi	34
2.7.1. Türkiye afet risk azaltma planı (TARAP).....	37
2.7.2.Üniversiteler ve deprem farkındalığı	39
2.8. Afetlerde Sosyal Hizmet ve Sosyal Hizmetin Çok Boyutlu Rollerini.....	40
3.TÜRKİYEDE DEPREM FARKINDALIĞI ve TRAVMA İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	46
4.YÖNTEM.....	52
4.1. Araştırmanın Modeli.....	52
4.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	53

4.3. Veri Toplama Araçları.....	53
4.3.1. Kişisel bilgi formu	53
4.3.2. Deprem sonrası travma düzeylerini belirleme ölçeği	53
4.3.3. Sürdürülebilir deprem farkındalığı ölçeği.....	54
4.4. Verilerin Toplanması ve Analizi	55
4.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	56
5.BULGULAR	57
5.1.Deprem Sonrası Travma Düzeyi Ölçeği ve Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeklerinin Alt Boyut ve Toplam Puanları Arasındaki İlişki	57
5.2.Katılımcıların Yaş Değerlerine İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler	59
5.3. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Frekans Bilgileri	60
5.4.Katılımcıların Ölçek Alt Boyut ve Toplam Puanlarına İlişkin Bilgiler.....	61
5.5.Cinsiyete Göre Ölçek Alt Boyut ve Toplam Puanlarındaki Farklılıklar	64
5.6.Okuduğu Sınıfa Göre Ölçek Alt Boyut ve Toplam Puanlarındaki Farklılıklar	66
5.7.Daha Önce Deprem Yaşama Deneyimine Göre Ölçek Alt Boyut ve Toplam Puanları	69
5.8.Depremde Maddi Kayıp Durumuna Göre ve Toplam Ölçek Alt Boyut Puanlarındaki Farklılıklar	71
5.9. Depremde Gönüllü Görev Alma Durumuna Göre Ölçek Alt Boyut ve Toplam Puanlarındaki Farklılıklar	73
6.TARTIŞMA	76
7.SONUÇ VE ÖNERİLER	80
KAYNAKLAR.....	84
EKLER	95
Ek -1: Demografik Bilgi Formu	95
Ek-2 : Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği.....	96
Ek-3: Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği.....	97
Ek-4: Ölçek Kullanım İzinleri	98
Ek-5: Etik Kurul İzni	99
ÖZGEÇMİŞ	100

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

SİMGELER

$\bar{x}$	: Örneklem ortalaması
S.s.	: Standart sapma
n	: Toplam örneklem büyüklüğü
p	: Anlamlılık değeri
r	: Korelasyon katsayısı
t	: T-testi değeri
df	: Serbestlik derecesi

KISALTMALAR

AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AYMEP	: Üniversiteler Afet Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezleri Platformu
CRED	: Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (Afetlerin Epidemiyolojisi Araştırma Merkezi)
DHU	: Deprem Hazırlık Uygulaması
DKHO	: Depreme Karşı Hazırlıklı Olma
DSM-5	: Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı
DSTDO	: Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği
DYI	: Deprem Yapı İlişkisi
EMDAT	: Emergency Events Database (Acil Durum Veri Tabanı)
FEMA	: Federal Acil Durum Yönetimi Ajansı
IFSW	: Uluslar Arası Sosyal Hizmet Uzmanları Fedarasyonu
MTA	: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
SDF	: Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği
TARAP	: Türkiye Afet Azaltma Planı
TSSB	: Travma Sonrası Stres Bozukluğu
WHO	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
WRI	: World Resources Institute (Dünya Risk Raporu)
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. DSTDO ve SDF ölçeklerinin alt boyut ve toplam puanları arasındaki ilişki	57
Tablo 2 . Katılımcıların yaş değerlerine ilişkin tanımlayıcı bilgiler	59
Tablo 3. Katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin frekans bilgileri	60
Tablo 4. Katılımcıların ölçek alt boyut ve toplam puanlarına ilişkin bilgiler	61
Tablo 5. Cinsiyete göre ölçek alt boyut ve toplam puanlarındaki farklılıklar.....	64
Tablo 6. Okuduğu sınıfa göre ölçek alt boyut ve toplam puanlarındaki farklılıklar	66
Tablo 7. Daha önce deprem yaşama deneyimine göre ölçek alt boyut ve toplam puanlar arasındaki farklılıklar.....	69
Tablo 8. Maddi kayıp durumuna göre ve toplam ölçek alt boyut puanlarındaki farklılıklar	71
Tablo 9. Gönüllü görev alma durumuna göre ölçek alt boyut ve toplam puanlarındaki farklılıklar	73

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Doğal Afetler	6
Şekil 2. İnsan Kaynaklı Doğal Afetler	6
Şekil 3. Afetlerde Toplumsal Evreler	20
Şekil 4. Bilinç ve Farkındalık Kavramları	30
Şekil 5. Afet Yönetim Modeli	35
Şekil 6. Afetlerde Sosyal Hizmet Uygulamaları	44

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DEPREM SONRASI TRAVMA DÜZEYLERİ VE DEPREM FARKINDALIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin deprem farkındalığı düzeyleri ve deprem sonrası travma düzeylerini inceleyerek, bu değişkenler arasındaki ilişkiyi değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel hipotezi, öğrencilerin depreme ve krize hazırlıklı olmalarının, travmatik etkileri azaltabileceği yönündedir. Nicel araştırma yöntemleri kullanılarak yürütülen çalışmada, Türkiye genelinde öğrenim gören 451 üniversite öğrencisine ulaşılmıştır. Kartopu örnekleme yöntemiyle belirlenen katılımcılardan elde edilen veriler, Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği ve Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları, cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, deprem deneyimi, depremde kayıp yaşama ve gönüllülük gibi değişkenlerin deprem farkındalığı ve travmatik etkiler üzerinde anlamlı bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Kadın katılımcılar, erkeklere kıyasla daha yüksek travma düzeyleri bildirmiştir. Özellikle davranış problemleri, heyecansal sınırlılık, bilişsel yapı ve uyku problemleri açısından kadınların daha fazla etkilendiği görülmüştür. Bunun yanı sıra, birinci sınıf öğrencilerinin deprem farkındalık düzeylerinin daha yüksek olması, farkındalık artırıcı eğitimlerin özellikle üniversitenin ilk yıllarında etkili olabileceğini göstermektedir. Gönüllü görev alan öğrencilerin deprem farkındalığı düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilse de, bu durumun travma düzeyleri üzerinde belirgin bir etki yaratmadığı gözlemlenmiştir.

Bu çalışma, sosyal hizmet disiplini çerçevesinde mikro, mezo ve makro düzeyde afet yönetimi stratejileri geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Mikro düzeyde bireylerin psikososyal destek mekanizmalarına erişiminin artırılması, mezo düzeyde üniversitelerde afet farkındalık programlarının yaygınlaştırılması ve makro düzeyde sürdürülebilir afet politikalarının oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Afettede olmayan öğrencilerin bile potansiyel birer afettede adayı olduğu gerçeği göz önünde bulundurularak, toplumsal bilinçlendirme ve eğitim programlarının sürekliliği sağlanmalıdır.

İbn Haldun'un "Coğrafya kaderdir." sözü, Türkiye gibi deprem riski yüksek ülkelerde afet bilincinin yalnızca bireysel değil, toplumsal bir sorumluluk olarak ele alınması gerektiğini hatırlatmaktadır. Deprem farkındalığından deprem bilincine, deprem bilincinden deprem kültürüne geçiş sağlanarak, bireylerin yalnızca farkında değil, bilinçli ve hazırlıklı aktörler haline gelmeleri teşvik edilmelidir. Çalışma, prososyal davranışların afet yönetimi bağlamında teşvik edilmesi gerektiğini vurgulayarak, bireylerin yalnızca kendi güvenliklerini değil, toplumlarını da koruma sorumluluğu taşıdığını göstermektedir. Eğitim programlarının sürekliliği ve gönüllülük faaliyetlerinin teşviki, toplumsal dayanıklılığın güçlendirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, üniversite öğrencilerinin sadece kendi yaşamlarında değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de etkili roller üstlenmeleri sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Afetlerde sosyal hizmet, Deprem, Üniversite öğrencisi, Travma, Farkındalık

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN POST-EARTHQUAKE TRAUMA LEVELS AND EARTHQUAKE AWARENESS OF UNIVERSITY STUDENTS : THE CASE OF TURKEY

ABSTRACT

This study aims to examine university students' earthquake awareness levels and post-earthquake trauma levels and to evaluate the relationship between these variables. The main hypothesis of the study is that students' preparedness for earthquake and crisis can reduce traumatic effects. In the study, which was conducted using quantitative research methods, 451 university students studying across Turkey were reached. The data obtained from the participants determined by snowball sampling method were evaluated using the Sustainable Earthquake Awareness Scale and the Scale for Determining Post-Earthquake Trauma Levels.

The findings of the study reveal that variables such as gender, age, grade level, earthquake experience, earthquake loss and volunteerism play a significant role on earthquake awareness and traumatic effects. Female participants reported higher levels of trauma compared to male participants. It was observed that women were more affected especially in terms of behavioral problems, emotional limitation, cognitive structure and sleep problems. In addition, the higher earthquake awareness levels of first-year students indicate that awareness-raising trainings can be effective especially in the first years of university. Although it was found that the earthquake awareness levels of the students who volunteered were higher, it was observed that this did not have a significant effect on their trauma levels.

This study emphasizes that disaster management strategies should be developed at micro, mezzo and macro levels within the framework of social work discipline. Increasing individuals' access to psychosocial support mechanisms at the micro level, disseminating disaster awareness programs in universities at the mezzo level, and establishing sustainable disaster policies at the macro level are of great importance. Considering the fact that even students who are not disaster victims are potential disaster victims, the continuity of social awareness and education programs should be ensured.

Ibn Khaldun's quote "Geography is destiny" reminds us that in countries with high earthquake risk like Turkey, disaster awareness should be considered not only as an individual but also as a social responsibility. Individuals should be encouraged to become not only aware but also conscious and prepared actors by ensuring a transition from earthquake awareness to earthquake consciousness and from earthquake consciousness to earthquake culture. By emphasizing that prosocial behaviors should be encouraged in the context of disaster management, the study shows that individuals have the responsibility to protect not only their own safety but also their communities. Continuity of education programs and encouragement of volunteering activities are of great importance for strengthening social resilience. In this context, university students should be enabled to assume effective roles not only in their own lives but also at the societal level.

Keywords: Social work in disasters, Earthquake, University student, Trauma, Awareness

1. GİRİŞ

Sosyolojinin atası olarak anılan önemli isimlerden İbn-i Haldun, "Coğrafya kaderdir" sözüyle coğrafyanın bireyler ve toplumlar üzerindeki etkisini çarpıcı bir şekilde ifade etmiştir. Bu söz, modern çağda da fiziksel, kültürel ve sosyolojik açılardan geçerliliğini korumaktadır. Coğrafi konum her bir ülke için çok önemlidir. Coğrafi konum özellikle bir evin adresine benzer. Bir insanın kimliği veya evin adresi ne kadar önemli ise bir ülkenin konumu da o kadar önemlidir. "Coğrafya kaderdir" söylemine dikkat çekilerek ülkelerin bulunmuş olduğu coğrafyaların hem avantajlara hem de dezavantajlara sahip olabileceği vurgulanmaktadır (Değirmenci, 2019). Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla hem avantajlar hem de dezavantajlar barındıran bir ülkedir. Alp-Himalaya kuşağı üzerinde yer alan Türkiye, Kuzey Anadolu Fayı ve Doğu Anadolu Fayı gibi aktif tektonik sistemlere sahiptir. Bu fay hatları, Marmara, Ege ve Doğu Anadolu bölgelerinde yüksek deprem riski oluşturmaktadır. Türkiye Diri Fay Haritası da ülkenin büyük bölümünün deprem tehdidi altında olduğunu göstermektedir (MTA, 2024).

Dünya çapında gerçekleşen afetler incelendiğinde en fazla can kayıplarının depremler sebebiyle yaşandığı görülmektedir. Türkiye, yüzölçümünün %90'dan fazlası deprem riski ile karşı karşıya bulunmakta olan bir ülkedir. Bu sebeple deprem farkındalığı yaratma konusu ülkemiz açısından üzerinde önemle durulması gereken bir problemdir (Ezici, 2022).

Depremler, doğal afetler arasında en yıkıcı olanlarından biridir ve bireyler üzerinde derin psikolojik etkiler bırakabilir. Bu bağlamda, üniversite öğrencileri gibi genç yetişkin bireylerin deprem sonrası travma düzeyleri ve deprem farkındalıkları önemli bir araştırma konusudur. Bir tür "zemin kayması" olarak belirtilebilecek bu doğal olayın ardında birçok şey alt üst olmaktadır (Canbulat ve diğ., 2023). Literatürde, deprem farkındalığının artırılmasının yalnızca afet sonrasındaki travmatik etkileri azaltmakla kalmadığı, aynı zamanda daha dirençli bir toplum oluşturma temeli bir unsuru olduğu vurgulanmaktadır (Korucu ve Özer, 2023).

Deprem sonrası psikolojik etkilerin yanı sıra, bireylerin afetler hakkında sahip oldukları farkındalık ve bilgi düzeyleri de önemli bir araştırma konusu haline gelmiştir. Farkındalık düzeyi, hem bireylerin deprem öncesinde hazırlıklı olma durumunu hem de deprem sonrasındaki toparlanma süreçlerini önemli ölçüde etkileyebilmektedir (Kaya, 2019; Arslan & Karabacak, 2022).

Afetler, yalnızca fiziksel çevreyi değil, bireyler ve toplumlar üzerinde de derin etkiler yaratır. Bu noktada sosyal bilimlerin devreye girdiği görülmektedir. Toplumların iyileştirilmesi,

travmaların hafifletilmesi ve dayanıklılığın artırılması, sosyal bilimlerin önemli sorumlulukları arasındadır. Bu nedenle, sosyal bilimlerin afet yönetimi ve travma müdahalesindeki rolü hem uygulamalar hem de bu alandaki araştırmalar açısından kritik bir yere sahiptir (Tuman, 2023).

Doğal afetler, özellikle de etkileri tartışılmaz olan depremler konusunda, üniversite öğrencilerinin bilgi düzeyini artırmaya yönelik çalışmaların planlanması bir zorunluluktur. Bu çalışma, üniversite öğrencileri açısından deprem farkındalığını değerlendirmeyi ve elde edilen bulguları gelecekteki depremlere yönelik hazırlık süreçlerine katkı sağlamak için kullanmayı hedeflemektedir (Tanhan ve Kayri, 2013).

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin deprem sonrası yaşayabilecekleri travma düzeylerini ve deprem farkındalıklarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Türkiye, coğrafi yapısı ve konumu gereği depremle yaşamayı öğrenmek zorunda olan bir ülkedir. Bu nedenle, bu tür çalışmalar bireysel ve toplumsal düzeyde büyük önem taşımaktadır (Filiz ve diğ., 2023). Depremle yaşamayı öğrenmek yalnızca bireysel bir sorumluluk değil, aynı zamanda toplumsal bir gerekliliktir. Tarih boyunca Türkiye, birçok yıkıcı depremle karşı karşıya kalmış ve bu olaylar yalnızca fiziksel yıkımlara değil, aynı zamanda ciddi psikolojik sorunlara da yol açmıştır. Bu durum, depreme yönelik çalışmalarda psikolojik etkilerin göz önünde bulundurulması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır (Filiz ve diğ., 2023).

Depremlerin bireyler üzerindeki etkilerini ve psikolojik sonuçlarını anlamak amacıyla ulusal ve uluslararası alanda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Özellikle 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş depremleri, yalnızca fiziksel yıkımlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda derin psikolojik etkiler yaratmıştır. Yolların hasar görmesi, iletişim ağlarındaki kesintiler, zorlu kış koşulları ve geniş çaplı yıkım, arama kurtarma ve yardım çalışmalarını ciddi şekilde zorlaştırmıştır (Aksu ve İmrek, 2023). Ancak bu zorluklar yalnızca doğal bir felakete bağlanamaz; hazırlık eksiklikleri, müdahale süreçlerindeki aksaklıklar ve sosyal destek sistemlerinin yetersizliği gibi insan kaynaklı faktörler de bu sürecin zorluklarını artırmıştır. İnsanlar, fiziksel kayıpların yanı sıra, temel ihtiyaçların karşılanamaması ve sevdiklerini kaybetmenin oluşturduğu manevi yük nedeniyle derin psikolojik etkilerle mücadele etmek zorunda kalmaktadır (Yılmaz, 2024).

Deprem farkındalığı, yalnızca bireysel bir bilinçlenme süreci olarak değerlendirilemez; bu süreç, deprem öncesi, sırası ve sonrasını kapsayan bütüncül bir yaklaşımı ifade eder. Depremler, yalnızca fiziksel yıkımlara değil, aynı zamanda psikolojik ve mental yıkımlara da neden

olmaktadır. Bu bağlamda, afet sonrası gelişen travma bozukluklarının belirlenmesi ve deprem farkındalığı üzerindeki etkilerinin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin travma ve farkındalık düzeylerini belirleyerek, gelecekteki depremlere yönelik hazırlık süreçlerine katkı sağlamayı hedeflemektedir (Genç ve Sözen, 2022).

Türkiye gibi aktif bir deprem kuşağında yer alan ülkelerde, depremlerin etkilerini azaltmaya yönelik hazırlıklı olunması bir zorunluluktur. Bu doğrultuda, özellikle üniversiteler başta olmak üzere tüm eğitim kurumlarında, depreme yönelik farkındalık ve hazırlık eğitimleri verilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu tür eğitimler, toplumun afet bilincini artırarak hem bireysel hem de toplumsal dayanıklılığın gelişmesine katkı sağlayacaktır (Genç ve Sözen, 2022).

Deprem sonrası yaşanan zorunlu maddi ihtiyaçlar (barınma, eşya, yiyecek gibi) genellikle üç ila beş yıl içinde karşılanabilse de, can kayıpları ve travmaların etkileri çok daha uzun süre devam etmektedir. Manevi kayıpların telafisi ve tedavisi bir ömür boyu sürebilir ve bu travmalar epigenetik yolla sonraki nesillere dahi aktarılabilir. Bu durum, deprem sonrası psikolojik ve duygusal destek süreçlerinin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır (Aktan Kibar, 2019).

Toplumun bireysel düzeyde depreme karşı hazırlıklı olması, ancak güçlü bir toplumsal bilincin oluşturulmasıyla mümkün olabilir. Eğitim, farkındalık kampanyaları ve toplumsal iş birliğini teşvik eden çalışmalar, toplumun genel afet dayanıklılığını artırmak için hayati önem taşımaktadır. Böylece bireylerin yanı sıra, kurumların ve yöneticilerin de bu bilinci benimsemesi sağlanarak daha geniş kapsamlı bir hazırlık kültürü oluşturulabilir (Taluğ, 2016).

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin deprem sonrası travma düzeyleri ile deprem farkındalığı arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki hedefler belirlenmiştir:

1. Üniversite öğrencilerinin deprem farkındalığı ile travma düzeyleri arasındaki ilişkiyi cinsiyet ve sınıf gibi demografik özelliklere göre nasıl değiştiğini incelemek.
2. Deprem deneyimi yaşayan ve yaşamayan öğrenciler arasında travma düzeyleri ile farkındalık düzeyleri arasında oluşan farklılıkları analiz etmek.
3. Maddi kayıp deneyiminin öğrencilerin travma düzeyleri ile ve deprem farkındalığı arasındaki ilişkiyi incelemek.

4. Depremde gönüllü görev alma durumunun, öğrencilerin farkındalık düzeyleri üzerindeki etkisini analiz etmek.
5. Öğrenim gördükleri sınıfa göre öğrencilerin deprem farkındalığı düzeylerindeki değişimleri analiz etmek, farkındalık artırıcı programların daha etkili bir şekilde tasarlanmasına yönelik öneriler sunmak.

Bu hedefler, araştırmanın deprem farkındalığı ve travma düzeyleri üzerinde etkili olan farklı değişkenleri kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, ele alınan kavramların daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve çalışmayı teorik bir temele oturtmak için kavramsal ve kuramsal çerçeve detaylı olarak incelenecektir.

2.KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, çalışmaya ilişkin temel tanımlara yer verilerek, afetlerin birey ve toplum üzerindeki psikolojik ve sosyal etkileri ile bu etkilerin süreç ve sonuçları kapsamlı bir şekilde vurgulanmıştır. Ayrıca, afet risk yönetimi bağlamında etkin müdahale ve hazırlık süreçlerinin önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Son olarak, Türkiye'de bu alanda gerçekleştirilen önceki çalışmalar incelenmiş ve literatüre dayalı bir perspektif oluşturulmaya çalışılmıştır.

2.1.Doğal Afet

Afetler, dünyanın farklı katmanlarında (taşküre, suküre, gazküre) meydana gelen doğal hareketler sonucunda oluşan olayların, toplumlar üzerinde yarattığı fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar olarak tanımlanır (Akdur ve diğ., 1998). Ancak afet, yalnızca bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçlardır. Afetler, toplumun tamamını ya da belli kesimlerini etkileyerek normal hayatı ve insan faaliyetlerini kesintiye uğratar. Etkilenen toplumun başa çıkma kapasitesinin yetersiz olduğu durumlarda ise afetin etkileri daha yıkıcı hale gelir (AFAD, 2024). Matematiksel olarak ifade etmek gerekirse: “Afet = Tehlike x Zarar Görebilirlik” şeklinde tanımlanabilir. Bu eşitlik, bir afetin gerçekleşmesi için bir tehlikenin varlığını ve bu tehlikenin etkileyebileceği bir ortam veya topluluk bulunmasını gerektirir (Köse, 2022).

Doğal afetler, insan müdahalesi olmaksızın doğal süreçlerin bir sonucu olarak meydana gelen olayların yarattığı sonuçlardır. AFAD’ın tanımına göre, doğal afetler; deprem, sel, heyelan, çığ, kuraklık, fırtına, dolu, hortum, göktaşı düşmesi gibi engellenemeyen jeolojik, meteorolojik, hidrolojik, klimatolojik, biyolojik ve dünya dışı kaynaklı tehlikelerden kaynaklanır. Türkiye gibi aktif tektonik kuşaklar üzerinde yer alan ülkelerde, depremler en yaygın doğal afet türlerinden biridir. Türkiye’nin %92’sinin deprem kuşağında yer aldığı ve nüfusun %95’inin deprem riski altında yaşadığı düşünüldüğünde, afetlere hazırlıklı olmanın önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır (Zengin, 2022).

Afetler genellikle doğal afetler ve insan kaynaklı afetler olmak üzere ikiye ayrılırlar. Doğal afetler de oluşum hızına bağlı olarak iki temel gruba ayrılabilir.

Doğal Afetler

Yavaş Gelişen Doğal Afetler	Ani Gelişen Doğal Afetler
Şiddetli Soğuklar Kuraklık Kıtık vb.	Deprem Seller, Su taşkınları Toprak Kaymaları,Kaya Düşmeleri, Çığ, Fırtınalar, Hortumlar, Volkanlar,Yangınlar vb.

Şekil 1. Doğal Afetler

Kaynak (AFAD, 2002)

Doğal afetlerin yanı sıra, insan kaynaklı olaylar da afetlere yol açabilir. Bu tür afetler; nükleer, biyolojik ve kimyasal kazalar; taşımacılık ve endüstriyel kazalar; aşırı kalabalıktan kaynaklanan kazalar; göçmenler ve yerlerinden edilen kişilerle ilişkilidir. İnsan kaynaklı afetlerin çoğu, önleyici tedbirlerle en aza indirilebilir (AFAD, 2024).

İnsan Kaynaklı Afetler

Nükleer, biyolojik, kimyasal kazalar

Taşımacılık kazaları

Endüstriyel kazalar

Aşırı kalabalıktan meydana gelen kazalar

Göçmenler ve yerlerinden edilenler vb.

Şekil 2.İnsan Kaynaklı Doğal Afetler

Kaynak: (AFAD, 2002)

Afet türlerinin her biri, kendine özgü dinamiklere sahiptir ve bu nedenle her afet türüne yönelik hazırlık ve müdahalelerin afete özel olması gereklidir. Afetlerin önlenmesinde, zarar görebilirlik düzeyini azaltmak ve toplulukların tehlikelerle başa çıkma kapasitesini artırmak temel bir role sahiptir (Çalışkan, 2019; Türk, 2019). Doğal tehlikeler önlenemezken, doğru müdahale ve hazırlık stratejileriyle afetlerin etkileri azaltılabilir (Turhaner ve Polat, 2024).

Özellikle sosyal anlamda dezavantajlı topluluklar, yoksulluk ve kaynak yetersizliği nedeniyle afetlere karşı daha savunmasızdır. Bu durum, tehlikenin etkilerini artırarak afetlerin meydana gelme olasılığını yükseltir. Toplumun zarar görebilirlik düzeyinin azaltılması ve başa çıkma

kapasitesinin artırılması, etkili bir afet yönetiminin temel unsurlarından biridir (Aktan Kibar, 2019).

2.2. Deprem: Tanımı, Toplumsal Etkileri ve Türkiye'nin Deprem Gerçeği

Deprem, en basit tanımıyla, yer kabuğunda beklenmedik bir anda ortaya çıkan enerjinin sismik dalgalar halinde yayılarak yeryüzünü sarsması olayıdır. Bu doğal fenomen, yer sarsıntısı, seizma veya zelzele olarak da adlandırılmaktadır (Akdur ve diğ., 1998). Deprem sırasında oluşan sarsıntılar, sismograf adı verilen cihazlarla ölçülmekte ve bu olayı inceleyen bilim dalı sismoloji olarak adlandırılmaktadır. Depremın büyüklüğü, Moment Magnitüd Ölçeği (eski adıyla Richter Ölçeği) ile belirlenmektedir. Üç ila altı büyüklüğündeki depremler genellikle hissedilmezken, yedi ve üzeri büyüklükteki depremler ciddi yıkıcı etkilere yol açabilmektedir (Edemen vd., 2023). Bunun yanı sıra, "deprem fırtınası" olarak adlandırılan olaylar, bir bölgede kısa süre içinde art arda meydana gelen çok sayıda depremi ifade etmektedir. Bu tür olaylar, fay hatlarının hareketliliğiyle ilişkilendirilmekte ve kimi zaman daha büyük bir depremin habercisi olabilmektedir (AFAD, 2024).

Deprem, yalnızca fiziksel bir doğa olayı değil, aynı zamanda toplumları derinden etkileyen sosyolojik bir olgudur. Depremler, bireylerin ve toplumların hayatlarında kalıcı izler bırakırken, toplumsal yapıyı etkileyen değişimlere de neden olmaktadır (Tomanbay, 2009). Bu bağlamda, afetlerin toplumsal yapı üzerindeki etkilerini anlamak için afet öncesi, sırası ve sonrasındaki süreçlerde meydana gelen toplumsal kırılmalar ve yeniden yapılanmalar üzerine odaklanan bir sosyal bilimler alt dalı gelişmiştir. Bu disiplin, afetlerin sosyolojik etkilerini inceleyerek toplumsal dayanıklılığı artırmaya yönelik stratejiler geliştirmeyi amaçlamaktadır (Kolay ve diğ., 2023).

Depremsellik, belirli bir zaman ve mekânda depremlerin oluşum sıklığını ve miktarını ifade eden bir kavramdır (AFAD, 2024). Bu kavram, yer kabuğunun dinamik yapısının bir sonucu olarak, deprem bölgelerindeki tehlike ve risklerin değerlendirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

Türkiye, jeolojik yapısı nedeniyle dünyanın en aktif deprem bölgelerinden birinde yer almaktadır. Kuzey Anadolu Fay Hattı, yaklaşık 1400-1500 km uzunluğunda, birbirini izleyen paralel kırıklarla karakterize edilen ve günümüzde aktif olan bir fay sistemi olarak dikkat çekmektedir (Akdağ, 2015). Bunun yanı sıra Doğu Anadolu Fay Hattı da Türkiye'nin önemli

deprem kaynaklarından biridir. Türkiye'nin en riskli deprem bölgeleri arasında Batı Anadolu'nun horst ve graben sistemi, Ege Bölgesi, Güney Marmara Bölgesi ve Kuzey ile Doğu Anadolu Fay Hatları yer almaktadır (Atabay, 2023).

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçelerinde meydana gelen 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki depremler, Türkiye'nin deprem gerçeğini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Bu depremler, binlerce can kaybına ve büyük altyapı hasarlarına yol açmıştır. Türkiye, topraklarının %92'si deprem kuşağında yer alan bir ülke olup, nüfusunun %95'i deprem riski altındadır. Ayrıca, sanayi merkezlerinin ve barajların %93'ü aktif deprem bölgelerinde bulunmaktadır (<https://afet.tekirdag.bel.tr/>). Bu durum, ülkenin depreme karşı hazırlıklı olmasının önemini vurgulamakta ve deprem risk yönetiminin hayati bir gereklilik olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, depremler, Türkiye'nin jeolojik gerçekliğinin bir sonucu olup, etkilerinin en aza indirilebilmesi için alınacak önlemler ve uygulanacak stratejiler büyük önem taşımaktadır. Deprem farkındalığının artırılması, dayanıklı yapılar inşa edilmesi ve toplumsal dayanıklılığı güçlendirecek politikaların uygulanması, bu tür doğal felaketlere karşı toplumun korunmasında kritik bir rol oynamaktadır (Şah Ezici, 2022).

2.3. Deprem Bireysel ve Toplumsal Psikolojik Etkileri

Deprem gibi doğal afetler, ani ve öngörülemeyen doğasıyla bireylerin yaşamında çok boyutlu kayıplara neden olan ciddi doğa olaylarıdır (Atılğan, 2016). Bu çok boyutlu kayıplar; bireylerin sevdiklerini, evlerini, rutinlerini ve konfor alanlarını kaybetmelerine sonuç olarak fiziksel, psikolojik ve toplumsal travmalara yol açmaktadır (Kaya, 2022).

Depremler, genellikle can kayıpları ve yaralanmalar gibi fiziksel sonuçlarıyla öne çıksa da, toplumsal ve psikolojik etkileri de oldukça yaygındır (Bedirli, 2014). Deprem ve benzeri doğa kaynaklı afetler, yalnızca fiziksel çevreyi değil, bireylerin ve toplumların çeşitli kesimlerini de derinden etkiler. Afetlerden etkilenen gruplar oldukça geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Özellikle depremden etkilenen, dört ana grup altında incelenebilir (Akyılmaz ve Karka, 2009).

- *Birincil Mağdurlar:* Depremi doğrudan deneyimleyen bireylerdir. Deprem sırasında fiziksel zarar gören, yaralanan, evlerini veya yakınlarını kaybeden bireyler bu grubu oluşturur. Bu kişiler genellikle travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi psikolojik sorunlar yaşama riski altındadır.

- *İkincil Mağdurlar:* Afetten doğrudan etkilenmeyen ancak aile üyeleri, arkadaşları veya iş yerleri gibi sosyal çevresi aracılığıyla etkilenmiş bireylerdir. Bu gruptakiler, özellikle sevdiklerinin kaybindan ya da iş kayıplarından dolayı duygusal ve ekonomik zorluklar yaşayabilir.
- *Üçüncül Mağdurlar:* Afet bölgelerinde çalışan sağlık personeli, itfaiyeciler, kurtarma ekipleri ve gönüllüler bu gruba dahildir. Bu kişiler, yüksek düzeyde stres, tükenmişlik sendromu ve ikincil travmatik stres riskiyle karşı karşıya kalabilirler.
- *Dördüncül Mağdurlar:* Afet bölgesinde yaşamasa da olaydan haberdar olan, medyadan izleyen veya yardım çalışmalarına katılan bireyler de psikolojik olarak etkilenebilir. Bu grup, genellikle korku ve belirsizlik gibi duygusal tepkiler gösterebilir.

Afetlerin travmatik olmasının temel nedenlerinden biri, kişinin dünya ile ilgili temel varsayımlarının sarsılmasıdır. İnsanların genel olarak "Dünya güvenli bir yerdir" ve "Başıma gelenleri kontrol edebilirim" gibi temel varsayımları vardır. Ancak deprem gibi doğa olayları, bu varsayımları derinden sarsarak bireylerin güvenlik ve kontrol duygularını zedeler (Özkan ve Kutun, 2021). Depremler, kişinin çevresel güvenlik algısını yok etmekle kalmaz, aynı zamanda yaşam üzerindeki kontrol hissini kaybetmesine neden olarak afetzedeler için travmatik bir deneyim haline gelir. Bu travmatik deneyim, bireylerde hem psikolojik hem de duygusal etkiler yaratarak uzun vadeli sonuçlara yol açabilir (İPKB,2023).

Doğa kaynaklı afetlerin ardından yetişkinlerde gözlemlenen tepkiler beş ana başlık altında ele alınabilir; duygusal, bilişsel, fiziksel, davranışsal ve sosyal tepkiler. Bu tepkiler, olağanüstü bir duruma verilen normal ve beklenen tepkiler olup, mağdurların bu durumların doğallığını anlaması, normalleştirme ve psikolojik rahatlama açısından önemli bir yer tutmaktadır (Canbulat ve Dursun, 2024). Afet sonrası beklenen tepkiler aşağıdaki gibidir(Akyılmaz ve Karka, 2011; Kukuloğlu, 2018; İPKB, 2023; Akdoğan, 2024).

- *Duygusal Tepkiler:* Afetler sonrası bireylerde şok, tepkisizlik, gerçek dışılık hissi, çaresizlik, boşlukta hissetme, aşırı korku, öfke, suçluluk, yas, umutsuzluk, sinirlilik, karamsarlık, dissosiyasyon¹ (kopma), değersizlik hissi, panik ve utanç gibi çeşitli ve yoğun duygular gözlemlenebilir
- *Bilişsel Tepkiler:* Bireylerde dikkat ve odaklanma güçlükleri, karar verme sorunları, bellek problemleri, bazı olayları hatırlayamama gibi bilişsel tepkiler yaygın olarak

¹ Dissosiyasyon: Ayrışma, kopma, benlik yitimi, gerçeklik hissini kaybı (APA,1998).

görülebilmektedir. Ayrıca, olumsuz ve çarpıtılmış inançlar geliştirme (ör., “olanlar benim suçumdu” veya “artık her yer tehlikeli”), düşüncelerde düzensizlik, kendine güven ve saygı kaybı, kendini veya başkalarını suçlama, istenmeyen tekrarlayıcı düşünceler gibi bilişsel etkiler de yaygın olarak gözlemlenmektedir.

- *Fiziksel Tepkiler:* Afet mağdurlarında kas gerginliği, yorgunluk, uykusuzluk, aşırı uyuma, tedirginlik, baş ağrısı, mide-bağırsak sorunları, iştahsızlık, bağışıklık sisteminde bozulma, çarpıntı ve göğüs ağrıları gibi çeşitli fiziksel belirtiler ortaya çıkabilir. Bu semptomlar, sempatik sinir sistemi ve stres hormonlarının tetiklediği savaş-kaç tepkisinin doğal bir sonucudur.
- *Davranışsal Tepkiler:* Afet sonrası bireylerde kaçınma davranışları, yerinde duramama, ani irkilmeler ve travmayı hatırlatan uyaranlardan uzak durma gibi davranışsal tepkiler gözlemlenebilir. Bu tür davranışlar, bireylerin kendilerini koruma çabalarının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.
- *Sosyal Tepkiler:* Afet sonrası mağdurlarda yabancılaşma, sosyal geri çekilme, kişiler arası ilişkilerde çatışma, güvensizlik, şüphecilik ve suçlayıcı tutumlar gibi sosyal tepkiler gözlemlenebilir.

Depremler, yalnızca fiziksel yaralanmalar değil, aynı zamanda kayıp ve yas süreçlerini de beraberinde getirir. Yas sürecine eşlik eden depresyon, umutsuzluk, kaygı, suçluluk gibi duygusal tepkiler; geri çekilme ve tükenmişlik gibi davranışsal belirtiler; konsantrasyon güçlüğü ve çaresizlik düşünceleri gibi bilişsel etkiler; iştah kaybı ve somatik şikâyetler gibi fizyolojik yansımalar, bireylerin psikolojik dengelerini bozabilmektedir (Kukuloğlu, 2018). Deprem sırasında yaşanan fiziksel yaralanmalar, aile üyelerinin kaybı ve ekonomik zararlar, yas sürecini daha da karmaşık hale getirerek "haklarından mahrum bırakılmış yas"² ya da "yas taşması"³ gibi durumlara neden olabilmektedir (Yelboğa, 2023; Yaşar, 2024).

² Haklarından mahrum bırakılmış yas: Bireyin yaşadığı kaybın toplum tarafından yeterince tanınmadığı, ifade edilmesine izin verilmediği veya desteklenmediği durumdur. Özellikle kazalar, terör eylemleri ve doğal afetler gibi olaylarda, cenaze ritüellerinin gerçekleştirilememesi veya kayıpla yüzleşmenin mümkün olmaması, sağlıklı yas sürecini engelleyerek travmatik etkilere yol açabilir (Yelboğa, 2023).

³ Yas taşması: Deprem gibi büyük olaylarda felaketlerde birden fazla aile bireyinin kaybı, geride kalanların başa çıkma potansiyeli ciddi şekilde zorlanabilir. Bu durum literatüründe "yas taşması" olarak adlandırılmakta ve yoğunlaştırılmış ve birikmiş bir yas süreci yaşamalarına neden olmaktadır (Boelen ve diğ., 2020). Ayrıca bu kayıpların ardından depremin yarattığı fiziksel, sosyal ve ekonomik sorunlar nedeniyle yas büyüyebilir yerine getiremeyen "yasta olma hali" uzayabilir.

Araştırmalar, depremle ilişkili psikolojik etkilerin genellikle ilk üç yıl içinde yoğunlaştığını, ancak uzun vadeli etkilerin de göz ardı edilmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, 1953 yılında Yunanistan'ın Kefalonya adasında meydana gelen depremlerden 50 yıl sonra yapılan bir çalışmada, depremi yaşayanların %78'inin hâlâ bu olayın etkilerini hissettiği görülmüştür. Bu durum, depremlerin yalnızca kısa vadeli değil, uzun vadeli travmatik etkiler yarattığını göstermektedir (Bedirli, 2014).

Depremle ilişkili Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB)⁴ için belirlenen risk faktörleri arasında yoğun korku, hayati tehdit algısı, yakın birinin kaybı, enkaz altında kalma, maddi kayıp ve sosyal destek kaybı gibi özellikler öne çıkmaktadır. Ayrıca, kadın olmak, düşük eğitim düzeyi, ileri yaş ve deprem öncesinde psikiyatrik bir rahatsızlık öyküsü bulunması gibi demografik faktörler de TSSB için anlamlı risk unsurları olarak tanımlanmıştır (Bedirli, 2014; Cengiz ve Peker, 2023).

Depremler, yalnızca fiziksel zararlarla sınırlı kalmayıp, bireylerin ve toplumların psikososyal dengelerini de derinden sarsmaktadır.(Tuhaner ve Polat, 2024). Depremler, bireylerde doğal bir korku ve endişe yaratır. Güvenilir kabul edilen yer kabuğunun sallanması veya parçalanması, insanların temel güvenlik algısını zedeler (Atabay, 2023). Büyük depremler; can kaybı, uzuv kaybı, çevresel yıkım ve altyapı hasarı gibi etkilerle bireylerin biyolojik, psikolojik ve sosyal dengelerini bozarak uzun vadeli sonuçlara yol açmaktadır (Korucu ve Özer, 2023). Ani ve öngörülemez oluşu nedeniyle depremler, bireylerin olağan yaşam düzenlerini bozarak travmatik bir olay haline gelir ve stres, tükenmişlik, mutsuzluk, umutsuzluk gibi etkiler yaratmaktadır (Irmak ve diğ., 2023).

Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlığı, fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden tam bir iyilik hali olarak tanımlaması bağlamında, depremlerin bireylerin sağlık unsurlarını zedelediği ve toplumsal entegrasyonu kesintiye uğrattığı belirtilmektedir (Aka, 2023). Ayrıca, bireylerin yaşam doyumunu ve bireysel tatminlerini azaltan depremler, yalnızca kısa vadeli değil, uzun vadeli etkiler de bırakmaktadır (Korucu ve Özer, 2023).

⁴ Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB), bireyin travmatik bir olayın ardından yaşadığı yoğun stres ve korku tepkilerinin normal sınırları aşarak günlük yaşamını etkilediği psikiyatrik bir bozukluktur. TSSB, genellikle ciddi travmatik olaylara maruz kalma (örneğin, doğal afetler, savaş, kazalar, şiddet veya kayıplar) sonrasında ortaya çıkar. Belirtileri arasında travmayı tekrar yaşama, travmayla ilgili uyarılardan kaçınma, aşırı uyarılma (uyku problemleri, huzursuzluk), ve olumsuz düşünce ve duygu değişiklikleri bulunur (APA, 2013).

Etkili psikolojik destek mekanizmalarının uygulanması ve eğitim çalışmalarının sürdürülmesi, travmanın etkilerini en aza indirme açısından kritik öneme sahiptir. Depreme dair bilgi ve bilinç seviyesinin artırılması, bireylerin hem psikolojik hem de toplumsal dayanıklılıklarını güçlendiren bir etki yaratmaktadır. Bu süreçte sorumluluğu kadere bağlamadan, doğayı anlamaya ve ona uyum sağlamaya yönelik bilimsel yaklaşımlar geliştirilmesi gerekmektedir (Uğuz, 2023).

2.3.1. Deprem ve travma

Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre, travma, bireyin veya başkalarının hayatını tehdit eden ya da ciddi yaralanmalara neden olabilecek bir olay sonucunda ortaya çıkan zararlı etkiler olarak tanımlanır (WHO, 2002). Amerikan Psikiyatri Birliği'ne (APA) göre ise travma, bir kaza, istismar ya da doğal afet gibi korku dolu bir olaya veya duruma verilen duygusal bir tepkidir (APA, 2013). Travmatik olaylar, bireyin doğrudan ya da dolaylı olarak hayatını tehlikeye atan, fiziksel sağlığını olumsuz etkileyen ve ruhsal dengelerini bozan olayları kapsar (APA, 2013).

Eski Yunancada fiziksel yaralanmaya karşılık gelen “yara, zarar, ziyan” anlamında kullanılan travma (Erdoğan ve Öztürk, 2018), günümüzde psikolojik bir kavram olarak bireyin ruhunda derin yaralar açan süreçleri ifade etmektedir. Şener ve Sağlam (2020), psikolojik travmayı “ruhun yaralanması” olarak tanımlamış; Herman (2022) ise travmatik olayların bireylerin kontrol, bağ kurma ve anlam verme gibi duygularını sarsarak dünya ve kendileri hakkında sahip oldukları varsayımları alt üst ettiğini belirtmiştir.

Depremler, ani ve kontrol edilemez doğalarıyla derin ve uzun süreli etkileri olan travmatik olaylardır. Bu felaketler, insanların duygusal dengelerini, algılarını ve günlük yaşam rutinlerini ciddi şekilde sarsar. Ani gerçekleşmesi ve yarattığı belirsizlik, bireylerde yoğun korku, çaresizlik ve kaygı duygularına neden olur (Çağatay, 2014). Bu süreçte bireyler, deprem sonrası normal yaşamlarına uyum sağlamakta güçlük çeker. Nitekim yapılan çalışmalar, deprem deneyimi yaşayan bireylerde Seismophobia⁵ (deprem fobisi) gibi travma sonrası belirtilerin yaygın olduğunu göstermektedir.

Deprem sonrası travma, yalnızca bireylerin psikolojik durumlarını değil, aynı zamanda sosyal hayatlarını ve dayanıklılıklarını da etkiler. Kayıplarla yüzleşme, yıkılan yapılar, ekonomik zorluklar ve bozulmuş sosyal bağlar, bireylerde yoğun stres ve travmatik tepkilere yol açar. Bu

⁵ Seismophobia (sismofofi) :Sismik tehlike bölgelerinde yaşayan insanlar arasında oldukça sık rastalanan, genellikle irrasyonel deprem korkusu olarak adlandırılır (APA, 2013)

doğrultuda, travma, bireylerin olaylara maruz kalış biçimlerine göre iki türde sınıflandırılabilir (Figley, 1995; Gürkan ve Yalçiner, 2017; Sabuncuoğlu ve diğ., 2003 ; Kukuoğlu, 2018; Yalçinkaya, 2023).

- *Birincil Travma*; Bireyin travmatik bir olaya doğrudan maruz kalması sonucu ortaya çıkan travmatizasyon türü birincil travmatizasyon olarak tanımlanmaktadır.
- *İkincil Travma ya da Dolaylı Travmatizasyon*⁶: Bireyin travmatik bir olaya doğrudan maruz kalmamış olmasına rağmen, travma yaşamış birine yardım etme sürecinde veya onun deneyimlerini dinleyerek yaşadığı travmatik etkiler olarak tanımlanır. Bu durum, özellikle yardım eden profesyoneller (ör., sağlık çalışanları, arama-kurtarma ekipleri, gönüllüler) ya da travma mağdurlarının yakın çevresindeki kişilerde sıkça görülür

Travmatizasyon belirtileri, stres, anksiyete, travmatik olayları hatırlatan düşünceler, duygusal tükenmişlik ve kaçınma davranışlarını içerir. Bu durum, bireyin duygusal kaynaklarının tükenmesine neden olabilir ve literatürde "merhamet yorgunluğu"⁷ olarak tanımlanır (Figley, 1995; Aydın, 2022).

Deprem gibi travmatik olaylar sonrasında bireylerin yaşadıkları tepkiler, genel olarak dört temel evrede incelenmektedir. Ancak, afetin büyüklüğü ve etkileri, bireylerde gözlemlenen tepkilerin niteliğini ve şiddetini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, travma sonrası süreçler, bireysel farklılıklar ve çevresel koşullar dikkate alınarak dört ana başlık altında ele alınmaktadır (Sağ, 2016; Kukuluoğlu, 2018; Özkan ve Kutun, 2021; Uğuz, 2023; Yaşar, 2022 ; Akdoğan, 2024; Turhaner ve Polat, 2024).

1. *Psikolojik Şok Süreci*: Psikolojik şok süreci, afet sonrası ilk saatlerden başlayarak 24 saatten daha uzun sürebilmektedir. Bu evrede bireylerde yoğun şekilde odaklanma güçlüğü, unutkanlık, halüsinasyon ve katılaşma ile mantıklı düşünememe, hafıza ve dikkat sorunları, dissosiyasyon (kopma), şok ve donakalma gibi belirtiler yaygın olarak görülmektedir. Bu dönemde bireyler, kendilerini koruma ve hayatta kalmaya yönelik tepkiler gözlenmektedir.

⁶ Dolaylı travmatizasyon, bireyin travmatik bir olaya doğrudan maruz kalmamış olmasına rağmen, travmaya uğramış bir kişinin yaşadıklarına tanıklık etmesi, onunla empati kurması ya da bu durumu sürekli gözlemlemesi sonucu yaşadığı psikolojik etkiler olarak tanımlanır (Figley, 1995).

⁷ Merhamet yorgunluğu: Merhamet yorgunluğu travmatize olmuş veya duygusal bir baskı altında kalmış bireylere yardım etmenin bir sonucu olarak karşımıza çıkan ikincil travma ve tükenmişlik bileşenlerinden oluşmaktadır (Türk ve Kaya, 2023).

2. *Tepki Süreci*: Tepki süreci, afetin ardından genellikle ikinci ve altıncı günler arasında ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde bireyler, yaşadıkları olayları anlamlandırmaya çalışır. Duygusal tepkiler arasında sinirlilik, güvensizlik, kaygı, korku ve suçluluk duyguları ön plana çıkarken; fiziksel belirtiler arasında bulantı, çarpıntı, sürekli hareketlilik ve uyku sorunları gözlemlenebilir. Bunun yanı sıra, travmayı hatırlatan uyarlardan kaçınma ve yoğun duygusal karmaşa bu sürecin karakteristik özellikleri arasındadır.
3. *Farkındalık Süreci*: Farkındalık süreci, travmanın üzerinden yaklaşık bir hafta geçtikten sonra gelişmektedir. Bu evrede bireyler, yaşanan olayları anlamlandırmaya yönelik çaba gösterirken, genellikle bu durumdan kaçınma eğiliminde olabilir. Aynı zamanda yas süreci başlar ve bireylerde duygu yoğunluğu artar. Odaklanma güçlüğü, hafıza sorunları ve kişiler arası çatışmalar bu süreçte sıkça karşılaşılan belirtilerdir (Sağ, 2016).
4. *İyileşme Süreci*: İyileşme süreci, bireylerin yaşanan travmatik olaylara uzun vadede uyum sağlama çabalarını ifade etmektedir. Bu evrede bireyler, dirençlerinin azaldığını ve duygusal olarak daha sakin bir duruma geldiklerini hissederler. Günlük hayata uyum sağlama, yeni amaçlar belirleme ve afet sürecini yaşamın bir parçası olarak kabul etme bu sürecin temel özellikleridir. Bununla birlikte, bireyler arasında bu sürecin şiddeti ve hızı değişiklik gösterebilir; bazı bireyler kriz belirtileri sergilerken, bazıları şaşırtıcı bir sakinlik gösterebilir. İyileşme ve yeniden oryantasyon dönemi, bireylerin psikolojik dayanıklılıklarını yeniden kazanmaları açısından kritik bir öneme sahiptir.

Bu süreçler, bireylerin travmayı anlamlandırma ve yaşananlara uyum sağlama çabalarının farklı evrelerini temsil etmektedir (Demir, 2024).

Travmatik olaylar sonrasında bireylerin yaşadığı tepkiler, genellikle doğal ve beklenen bir sürecin parçasıdır. Ancak, bazı bireylerde bu tepkiler zamanla azalmak yerine daha da derinleşerek ruhsal sağlığı ciddi şekilde etkileyebilir (Demir ve Aydemir, 2024). Özellikle, bireylerin travmatik olayın etkisinden kurtulmakta zorlandığı, günlük işlevlerini sürdüremediği ve yoğun stres belirtileri gösterdiği durumlarda Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) gelişebilmektedir (Filiz ve diğ., 2023). TSSB, yalnızca travmanın şiddetiyle değil, bireyin olaya verdiği tepki, psikolojik dayanıklılığı ve sosyal destek mekanizmalarıyla da yakından ilişkilidir (Irmak ve diğ., 2023). Bu bağlamda, travmatik süreçlerin birey üzerinde nasıl kalıcı etkiler bıraktığını anlamak, TSSB'nin oluşumunu ve seyrini açıklamak açısından kritik öneme sahiptir.

2.3.2. Deprem ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB)

Travmatik olayların bireyler üzerindeki etkileri, yalnızca olayın kendisiyle sınırlı kalmamakta; bu olayların yarattığı psikolojik, duygusal ve fiziksel izler, uzun vadeli ruh sağlığı sorunlarına yol açabilmektedir (Kaya ve Demir, 2017). Travma sonrası süreçlerde, bireylerin bu olaylara verdikleri tepkiler zamanla azalabilse de, bazı durumlarda etkiler kalıcı hale gelebilir ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) olarak tanımlanan bir klinik tabloya dönüşebilir (Korucu ve Özer, 2023). TSSB, bireyin travmatik olayla ilgili yoğun korku, çaresizlik ve dehşet duygularını tekrar tekrar deneyimlediği, uyaranlardan kaçındığı ve aşırı uyarılma belirtileri gösterdiği bir rahatsızlıktır (Sağ, 2016). Bu bağlamda, TSSB yalnızca bireyin psikolojik sağlığını değil, aynı zamanda sosyal işlevselliğini ve yaşam kalitesini de derinden etkileyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Travmatik olaylar her bireyi aynı şekilde etkilemez. Bireyin travma sırasında yaşadığı deneyimler, kişisel dayanıklılığı ve sosyal destek düzeyi, travmanın etkilerini belirleyen önemli faktörlerdir (İşmen, 2006). Araştırmalar, deprem gibi doğal afetlerin psikolojik etkilerinin olaydan 3,5 yıl sonra bile devam ettiğini göstermektedir (Karakaya vd., 2004).

Deprem deneyiminden sonra, bireylerin yaşadığı psikolojik etkiler arasında en sık karşılaşılanlardan biri Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) olup, bu durum bireylerin yaşam işlevselliğini olumsuz etkileyen kalıcı zorluklara yol açabilmektedir (Filiz ve diğ.,2023)

Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB), travmatik bir olay sonrasında bireylerde görülen zihinsel, duygusal ve davranışsal zorlukları ifade eden en yaygın ruhsal bozukluklardan biridir. TSSB'ye sıklıkla akut stres bozukluğu⁸, genelleşmiş kaygı bozukluğu, fobik bozukluklar ve uyku bozuklukları gibi diğer psikiyatrik sorunlar da eşlik etmektedir (Filiz vd., 2023; Taluğ, 2016).

TSSB, travma sonrası bireyin zihinsel süreçlerini işleyip çözümlemeye çalışırken ortaya çıkan çeşitli belirtilerle karakterizedir. Travmatik olayın tekrar yaşanması, travmayı hatırlatan uyaranlardan kaçınma, bilişsel ve duygusal bozukluklar ile artmış uyarılmışlık gibi belirtiler, en sık karşılaşılan tepkiler arasındadır (Kardaş, 2013). Bu belirtiler, bireyin yaşam kalitesini

⁸ Akut stres bozukluğu, travmatik olayın hemen ardından bireyin kontrolü dışında ortaya çıkan anımsama, duygu durumunda olumsuzluk, aşırı uyarılmışlık ve kaçınma davranışları gibi belirtilerle kendini gösterirken genellikle bu belirtiler 3-30 gün arasında ortaya çıkar ve birey bu süreçten sonra yeniden işlevsellik kazanmaya başlar. TSSB ise bu belirtilerin 30 günden daha uzun sürdüğü ve daha şiddetli bir hale geldiği durumlarda teşhis edilmektedir (Gülyol, 2024).

derinden etkileyerek normal işlevselliğini bozabilir ve uzun vadeli psikososyal destek ihtiyacını artırabilir (Yaşar, 2024).

Afetler sonrası TSSB geliştirme riski, bireylerin yaşadığı kayıplar ve psikiyatrik geçmişleri gibi faktörlere bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Özellikle yakın zamanda kayıp yaşamış olanlar ve psikiyatrik hastalık öyküsü bulunan bireyler, daha yüksek risk altındadır. Araştırmalara göre, doğa kaynaklı afetleri yaşayan bireylerde TSSB'nin yaygınlık oranı %10 ile %15 arasında değişmektedir (Karancı, 2008).

TSSB'nin belirtileri zamanla dalgalanmalar gösterebilir ve stresli dönemlerde yoğunlaşabilir. Araştırmalar, TSSB hastalarının yaklaşık %30'unun tam anlamıyla iyileştiğini, %60'ının hafif veya orta derecede belirtilerle yaşamaya devam ettiğini ve %10'unda ise belirtilerin ya değişmeden kaldığını ya da kötüleştiğini ortaya koymaktadır (Özgen ve Aydın, 1999). Ayrıca, tedavi edilmiş bireylerde bile, sonraki bir stresörle karşılaşıldığında belirtilerin yeniden ortaya çıkması oldukça yaygındır (Kardaş, 2013).

Özellikle Türkiye gibi doğal afetlerin sık yaşandığı ülkelerde, bu etkilerle başa çıkmak için etkili değerlendirme ve müdahale programlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Travma sonrası bireylerin verdiği çoğu tepki, aslında normal ve işlevseldir. Ancak bu tepkilerin uzun süre devam etmesi, bireyin işlevselliğini bozarak patolojik bir sürece dönüşebilir (Gürkan ve Yalçın, 2017). Bu noktada, bireylerin yaşadığı süreçlerin dikkatle değerlendirilmesi, tanı koymadan ve etiketleme yapmadan çok yönlü bir yaklaşım sergilenmesi önemlidir. (Özgen ve Aydın, 1999).

Sonuç olarak, travma sonrası stres bozukluğunun (TSSB) ortaya çıkışı ve belirtileri, bireyin kişisel özellikleri, travmatik olayın niteliği ve şiddeti gibi faktörlere bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Karancı, 2008; Özen, 2018). Doğal afetlerin sık yaşandığı toplumlarda, bireylerin travmatik olaylarla başa çıkabilmesi için etkili müdahale ve önleme stratejilerinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır (Yüksel, 2009; Tanhan ve Kayri, 2014). Deprem gibi doğal afetler sonrasında, bireylerin yalnızca travmatik etkilerle değil, aynı zamanda kayıpların yol açtığı yas süreçleriyle başa çıkmak zorunda olduğu unutulmamalıdır (Çağatay, 2014). Bu bağlamda, travma sonrası yas sürecinin sağlıklı bir şekilde yönetilmesi, bireylerin psikolojik iyilik hâlini ve toplumsal uyumlarını destekleyen bütüncül bir yaklaşımı gerektirmektedir (Karancı, 2008; Özen, 2018).

2.3.3. Deprem ve yas

İnsan yaşamında karşılaşılan en zorlayıcı olaylardan biri, sevilen birinin kaybıdır (Cesur, 2017). Sevilen birinin ölümü, bireyde derin bir acı hissine neden olabilir ve bu acı, zamanla bireyin yaşamı üzerinde karmaşık ve yıkıcı bir etki yaratabilir (Altınsoy, 2020). Yas sürecinin birey üzerindeki bu derin etkileri, yalnızca bireyin içsel uyumuyla sınırlı kalmayıp, günlük işlevsellik ve toplumsal ilişkilerde de çeşitli sonuçlar doğurabilmektedir.

Sevilen birinin kaybı, bireyin duygusal, bilişsel, fiziksel, psikolojik ve sosyal sağlığını derinden etkileyen yaşantılardan biridir ve yaşam üzerinde tehdit edici bir etki yaratabilir (Çelik, 2006). Bu tür kayıplar, bireyin yeniden uyum sağlaması için gerekli olan ve zaman zaman karmaşık tepkilere yol açan bir yas sürecini başlatır (Yelboğa, 2023).

Deprem gibi büyük afetler sonrasında, özellikle yakın kaybı yaşayan bireylerde yas süreci kaçınılmaz bir hal alır (Shear ve ark., 2005). Bu süreçte, kaybedilen kişi veya ölüm şekli ile ilgili rahatsız edici ve istenmeyen düşünceler ya da görüntüler kişinin zihninde belirebilir (Cesur, 2017). Yas süreci kişiden kişiye farklılık göstermekle birlikte genellikle beş evre halinde ele alınmaktadır (Zara, 2011 ; Köroğlu, 2018; Pulat, 2020; Herman, 2022).

Yasın Beş Evresi

- *İnkâr ve Şok Evresi:* Kaybın ardından gelen ilk dönemde birey şok, inkar, panik ve kafa karışıklığı gibi duygular yaşar. Kişi, kaybı kabullenmekte zorlanır ve “Böyle bir şey nasıl olabilir?” veya “Bu yaşananlar gerçek olamaz.” gibi düşüncelerle mücadele eder (Zara, 2011). Yaygın olarak, “Şu kapıdan girecek gibiydi.” veya “Sabah uyandığımda onu göreceğimi düşünürdüm.” gibi ifadelerle sevdiklerinin artık hayatta olmadığını henüz kabullenemediklerini dile getirirler.
- *Öfke Evresi:* İnkâr sürecinin ardından birey, kayba ilişkin yoğun öfke duyguları hissetmeye başlar. Kişi kendisini, çevresindekileri veya kaybettiği kişiyi suçlayabilir. “Neden ben? Bu hiç adil değil.” gibi düşünceler yaygın olarak görülür. Bu dönemde birey, kayıp karşısında düşmanca davranışlar sergileyebilir ve adaletsizlik hissi içinde yoğun bir öfke duygusuyla mücadele eder.
- *Pazarlık Evresi:* Bu evrede birey, suçluluk duygusuyla birlikte geçmişe dönerek yaşananları telafi etme çabası içine girer. “Ya daha çok çabalasaydım...” veya “Eğer her şey normale dönerse ben de ... yapacağım.” gibi düşüncelerle, kaybı önlemek için neler yapılabileceğine odaklanır. Bu süreç, bireyin zihinsel bir mücadelesi olarak ortaya çıkar.

- *Depresyon Evresi:* Bu evre, bireyin yoğun yorgunluk, çaresizlik ve umutsuzluk duygularını deneyimlediği bir dönemdir. Kişi, yaşananlara dair algısını yitirmiş gibi hissedebilir ve kendini çevresinden soyutlayabilir. Ağlama krizleri, uyku ve beslenme bozuklukları gibi depresif semptomlar sıkça görülür. Bu dönemde birey, “Yaşamın, tüm bunların anlamı ne ki?” gibi sorgulamalarla varoluşsal bir bunalıma girebilir.
- *Kabullenme Evresi:* Bu evre, bireyin kaybı ve yaşamın yeni koşullarını kabullenmeye başladığı dönemdir. Kişi, durumun değiştirilemeyeceğini fark eder ve kaybını kabul ederek yaşamına devam edebilecek bir noktaya gelir. Bu süreçte birey, kaybın acısını hissetmeye devam etse de, bununla yaşamayı öğrenir ve yeniden ilerlemeye hazır hale gelir.

Yas, bireylerde ortaya çıkan duygusal, bilişsel ve davranışsal tepkilerin bir bütünüdür (Köroğlu, 2018). Genellikle bir yakının kaybıyla ilişkilendirilen yas, bireyin bağ kurduğu herhangi bir şeyin kaybıyla da ortaya çıkabilir. Çevresel ve kültürel faktörlere bağlı olarak farklı şekillerde yaşanan yas süreci, genellikle altı ay ile iki yıl arasında sürmektedir. Ancak bu sürenin ötesine geçen yas durumları, psikopatolojik bir sorun olarak değerlendirilebilir (Kukuloğlu, 2018).

Yas türleri literatürde şu şekilde sınıflandırılmaktadır (Gizir, 2006 ; Yöyen ve Şan, 2021; Çolak ve Hoccoğlu, 2021; Yurtsever ve diğ., 2022; Herman, 2022).

- *Normal Yas:* Normal yas; tamamlanmamış ya da akut yas olarak da ifade edilir. Normal seyrinde ilerleyen yasta birey bu gerçeğe yüzleşerek kabul eder, kaybettiği sevdiği hakkında konuşabilir, yapmaktan keyif aldığı şeylere ve ilişkilerine devam edebilir ve doğal olarak iyileşebilir.
- *Travmatik Yas:* Ölüm, travmatik bir olaya bağlı olarak ortaya çıktığında, kaybı yaşayan birey hem travmatik olayın etkileriyle hem de yasa baş etmek durumunda kalmaktadır. Travmatik ölümlerde engelleyebilirdim, yeteri kadar yanında olamadım gibi kişinin kendine yönelttiği suçlayıcı inançlar yasin tamamlanmasını engeller, bu obsesif düşünceler doğal yasin önünü tıkayarak ve travmatik yasin oluşmasına sebep olmaktadır.
- *Komplike Yas:* Yas süreci uygun bir şekilde tamamlanmazsa bu süreç karmaşıklaşır ve bireylerin gelecekte zorlu psikolojik süreç yaşamasına sebep olur. Aslında yası kalıcı yapan süreci tamamlamada yaşanan başarısızlıktır, Yas sürecinin uzun sürmesinde inkar en temel durumlardan biridir.

Yas türleri arasında ismi daha az geçmekle birlikte, bir yakının ölüm sürecinde olduğunu bilip onu beklemeyi ifade eden yas türü beklenen ya da ileriye yönelik yastır (Shore vd., 2016). Beklenen ölümlerde acı ve yas tutma süreci önceden başlar, bu da ölümden sonrası acıyı hafifletir (Yaşar, 2024). Ağır yasta ise; ıstırap, dış dünyaya ilgi kaybı, yerine başka biri ya da nesneyi koyamama durumu ve ölenle bağlantısı olmayan her şeyden vazgeçme gibi durumlar gözlemlenir (Uslu ve Berksun, 1997). Gecikmiş yasta yeterli tepkiler gösterilmemektedir. Maskeli yas da ise yasa izin verilmediği için yas bedensel ya da başka ruhsal rahatsızlıklar olarak kendini göstermektedir (Balcı Çelik, 2006).

Bu bölüme kadar yasin evreleri, yas çeşitleri ve deprem sonrası yaşanabilecek yas durumlarından bahsedilmiştir. Ancak bir ayrıntıya daha değinmek gerekmektedir. Yas, genellikle doğal bir süreç olarak tanımlanırken, travmatik yas, kaybın ani, beklenmedik veya vahşet içeren bir durum sonucunda ortaya çıkması durumunda yaşanır. Travmatik yas, bireyin kayıp sürecini psikolojik veya toplumsal sebeplerle travmatik olarak algılamasıyla karakterizedir ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) belirtileriyle benzerlik gösterebilir (Cesur, 2017).

Bir afet yaşantısının ardından toplum, evreler halinde bazı tepkiler üretir ve bu toplumsal reaksiyonlar zaman içinde değişim gösterir. Literatürde bu süreçler genellikle "afet yanıt evreleri" olarak adlandırılmaktadır. Her evre, toplumun afet sonrası deneyimlerini anlamlandırmaya, organize olmaya ve kayıpların üstesinden gelmeye yönelik farklı bir psikososyal dinamiği yansıtır (Çakı, 2024). Toplumların afetlere yanıt verme biçimleri, yalnızca afetin etkilerini hafifletmekle kalmaz; aynı zamanda dayanıklılık, iş birliği ve sosyal bütünlük gibi kritik unsurların güçlenmesine de katkıda bulunur. Literatürde belirtilen bu yanıt süreçleri, afetlerin toplumsal etkilerini anlamak ve müdahale stratejilerini geliştirmek için önemli bir rehber sunmaktadır (Yılmaz ve Kaya, 2020).

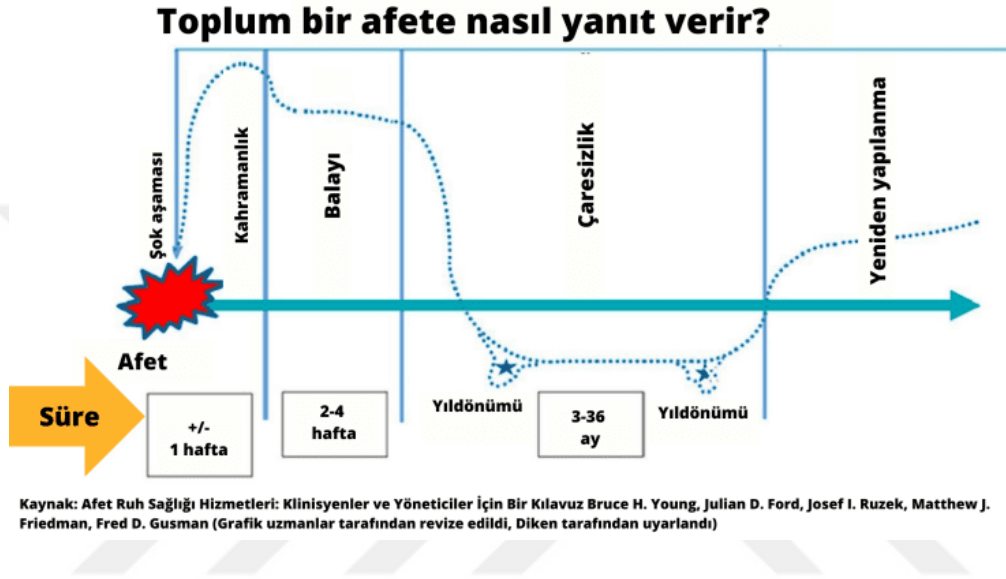
Bu bağlamda, bir sonraki bölümde afetlerin toplum üzerindeki psikolojik etkilerine odaklanılacak ve toplumsal süreçlerle bireysel deneyimlerin nasıl iç içe geçtiği ele alınacaktır.

2.3.4.Afet sonrası toplumsal etkiler

Afetler bireysel düzeyde olduğu kadar toplumsal düzeyde de derin izler bırakmaktadır. Bu etkiler, yalnızca fiziksel ve ekonomik kayıplarla sınırlı kalmamakta; toplulukların sosyal yapısını, değerlerini ve dayanışma mekanizmalarını da derinden etkilemektedir. Ancak afetlere karşı toplumsal tepkiler, yalnızca zarar gören bireylerin deneyimlerini değil, aynı zamanda

toplumun ortak hafızasında ve kolektif ruhunda yer alan dinamikleri de yansıtmaktadır (Yılmaz ve Kaya, 2020).

Toplumsal tepkilerin süresi olayın türüne, şiddetine ve etkilenen bölgenin özelliklerine göre değişmekle birlikte, genel olarak; kahramanlık evresi, balayı, çaresizlik ve yeniden yapılanma evreleri olarak dört aşamada incelenmektedir (Yılmaz ve Kaya, 2020; Aker, 2021; Şahin ve Gültekin, 2022).

Şekil 3. Afetlerde Toplumsal Evreler

Kaynak: (Young ve diğ., 2001; s.x)

Toplumsal Afet Yanıt Evreleri (Yılmaz ve Kaya, 2020; Aker, 2021; Şahin ve Gültekin, 2022).

- *Kahramanlık evresi*, afetin hemen ardından ortaya çıkan ve toplumun dayanışma duygusunun en yoğun şekilde sergilendiği dönemdir. Bu süreçte, bireyler ve topluluklar, yardımseverlik ve fedakârlık gibi olumlu davranışlar sergileyerek afetin olumsuz etkilerini azaltma çabası içine girerler. Toplumun geniş kesimleri, kurtarma çalışmaları ve acil ihtiyaçların karşılanması amacıyla bir araya gelmekte olup, bu evredeki yoğun enerji ve motivasyon genellikle kısa süreli kalmakta, ilerleyen evrelerde farklı duygusal tepkilerle yer değiştirmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, bu aşamada uyguladıkları kriz müdahalesi ve ilk psikososyal destek yaklaşımlarıyla, afetzedelerin yaşadığı şok ve travmanın hafifletilmesine katkı sağlar; böylece, hem bireysel hem de grup düzeyinde toplumsal birlikteliğin ve kriz sonrası duygusal istikrarın korunmasına yönelik müdahaleler gerçekleştirilmektedir (Şahin ve Gültekin, 2022; İPKB, 2023).

- *Balayı evresi*, toplumda afet sonrası umut ve yeniden inşa isteğinin ön plana çıktığı dönem olarak değerlendirilmektedir. Sosyal hizmet bağlamında bu evre, afetzedelerin ve toplulukların güçlendirilmesine yönelik uzun vadeli psikososyal destek programları, kaynaklara erişimin kolaylaştırılması ve dayanışma ruhunun sürdürülebilir hale getirilmesi için önemli bir zemin oluşturur. Yardım kuruluşlarıyla iş birliği içinde yürütülen destek programları, toplumsal iyileşmeyi ve refahın yeniden tesis edilmesini amaçlamaktadır (Yılmaz ve Kaya, 2020; Aker,2021)
- *Çaresizlik evresi*, afet sonrası sosyal hizmet müdahalesinde en kırılgan dönem olarak öne çıkar. Bu evrede, bireyler ve topluluklar umutsuzluk, hayal kırıklığı, öfke ve güvensizlik gibi olumsuz duygularla mücadele eder. Sosyal hizmet uzmanları, bu dönemde kriz psikolojisi ve travma gibi müdahale yöntemleriyle, afetzedelerin ve risk altındaki grupların duygusal iyileşme süreçlerine destek vererek, toplumsal dayanışmanın yeniden inşa edilmesine katkıda bulunmaktadır (Özmete, 2023; İPKB, 2023).
- *Yeniden yapılanma evresi* ise, afet sonrasında uzun vadeli iyileşme ve rehabilitasyon çalışmalarının sürdürüldüğü dönemdir. Sosyal hizmet, bu evrede, ekonomik destek, psikososyal rehabilitasyon, yerel ve ulusal düzeyde politika geliştirme süreçlerine entegre olarak, toplumsal dirençliliğin artırılmasını ve gelecekteki afetlere karşı hazırlıklı olunmasını sağlamaya yönelik müdahaleler sunar (Yıldırım, 2016; Özkan, 202).

Bu dört evre, afet sonrası toplumsal tepkilerin zaman içindeki dinamiklerini ve bu süreçte ortaya çıkan olumlu ve olumsuz faktörleri anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu evrelerin farkında olunması, afet yönetimi süreçlerinde daha etkili ve hedefe yönelik müdahalelerin planlanmasına katkıda bulunmaktadır (İPKB, 2023).

Bu bölüme kadar, afetlerin özellikle depremin bireysel ve toplumsal etkileri ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bu kapsamlı anlatım, sosyal hizmet disiplininin ve sosyal hizmet mesleğinin temel varsayımlarını ve uygulama süreçlerini şekillendiren önemli bir zemin oluşturmaktadır.

Afet sonrası toplumsal yanıt evreleri, sosyal hizmet müdahalesinin planlanması ve uygulanması açısından kritik öneme sahiptir. Sosyal hizmet, afetlerin yarattığı fiziksel, psikososyal ve

ekonomik tahribatları en aza indirmeyi amaçlayan bütüncül bir yaklaşımla, afet sonrası yanıt evrelerine müdahalede bulunur (Kök, 2023).

Bu evrelerin her birinde, sosyal hizmetin mikro, mezzo ve makro düzeyde müdahaleleri, bireylerin ve toplulukların ihtiyaçlarına yönelik sistematik, bütüncül ve sürdürülebilir stratejiler geliştirilmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Sosyal hizmet müdahalelerinin, afet sonrası yarattığı tahribatı hafifletmede ve toplumun yeniden yapılandırılmasında etkin bir şekilde kullanılabilmesi için, bu evrelerin dinamiklerinin iyi anlaşılması ve müdahale stratejilerine entegre edilmesi büyük önem taşımaktadır (Yılmaz ve Kaya, 2020; Aker, 2021; Şahin ve Gültekin, 2022; İPKB, 2023).

Son zamanlarda yaşanan depremlerin, bireysel ve toplumsal düzeyde risk faktörlerini artırdığı gözlemlenmiştir. Afetler sonrası oluşan kayıplar ve belirsizlik ortamı, yalnızca yas süreçlerini değil, aynı zamanda bireylerin travmalara karşı dayanıklılığını da sınar. Bu bağlamda, afetlerin bireysel ve toplumsal düzeyde etkilerini azaltmak için etkin bir afetlere hazırbulunuşluk ve psikososyal destek mekanizmalarının geliştirilmesi kritik bir öneme sahiptir. Bir sonraki bölümde afetlere hazırbulunuşluk konuları işlenecektir.

2.4. Afetlere Hazırbulunuşluk

Afet hazırbulunuşluğu, herhangi bir felaket durumunda kayıp ve yıkımın azaltılmasında temel rol oynayan önemli bir kavramdır. Hazırbulunuşluk, afet öncesinde alınan önleyici tedbirleri ve kriz anında etkili müdahale edebilme kapasitesini kapsayan bir süreçtir. Risk, tehlike ve kırılganlık kavramlarıyla doğrudan ilişkili olan afetlere hazırbulunuşluk, doğal afetlerin yaratabileceği olumsuz etkileri minimize etmeye yönelik planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerini içerir (Şentuna ve Çakı, 2020).

Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre afete hazırbulunuşluk; etkili bir müdahale için personel, fon, ekipman ve malzemelerin güvenli bir ortamda organizeli hareketliliğini sağlayan önlemler bütünü olarak tanımlanmaktadır (WHO/EHA, 2002). Federal Acil Durum Yönetimi Ajansı (FEMA) ise hazırbulunuşluğu, afetlerin etkilerini hafifletmek, bir afetten sonra toplumun ihtiyaçlarına cevap vermek ve etkili iyileşme çabaları başlatmak amacıyla vatandaşları, toplumları, yerel yönetimleri ve acil durum çalışanlarını güçlendirmeye yönelik liderlik, eğitim, hazırlık ve teknik destek süreçleri olarak tanımlamaktadır (Şentuna ve Çakı, 2020).

Hazırbulunuşluk, bireysel, kurumsal, bölgesel, ulusal ve küresel düzeylerde farklı boyutlarda ele alınmaktadır. Kişisel veya hane halkı hazırbulunuşluğu, bireylerin ya da ailelerin afetlere

karşı ne ölçüde hazırlıklı olduğunu ifade ederken; örgütsel, bölgesel ve ulusal hazırbulunuşluk daha geniş ölçekli müdahale mekanizmalarını kapsamaktadır (Bek Yağmur, 2024). Bu bağlamda, hazırbulunuşluğu ölçmek, afetlere yönelik alınacak önlemlerin etkinliğini değerlendirmek ve farklı sistemler arasındaki karşılaştırmaları yapabilmek açısından kritik bir öneme sahiptir (Ağahan ve Demirbilek, 2023).

Her ne kadar hiçbir birey, toplum veya kurum mutlak anlamda afetlere tamamen hazır olamasa da, geçmiş deneyimler ve alınan tedbirler doğrultusunda belirli bir hazırbulunuşluk seviyesi oluşturulabilir (Şentuna & Çakı, 2020). Bu nedenle, afetlere karşı bilinçli hazırlık süreçleri geliştirilmeli, bireylerin ve toplumların afet anında nasıl hareket edecekleri konusunda eğitilmeleri sağlanmalı ve kırılgan grupların korunmasına yönelik planlamalar yapılmalıdır.

Sosyal hizmet bağlamında afetlere hazırbulunuşluk, sadece fiziksel güvenlik önlemlerini içermekle kalmayıp, bireylerin ve toplulukların zihinsel dayanıklılıklarını artırmaya, stres yönetimi ve kriz anında etkili karar alma becerilerini geliştirmeye yönelik kapsamlı bir süreçtir. Özellikle gençler gibi kırılgan grupların hazırbulunuşluk düzeyinin artırılması, afet öncesi bilinçlendirme, afet sırasında ruhsal dengeyi koruyacak müdahaleler ve afet sonrası iyileşme sürecine destek sağlayan mekanizmaların hayata geçirilmesiyle mümkündür (Arı Kovancı, 2024).

Afetlere yönelik hazırlık çalışmaları, sosyal hizmet disiplininin temel müdahale alanlarından biri olarak, bireylerin ve ailelerin afet anında yaşanabilecek travmatik etkileri en aza indirmelerine olanak tanır. Bu kapsamda, sosyal hizmet uzmanları; afet öncesinde bireysel ve aile temelli hazırlık planlarının oluşturulması, stres ve kaygı yönetimi eğitimlerinin verilmesi, kriz senaryoları üzerine bilinçlendirme faaliyetlerinin yürütülmesi gibi uygulamalarla, toplumun genelinde dayanıklılığı artırmaya çalışır. Ayrıca, sosyal hizmetin sağladığı destek, afet sırasındaki acil müdahalelerde, afetzedelerin temel ihtiyaçlarına hızlı erişim sağlanması ve psikososyal ilk yardımın sunulmasıyla, kriz ortamında yaşamın kontrol altına alınmasına katkıda bulunur (Günay & Ünal, 2023).

Afet sonrası müdahaleler ise, uzun vadeli rehabilitasyon, psikososyal destek programları ve toplumsal yeniden yapılanma çerçevesinde yürütülmektedir. Hazırbulunuşluk düzeyinin yüksek olması, afetzedelerin kayıplarının ve travmatik etkilerin azaltılmasında kritik bir rol oynar; bu durum, bireylerin ve toplumun afet sonrası yaşam kalitesini artırmada temel unsur olarak öne çıkar. Sosyal hizmetin bu alandaki müdahaleleri, risk ve savunmasızlık kavramlarıyla yakından ilişkilidir; bireylerin, ailelerin ve toplulukların mevcut güvenlik

açıklarını kapatmayı ve afetlere karşı dirençliliği artırmayı hedefleyen planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerini kapsar (Adıyaman, 2024; Ağahan & Demirbilek, 2023).

Ancak, literatürde Türk toplumuna özgü afetlere yönelik psikolojik hazırlık çalışmaları sınırlı sayıda bulunmaktadır (Demir, 2022). Bu nedenle, bölgesel düzeyde yapılacak detaylı araştırmalar, toplumun afetlere yönelik farkındalık düzeyini, stres ve travma yönetimi stratejilerini derinlemesine inceleyerek, sosyal hizmet uygulamalarının geliştirilmesine önemli katkılar sağlayacaktır. Sonuç olarak, afetlere hazırbulunuşluk, sosyal hizmetin hem bireysel hem de toplumsal müdahale süreçlerinde vazgeçilmez bir unsur olarak yer almakta; bu süreç, toplumun afetlerin yarattığı olumsuz etkileri en aza indirmesi ve uzun vadeli iyileşmeyi desteklemesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

Özellikle sosyal hizmet disiplinde, afetlere hazırbulunuşluk üç temel düzeyde ele alınabilir:

2.4.1. Afet öncesi psikososyal hazırlık

Afetlere hazırlık, bireylerin ve özellikle gençlerin afetlere karşı daha dirençli hale gelmelerini sağlamayı hedefler. Psikososyal hazırlık ise afetlerde bilişsel farkındalığın artırılması ve duygusal tepkilerle başa çıkma becerisinin geliştirilmesini içerir. Psikolojik olarak hazırlıklı bireyler, afetlere daha rasyonel ve bilinçli bir şekilde yaklaşarak korku, kaygı ve çaresizlik gibi duyguları daha etkili bir şekilde yönetebilirler (Morrissey & Reser, 2003).

Psikososyal hazırlık, stresin, depresyonun ve kaygının azalmasıyla ilişkilidir. Ayrıca bireylerin mantıklı düşünmelerine, kriz anlarında hızlı kararlar almalarına ve afetlerin etkilerini daha az zarar görek atlatmalarına yardımcı olur. Bu nedenle, bireylerin afetlerden önce zihinsel dayanıklılıklarını artırmaları kritik bir öneme sahiptir (Boylan ve Lawrence, 2020).

Bu kapsamda afet öncesi psikososyal hazırlığı sağlamak amacıyla gerçekleştirilecek bazı uygulamalar şunlardır (Köse, 2022; Yaşar, 2024).

- 1. Bilinçlendirme ve Eğitim:** Gençlere afetlerin nedenleri, etkileri ve başa çıkma yolları hakkında bilgi verilerek farkındalık oluşturmaktır. Bu tür eğitimler, gençlerin kriz durumlarında korku ve kaygıyı yönetmelerine, daha kontrollü davranmalarına yardımcı olmaktadır.
- 2. Stresle Başa Çıkma Becerileri:** Nefes egzersizleri, gevşeme teknikleri ve zihinsel rahatlama yöntemleri gibi stres yönetimi araçlarının gençlere öğretilmesi, afet öncesi dönemde zihinsel ve duygusal dayanıklılığı artırmaktadır.

3. **Psikolojik Dayanıklılık:** Travmatik olaylara karşı duygusal dayanıklılığı artırmak amacıyla psikoeğitimlerin verilmesi, grup etkinliklerinin ve destek programlarının düzenlenmesi içeren bir dizi uygulamalı programdan oluşturmaktadır.

Afet öncesi psikososyal hazırlık, stresin, depresyonun ve kaygının azalmasıyla ilişkilidir. Ayrıca bireylerin mantıklı düşünmelerine, kriz anlarında hızlı kararlar almalarına ve afetlerin etkilerini daha az zarar görerek atlatmalarına yardımcı olur. Bu nedenle, bireylerin afetlerden önce zihinsel dayanıklılıklarını artırmaları kritik bir öneme sahiptir (Boylan ve Lawrence, 2020).

2.4.2. Afet sırasında psikososyal destek

Afet sırasında psikososyal destek, bireylerin yaşadığı korku, kaygı ve belirsizlik gibi olumsuz duyguları hafifletmeyi ve böylece kriz anında işlevselliği ve güvenliğini artırmayı hedefleyen hayati bir müdahale sürecidir (Demir, 2022). Ani ve travmatik olaylar, bireylerin zihinsel dengesini bozarak duygusal tepkilerin yoğunlaşmasına, karar alma süreçlerinin olumsuz etkilenmesine ve genel işlevselliğin azalmasına neden olabilmektedir. Özellikle deprem gibi doğal afetlerde, anında sağlanan psikososyal destek, bireylerin duygusal dayanıklılığını artırırken, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı güçlendiren önemli bir mekanizma işlevi görmektedir (Arı Kovancı, 2024). Afet sırasında psikososyal destek uygulamaları şunlardır (Ersöz, 2013).

1.Panik Yönetimi: Afet sırasında paniği kontrol etme yöntemleri hakkında gençlere rehberlik edilmesidir. Sakin kalmayı öğrenmek, doğru kararlar almayı ve güvenli alanlara yönelmeyi kolaylaştırmaktadır.

2.Bilinçli Tepki Verme: Afet sırasında hızlı ve doğru tepkiler verebilmek için afet tatbikatlarının düzenlenmesidir. Bu tatbikatlar, kriz anında refleksif davranışların gelişmesini sağlamaktadır.

3.Destek Hissinin Güçlendirilmesi: Afet sırasında yalnızlık hissini azaltmak için grup içi iletişim ve aile bağların güçlendirilmesidir.

Yapılan araştırmalar, afet sırasında bireylerin ne yapacaklarına, nasıl düşüneceklerine ve nasıl hissedeceklerine ilişkin ciddi bir kavram ve zihinsel karmaşa yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Bu tür durumlarda bireyler, önceliklerini belirlemede güçlük yaşayarak kaotik bir ortamın oluşmasına neden olabilmektedir (İrdem ve Mert, 2023). Özellikle afet anında yapılacaklara

ilişkin belirsizlik ve karar alma sürecindeki karışıklık, bireylerin hem kendi güvenliklerini hem de çevrelerindeki insanların güvenliğini tehlikeye atabilmektedir (Sağ, 2016).

Bu nedenle, afet sırasında yapılması gerekenlere yönelik uygulamalı eğitimlerin verilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Bu tür eğitimler, bireylerin afet anında ne yapmaları gerektiğine dair net bir farkındalık kazanmalarına yardımcı olmakla kalmayıp, aynı zamanda kriz anında soğukkanlılıkla hareket etmelerini sağlayarak kaosu önlemekte etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir (Bilici, 2024).

2.4.3. Afet sonrası psikososyal destek

Afetin büyüklüğüne ve bireyin olaylara verdiği tepkilere bağlı olarak, yaşanan psikolojik etkilerde farklılıklar görülebilmektedir. Bu etkilerden ilki psikolojik şok döneminde afetin hemen ardından başlayarak yirmi dört saatten daha uzun sürebilmektedir (Özkan Çetinkaya ve Kutun, 2021). Afetin ilk saatlerinden itibaren ihtiyaç duyulan afet sonrası psikososyal destek uygulamaları şöyledir (Bıçakçı ve Ergüney, 2023).

1.Psikolojik İlk Yardım: Depremzedelere yaşadıkları travmayı anlamalarına ve başa çıkma yöntemlerine yardımcı olacak psikososyal destek sağlanmasıdır.

2.Travma Farkındalığı: Afet sonrası travma belirtileri hakkında bilgi verilerek erken dönem müdahaleler hakkında farkındalık oluşturulması amaçlanmaktadır.

3.Toplumsal Dayanışma ve Rehabilitasyon: Afet sonrası topluma katkı sağlayacak projelerin teşvik edilerek özellikle gençlerin iyileşme sürecine aktif olarak dahil edilmesini sağlayacak uygulamalardır.

Afet sonrası süreçlerde, ani kayıplar ve kriz durumları bireylerde psikopatolojik etkiler yaratabilmektedir. Stres, anksiyete bozuklukları ve madde kullanımına yönelik eğilimlerin arttığı bu dönemde, ruh sağlığı ve psikososyal destek hizmetleri hayati bir öneme sahiptir (Güldü, 2023). Özellikle afet sonrası dönemde, bireylerin ruhsal dayanıklılıklarını artırmaya yönelik psikolojik ilk yardım ve destek mekanizmaları, afetin olumsuz etkilerini hafifletmek için etkili araçlar olarak kullanılmaktadır (Yağmur ve Karaman, 2024).

Deprem, kontrol kaybı, çaresizlik ve ölümle yüzleşme gibi duygularla bireylerde ciddi psikolojik etkiler yaratır. Özellikle Psikolojik İlk Yardım (PİY) uygulamaları ve dayanıklılık artırıcı yaklaşımlar, bireylerin travma sonrası toparlanma sürecine katkı sağlayabilir (Topçu, 2017).

Bir sonraki bölümde afet sonrası destek uygulama araçlarından psikolojik ilk yardım hakkında detaylı anlatım yapılacaktır.

2.5. Psikolojik İlk Yardım

Afetler, bireylerin fiziksel ve psikolojik dayanıklılıklarını sınan, ani ve yıkıcı olaylardır. Bu süreçte, bireylerin yaşadığı travmatik etkilerin erken dönemde tespit edilmesi ve doğru yönlendirmelerle müdahale edilmesi büyük önem taşımaktadır (İPKB, 2023). Afetten etkilenen kişilerin bir kısmı psikoterapi, danışmanlık veya tıbbi destek gibi profesyonel müdahalelere ihtiyaç duyabilir. Bu bağlamda, Psikolojik İlk Yardım (PİY) ve psikolojik triyaj yöntemleri, bireylerin ihtiyaçlarının hızla değerlendirilmesi ve doğru yönlendirmelerle desteklenmesi için etkili araçlar sunmaktadır (Kılıç, 2018).

Psikolojik triyaj, afet sonrası bireylerin dış görünüm, davranış ve konuşma gibi özellikler üzerinden hızlıca değerlendirilmesini içeren bir süreçtir .Bu değerlendirme sonucunda bireyler, yüksek, orta ve düşük risk grupları olarak sınıflandırılmakta ve ihtiyaçlarına uygun şekilde yönlendirilmektedir (Şarlak, 2022). Özellikle yüksek risk grubundaki bireylerin ruh sağlığı uzmanlarına acil olarak sevk edilmesi, psikolojik dayanıklılığın korunması ve uzun vadeli psikolojik sıkıntıların önlenmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır (İPKB, 2023).

Afetler sonrasında meydana gelen acil durumlarda, yeterli sayıda ruh sağlığı uzmanının bulunamaması, Psikolojik İlk Yardım (PİY) uygulamalarının ruh sağlığı uzmanı olmayan görevliler ve gönüllüler tarafından öğrenilmesini ve uygulanmasını gerekli kılmaktadır (Bisson ve Lewis, 2009; Shultz ve Forbes, 2013). PİY, yalnızca travma mağdurlarının duygusal durumlarını stabilize etmekle sınırlı kalmayıp, bireylerin güvenli alanlara yönlendirilmesini, sakinleştirilmesini ve temel ihtiyaçlarının belirlenmesini de içeren kapsamlı bir müdahale sürecidir (Aydın ve diğ.,2023).

Bu süreçte, etkin bir iletişim kurulması, mağdurların sıkıntılarının aktif bir şekilde dinlenmesi ve ihtiyaçlarına uygun rehberlik sağlanması kritik bir öneme sahiptir (İPKB,2023). Özellikle afetten etkilenmiş bireylerin güvenliğini ve iyilik halini korumak için PİY'in temel prensiplerine bağlı olarak gerçekleştirilen bu uygulamalar, bireylerin travma sonrası uyum süreçlerine destek sağlayarak daha sağlıklı bir toparlanma süreci sunmaktadır (Bisson ve Lewis, 2009).

Psikolojik İlk Yardımın Temel Prensipleri

Psikolojik İlk Yardım (PİY), afetler ve travmatik olaylar sonrası bireylerin psikolojik iyilik halini desteklemeyi ve daha ciddi psikolojik sorunların önlenmesini amaçlayan bir müdahale yaklaşımıdır. PİY uygulamaları, bilimsel olarak kabul görmüş beş temel prensip üzerine inşa edilmiştir (WHO/EHA, 2002; Bisson ve Lewis, 2009; Shultz ve Forbes, 2013; (Najafi vd., 2017).

1. **Güvenli Ortam Sağlama:** Afetten etkilenmiş bireylerin fiziksel ve psikolojik güvenliğini sağlamak, PİY'in en önemli önceliklerinden biridir. Afetzedelerin tehlike veya tehdit altında olmadıklarından emin olunarak, sakin bir ortam sağlanmalı ve bireyler güvenli alanlara yönlendirilmesidir.
2. **İhtiyaçların Hızla Belirlenmesi:** Bireylerin temel ihtiyaçlarının (yiyecek, barınma, tıbbi destek vb.) ve duygusal destek gereksinimlerinin hızlı bir şekilde değerlendirilmesi gereklidir. Bu süreçte bireylerin yaşadıkları olayların etkisi ve duygusal durumları göz önünde bulundurularak gerekli rehberliğin sağlanmasıdır.
3. **Etkin İletişim ve Aktif Dinleme:** PİY uygulayıcılarının, mağdurlarla empati kurarak onların duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışması esastır. Etkin iletişim, beden dili, göz teması ve nazik bir yaklaşımı içermektedir. Bireylerin paylaştıkları bilgilerin özetlenmesi ve onlara aktif bir şekilde kulak verilmesi, bu sürecin başarısını artırmaktadır.
4. **Duygusal Destek Sağlama ve Normalleştirme:** Travmatik olaylar sonrasında bireylerin yaşadıkları duyguların (korku, çaresizlik, üzüntü vb.) normal olduğu konusunda bilgilendirilmesi, onların duygusal yüklerini hafifletmek açısından önemlidir. Bireylere yalnız olmadıklarını ve destek alabileceklerini hissettirmek bu sürecin önemli bir parçasıdır.
5. **Kaynaklara Yönlendirme ve Bilgilendirme:** PİY uygulamaları, bireylerin ihtiyaç duydukları destek ve hizmetlere erişimini kolaylaştırmayı amaçlar. Afetzedelere, psikososyal destek noktaları, sağlık merkezleri ve diğer kaynaklar hakkında bilgi verilerek uygun yönlendirme yapılmalıdır. Ayrıca, bireylerin sosyal destek mekanizmalarını güçlendirmelerine yardımcı olunmalıdır.

PİY, ruh sağlığı uzmanları dışında afet çalışanları ve gönüllüler tarafından da öğrenilip uygulanabilir olması nedeniyle, geniş kitlelere destek sağlama kapasitesine sahiptir. Bu temel prensiplerin bilinmesi ve etkili bir şekilde uygulanması, travmatik olaylardan etkilenen

bireylerin daha hızlı toparlanmalarına katkıda bulunur ve uzun vadeli psikolojik sorunların oluşmasını önler (Bisson ve Lewis, 2009).

Sonuç olarak, afet sonrası Psikolojik İlk Yardım uygulamaları ve psikolojik triyaj yöntemleri, bireylerin ihtiyaçlarının hızlı bir şekilde belirlenmesi ve uygun destek mekanizmalarının devreye alınması açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu tür müdahaleler, yalnızca travmadan etkilenen bireylerin psikolojik iyilik hallerini desteklemekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı güçlendiren ve afet yönetiminin etkinliğini artıran önemli bir katkı sunmaktadır (Bisson ve Lewis, 2009; Şentuna ve Çakı, 2020).

2.6. Farkındalık ve Bilinç Kavramları

Farkındalık, bir canlının çevresinde meydana gelen olayları bilme, algılama ve duyumsama yetisidir. Aynı zamanda “bir şeyin bilincinde olma” durumunu ifade etmektedir (Köse, 2019). Farkındalık, bilinçle ilgili temel bir konudur ve bir kişinin hangi durumların farkında olup olmadığını belirlemeyi amaçlar. İnsan, hayvan veya makine, çevresindeki olayları algılayıp onlara zihinsel bir tepki verebiliyorsa, bilinçli olarak kabul edilir. Bu bağlamda farkındalık, tehlikeli bir durumu algılama ve bu durumun bilincine varmayı içerir (Yıldırım, 2022).

Farkındalık ve bilinç kavramları birbiriyle ilişkili olsa da anlam ve kapsam açısından farklılıklar göstermektedir. Farkındalık, daha çok belirli bir anda belirli bir duruma odaklanmayı ifade ederken; bilinç, bireyin kendi varlığı, çevresi ve zihinsel süreçleriyle ilgili daha geniş kapsamlı bir algı durumunu temsil eder (Aktepe ve Tolan, 2020).

Aşağıdaki tabloda iki kavram arasındaki farklar detaylı bir şekilde aktarılmıştır.

Kavram	Bilinç	Farkındalık
Tanım	Bir canlının kendi varlığının, düşüncelerinin ve çevresindeki olayların farkında olmasını sağlayan zihinsel bir durumdur. Daha kapsamlı bir algıyı ifade eder.	Belli bir anda, belirli bir durum veya olayın bilincinde olma durumudur. Daha çok şu anki ana odaklanmayı içerir.
Kapsam	Geniş bir yapıya sahiptir; bireyin düşüncelerini, duygularını, geçmişini ve geleceği kapsar.	Bilincin bir alt unsuru veya anlık bir parçasıdır.
Süreklilik	Sürekli bir süreçtir, ancak düzeyi çeşitli durumlara bağlı olarak değişebilir.	Anlık bir durumdur ve belirli olaylara yönelik algıyı ifade eder.
Derinlik	Soyut ve karmaşık düşünce süreçlerini kapsar.	Daha yüzeysel ve somut bir algı düzeyine sahiptir.

Kavram	Bilinç	Farkındalık
Örnek	Bir kişinin hayatı üzerine düşünmesi veya geleceği planlaması.	Trafikte karşıdan gelen bir arabanın fark edilmesi.

Şekil 4. Bilinç ve Farkındalık Kavramları

Kaynak: (James; Varela; Thompson; Rosch; Kabat-Zinn; Zahavi;sx.)

Yukarıdaki şekil, bilinç ve farkındalık kavramlarının felsefi, psikoloji literatüründeki tanımlarının sentezlenmesiyle oluşturulmuştur. Örneğin, William James'in "The Principles of Psychology" adlı eserinde bilinç kavramı, bireyin kendi varlığının, düşüncelerinin ve çevresindeki olayların geniş kapsamlı algılanması şeklinde ele alınırken; çağdaş mindfulness ve farkındalık araştırmalarında (örneğin, Varela, Thompson ve Rosch, 1991; Kabat-Zinn, 2003) farkındalık, belirli durumlara anlık odaklanma ve yüzeysel algı düzeyi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, fenomenolojik yaklaşımlar (Zahavi, 2005) ve ilgili akademik çalışmalardan elde edilen bilgiler de kullanılmıştır. Bu kaynakların bir araya getirilmesi, bilinç ve farkındalık kavramlarının kapsam, süreklilik, derinlik ve örnek yönleriyle karşılaştırılmasına olanak tanımaktadır.

Sonuç olarak farkındalık, bilincin bir alt parçası olup, daha çok anlık odaklanmayı ifade ederken; bilinç, bireyin kendisini, çevresini ve zihinsel süreçlerini geniş kapsamlı bir şekilde algılamasını ifade eder. Farkındalık, bilinçli olmayı tamamlayan bir unsurdur (Arıkan, 2018).

Afetlerin neden olduğu olumsuz etkilerin azaltılması veya tamamen ortadan kaldırılması ve toplumun baş etme kapasitesinin geliştirilmesine yönelik stratejilerden biri de afet bilinci oluşturmaktır. Afet bilinci, bireylerin ve toplumların riskleri tanımasını, bu risklere karşı önlem almasını ve afetlere karşı daha dirençli hale gelmesini sağlayan bir farkındalık sürecidir (Aras ve diğ., 2021).

Depremlerin ve genel olarak afetlerin sosyal boyutu, deprem farkındalığının önemini açıkça ortaya koymaktadır. Depremlerin ekonomik ve politik sorunlara yol açtığı bilinse de en temel ve etkileyici boyut, toplumsal düzeyde yıkımlara neden olan insan unsurudur. Bu bağlamda, deprem farkındalığı, yalnızca bir bilinç düzeyi oluşturmakla kalmamalı, aynı zamanda deprem öncesi, sırası ve sonrasındaki süreçleri bütüncül bir yaklaşımla ele alarak olası etkilerin azaltılmasını hedeflemelidir (Kıvrak, 2019).

Afet farkındalığını artırmak, bireylerin ve toplumların afetlere karşı hazırlıklı hale gelmesi ve olası zararları en aza indirmesi açısından hayati bir öneme sahiptir. Bu farkındalık, yalnızca

bireylerin bilgi düzeyini artırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumun afetlere karşı dirençli hale gelmesini de sağlar. Bu nedenle sürekliliği olan, toplumun tüm kesimlerini kapsayan ve dayanıklılığı artırmaya odaklanan bütüncül stratejiler geliştirilmelidir (Kıvrak, 2019).

Afetlere karşı direnç geliştirmek, özellikle incinebilir grupların korunması açısından önemlidir. İncinebilirlik, dış etkenlere karşı zarar görme eğilimini ifade eder ve özellikle yaşlılar, çocuklar, kadınlar, hasta ve engelliler gibi hassas gruplarda daha yüksek düzeydedir. Yoksulluk, öğrenim düzeyinin düşük olması, kaynak yetersizliği ve çevresel tahribat gibi faktörler de toplumların incinebilirliğini artırmaktadır (Yayla, 2016). Bu nedenle, kaynakların verimli kullanılması, hassas gruplara yönelik özel politikalar geliştirilmesi ve destekleyici stratejilerin uygulanması büyük önem taşımaktadır (Yaşar, 2024).

Afetlere yönelik farkındalık oluşturma, yalnızca bireylerin ve toplumların afetlere karşı bilgi düzeylerini artırmakla kalmaz, aynı zamanda incinebilir gruplar başta olmak üzere tüm kesimlerin afetlere karşı dirençli hale gelmesini sağlayan kritik bir süreçtir (Kıvrak, 2019). Bu bağlamda, sürdürülebilir bir farkındalık yaklaşımı, afetlerle ilgili bilgilendirme çalışmalarının uzun vadede etkili olmasını, bireylerde ve toplumda kalıcı bir davranış değişikliği oluşturmalarını hedefler (Yayla, 2016). Özellikle depremler gibi öngörülemeyen ve yıkıcı etkiler yaratan doğal afetlerde, sürdürülebilir farkındalık çalışmaları, bireylerin güvenli davranışlar geliştirmesi ve afetlere karşı daha hazırlıklı hale gelmesi açısından hayati bir öneme sahiptir. Bu doğrultuda, sürdürülebilir deprem farkındalığı kavramı, afet bilinci oluşturma sürecinin temel taşlarından biri olarak ele alınmalıdır (Kaya, 2019; Korucu ve Özer, 2023).

2.6.1. Sürdürülebilir deprem farkındalığı

Sürdürülebilirlik kavramı, bir durumun veya herhangi bir şeyin devamlılığını sağlamayı ifade etmektedir (TDK, 2024). Farkındalığın sürdürülebilirliği ise, belirli bir konuya ilişkin farkındalık düzeyinin kısa vadeli veya geçici bir dönemle sınırlı kalmayıp, aksine uzun vadede korunması ve geliştirilmesi anlamına gelmektedir. Bu, bireylerin ve toplumun, belirli bir konuya dair farkındalık düzeyini dinamik bir şekilde canlı tutmasını ve bu farkındalığı zamanla uygulamaya dönüştürmesini ifade etmektedir (Kaya, 2019; Korucu ve Özer, 2023).

Bir ülkenin iş gücü, büyük ölçüde geleceğe yatırım yapmaya çalışan üniversite öğrencilerine dayanmaktadır. Doğal afetler, özellikle etkileri inkâr edilemez olan depremler konusunda öğrencilerin bilgi ve farkındalık düzeylerini anlamak son derece önemlidir. Bu bağlamda, üniversite öğrencilerinin doğal afetler ve özellikle depremler hakkında bilgi düzeylerinin

artırılması ve farkındalıklarının geliştirilmesi kritik bir öncelik taşımaktadır (Budak ve Kandil, 2023).

Deprem, ülkeler için ciddi bir tehdit oluşturan doğal afetler arasında yer almakta olup, bu konuda sürdürülebilir farkındalık ve hazırlık çalışmaları hayati önem taşımaktadır. Doğal afetler, özellikle depremler hakkında uygun ve etkili eğitimlerin okullarda uygulanması gereklidir. Deprem eğitiminin doğru ve etkili bir şekilde gerçekleştirilmemesi durumunda bilgi eksikliği büyük zararlara yol açabilir (Demir, 2023).

Deprem farkındalığı ve bilincine ilişkin doğru bilgilere sahip olunmasının yanı sıra, depreme karşı nerede ve nasıl davranılması gerektiğine yönelik doğru tutumların geliştirilmesi de önemlidir. Ülkeler ve bölgeler, karşılaşılabilecekleri doğal afetleri tanımak ve önlem almak için eğitim kurumlarında doğal afetlere yönelik kurslar ve programlar düzenlemektedir (Demirci ve Yıldırım, 2015).

Deprem farkındalığının sürdürülebilirliği için şu adımlar gereklidir (Aras ve diğ., 2021; Demirci ve Yıldırım, 2015; Budak ve Kandil, 2023).

1. Depremle ilgili bilgi ve bilinçlenmenin yeni bilimsel veriler, teknolojiler ve afet risk yönetimi yöntemleriyle güncellenmesi;

2. Deprem tatbikatları, eğitim programları ve farkındalık kampanyaları gibi sürekli eğitim faaliyetleri yoluyla davranışların pekiştirilmesi;

3. Toplumsal ve kültürel içselleştirme yoluyla, depreme karşı hazırlık bilincinin genel yaşam tarzına ve kültüre entegre edilmesi gerekmektedir.

Farkındalığın sürdürülebilir olması, bireylerin yalnızca belirli bir dönemde değil, yaşamları boyunca bir konuya karşı bilinçli davranmalarını garanti altına alır. Bu yaklaşım, afetler gibi konularda toplumun dayanıklılığını artırarak daha güvenli ve bilinçli bir toplum oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. (Aktepe ve Tolan, 2020).

2.6.2. Afet bilinci ve deprem kültürü

Afet bilinci, uluslararası düzeyde herkesin sahip olması gereken temel bir farkındalık ve bilinç düzeyidir. Afete hazırlıklı olma durumu, bireylerin bilgi ve bilinç seviyeleriyle doğrudan ilişkilidir. Araştırmalar, afet bilincini artırmak için risk azaltma ve hazırlık stratejilerinin eğitim müfredatlarına entegre edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu stratejiler, bireylerin afetlere karşı daha bilinçli, hazırlıklı ve dirençli hale gelmelerini hedeflemektedir (Şekerci ve diğ., 2023).

Afetler, bir topluluğu, toplumu veya devleti tehdit eden en ciddi tehlikelerin sonuçlarıdır. Bu tehlikelerin zarar meydana getirmeden ve normal yaşam düzenini bozmadan bertaraf edilmesi veya önlenmesi büyük önem taşımaktadır (Özler, 2021). Depremler özelinde bireylerin bilgi seviyeleri, bilinç ve farkındalık düzeyleri; depreme yönelik önlemler alma ve hazırlıklı olma konuları, sıklıkla tartışılan ve bilimsel çalışmalara konu olan önemli alanlardır (Şah Ezici, 2022).

Toplumsal yaşamda bireylerin ve grupların düşüncelerini etkilemek ve yönlendirmek, karşılıklı etkileşimin kaçınılmaz bir sonucudur (Künüçen, 1988). Toplumda istenilen farkındalığın oluşturulması ve bireylerin dikkatlerini belirli bir konuya odaklayabilmesi, ancak uygun teknik ve yöntemlerin bilinçli bir şekilde uygulanmasıyla mümkündür (Akman ve Şahin, 2023). Toplumu harekete geçirebilmek için bireylerin doğru bir şekilde bilgilendirilmesi ve bu bilginin doğru algılanmasının sağlanması kritik bir öneme sahiptir. Bu süreçte farkına varma, bilişsel ve duyuşsal bir etkinlik olarak ön plana çıkmaktadır (Aktepe ve Tolan,2020).

Farkındalık süreci başladığında, bireyin bilinç alanı genişleyerek kendisi, çevresi ve evrene ilişkin bilinçlilik düzeyi artmaktadır (Şah Ezici, 2022). Farkındalık, bireyin yaşadığı olayları ve karşılaştığı sorunları daha etkin bir şekilde yönetmesini sağlayarak psikolojik iyi oluş halini artırmaktadır. Bu bağlamda farkındalık, bireyin mevcut zaman diliminde çevresindeki olaylara dikkatini odaklaması ve bunları bilinçli bir şekilde algılayabilmesi olarak tanımlanmaktadır (Kıvrak, 2019).

Deprem kültürü, toplulukların deprem tehlikesi, riski ve felaketleriyle nasıl başa çıkacaklarını bilme kapasiteleriyle yakından ilişkilidir. Bu kavram, zamanla dünyanın farklı coğrafyalarında yapılan teorik çalışmalar ve araştırmalardan beslenmiştir. Dünya genelinde deprem kültürünü oluşturmuş birçok ülke bulunmaktadır. Türkiye'nin bir deprem ülkesi olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, deprem kültürünün oluşturulması gerekliliği kaçınılmazdır (Yolcu ve Bekler, 2022).

Özetle afet bilinci, bireylerin ve toplumların doğal afetlere karşı bilgi, hazırlık ve dayanıklılıklarını artırmaya yönelik sistematik bir yaklaşımı ifade eder (Kaya, 2019). Bu bilinç, yalnızca afet risklerini tanımlamayı değil, aynı zamanda olası zararları önleme, azaltma ve iyileştirme süreçlerine aktif katılım sağlamayı içerir (Korucu ve Özer, 2023). Bilinç, bireylerin olayların olumsuz etkilerini anlamalarına ve önleyici önlemleri benimsemelerine olanak tanırken, toplum genelinde dayanıklılığın artmasına da katkıda bulunur.

Afet bilincinin ileri bir boyutu ise deprem kültürüdür. Deprem kültürü, bireylerin ve toplumların afetlere karşı bilgi ve bilinci, günlük yaşam pratiklerine entegre ettiği ve bu anlayışı kuşaktan kuşağa aktardığı bir yapı olarak tanımlanabilir (Yaşar, 2024). Deprem kültürü, yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de yerleşik bir davranış sistemi oluşturarak afet yönetiminin etkinliğini artırır (Kıvrak, 2019). Bu bağlamda, farkındalıktan bilince ve bilinci deprem kültürüne dönüştürmek, afet risklerini azaltmanın ve toplumları daha dirençli hale getirmenin temel yollarından biridir.

2.7. Türkiye’de Afet Risk Yönetimi

Risk, belirli bir zaman dilimi veya bölgede mevcut olan tehlikeli bir unsurdan kaynaklanabilecek zarar veya kayıp olasılığı olarak tanımlanmaktadır (Şahin, 2019). Türk Dil Kurumu (TDK), riski “zarara uğrama tehlikesi, riziko” şeklinde tanımlayarak, kavramın olası zarar ve tehlikelerle ilişkisini vurgulamaktadır (TDK, 2024). Risk, yalnızca doğal afetler bağlamında değil, ekonomik, sosyal ve çevresel pek çok alanda karşılaşılabilecek potansiyel zararların ifade edilmesinde kullanılan temel bir kavramdır.

Türkiye, coğrafi ve jeolojik yapısı nedeniyle doğal afetler açısından yüksek risk taşıyan ülkeler arasında yer almaktadır. Dünya risk raporlarına (WRI) göre Türkiye, afet riski açısından 12. sırada bulunarak yüksek riskli ülkeler arasında gösterilmektedir. “Risk Düzeyi ve Eğilimi” açısından yapılan değerlendirmeler, Türkiye’nin riski en yüksek ve artış eğilimli ilk 10 ülke arasında olduğunu ortaya koymaktadır (Gökçe, 2022).

Türkiye’nin Dünya Risk İndeksi Puanı (WRI) ortalama %5,21 olarak hesaplanmış olup, bu puan ülkeyi düşük riskli ülkeler sınıfına yerleştirmektedir. Ancak bu sıralamada Türkiye, 171 ülke arasında 106. sırada yer almaktadır. Afetlerle baş etme kapasitesini gösteren puan (%69,11), afetlere maruz kalma risk puanı (%12,25) ile kıyaslandığında oldukça yüksektir. Bu durum, Türkiye’nin afetlere karşı savunmasızlık ve uyum gösterme yeteneği açısından orta düzeyli bir ülke olduğunu göstermektedir (%19,20). Türkiye’nin bu kategorideki durumu, afetlere karşı daha dirençli bir toplum ve altyapı geliştirilmesi gerektiğini işaret etmektedir (Ersoy, 2017)

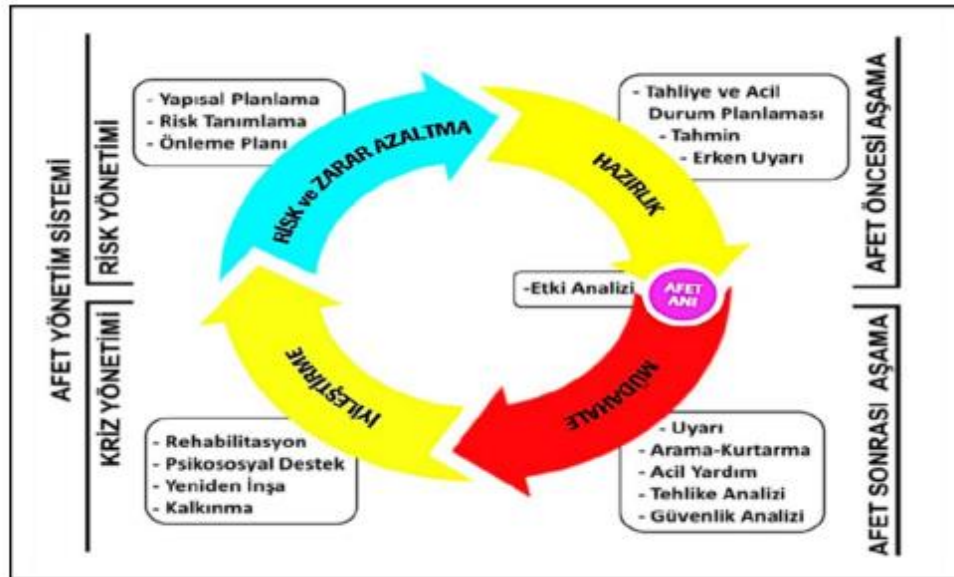
Türkiye, coğrafi konumu ve jeolojik özellikleri nedeniyle sık sık doğal afetlere maruz kalan bir ülkedir. Ülkenin afet geçmişini ve risk profilini daha iyi anlamak için, 1900-2018 yılları arasındaki afet istatistikleri incelenmiş ve Emergency Events Database (EMDAT) verileri dikkate alınmıştır. EMDAT, afetlerin küresel ve ulusal düzeyde izlenmesine olanak tanıyan, Belçika merkezli Afetlerin Epidemiyolojisi Araştırma Merkezi (CRED) tarafından yönetilen

uluslararası bir veri tabanıdır. Kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan CRED, afet verilerini derleyerek bilimsel çalışmalara rehberlik etmeyi amaçlamaktadır (Gökçe, 2022)

EMDAT veritabanı, Türkiye'de meydana gelen doğal ve insan kaynaklı afetlerin sıklığı, türü, ekonomik etkileri ve can kayıplarına ilişkin kapsamlı bilgiler sunmaktadır. Bu veriler ışığında, 1900-2018 yılları arasında Türkiye’de en sık karşılaşılan afet türlerinin depremler, seller, toprak kaymaları ve fırtınalar olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, Türkiye’nin afetselliğinin yüksek seviyede olduğunu ve afet yönetimine yönelik stratejik planlamaların hayati önem taşıdığını ortaya koymaktadır (Ersoy, 2017)

Türkiye'de Afet Risk Yönetimi, afetlere yönelik stratejik bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), bu süreci, “ülke, bölge, kent veya yerleşim birimi ölçeğinde tehlike ve risklerin belirlenmesi, bu risklerin azaltılması için imkan, kaynak ve önceliklerin tespit edilmesi, politika ve stratejik planların hazırlanması ve uygulanması süreci” olarak tanımlamaktadır (AFAD, 2014). Bu tanım, afetlere karşı önleyici ve yönetsel yaklaşımların önemine işaret etmektedir.

Afet risk yönetimi, afetlerin etkilerini en aza indirmek ve toplumsal dayanıklılığı artırmak amacıyla dört temel bileşen etrafında şekillenmektedir:

Şekil 5. Afet Yönetim Modeli

Kaynak: (Şahin,2019; Türk 2022; s.x)

Afet Risk Yönetimi’nin temel bileşenleri şu şekildedir (AFAD, 2023).

1. **Risk ve Zarar Azaltma:** Risklerin önlenmesi ve potansiyel zararların en aza indirilmesi amacıyla; yapısal planlama, risk tanımlama, önleme planı hazırlama basamaklarını içermektedir.
2. **Hazırlıklı Olma:** Afetlere karşı planlı ve organize bir hazırlık sürecinin oluşturulması amacıyla; tahliye ve acil durum planlaması, tahmin ve erken uyarı sistemlerin geliştirilmesidir.
3. **Müdahale:** Afet anında etkili bir şekilde müdahale edilerek can ve mal kaybının en aza indirilmesi amacıyla; uyarı, arama kurtarma, tehlike analizi ve güvenlik analizlerini içermektedir.
4. **İyileştirme:** Afet sonrası toplumun normal yaşantısına dönmesini sağlayacak amacıyla; rehabilitasyon, psikososyal destek, yeniden inşaa ve kalkınma müdahale basamaklarını içermektedir.

Bu dört aşama, afet yönetimi modeli çerçevesinde ele alınmaktadır. Stratejik yaklaşımlar, afetin etkilerini en aza indirmek ve toplumsal dayanıklılığı artırmak amacıyla geliştirilmiştir (Adıyaman, 2024).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), afet yönetimini; tehlikelerin neden olabileceği zararları azaltmayı, ihtiyaç durumunda afetzedelere hızlı ve etkili yardım sağlamayı ve sürekli bir iyileşme sürecini temin etmeyi amaçlayan bir süreç olarak tanımlamaktadır (WHO, 2002). Bu süreç, afet öncesi, sırası ve sonrası olmak üzere üç temel aşamadan oluşur ve çeşitli disiplinlerin koordineli iş birliğini gerektirir (Tetik ve Kınay, 2024).

Afete dayanıklı toplumlar, tehlikelere karşı zamanında ve etkili bir şekilde direnme, uyum sağlama ve iyileşme becerisine sahip topluluklardır (Varol ve Buluş Kırıkkaya, 2017). Bu dayanıklılık, afetlerin etkilerini önleme, müdahale ve iyileştirme süreçlerini sistematik bir şekilde yürütebilme kapasitesine dayanır (Özler, 2021). Sağlıklı bir vücudun hastalıklara karşı direnç göstermesi gibi, toplumların da afetlere karşı dirençli ve uyumlu bir şekilde hareket etmesi gerekmektedir (Türk, 2019).

Afete Hazır Türkiye Projesi, birey ve toplum düzeyinde farkındalığı artırmak, afetlere yönelik hazırlıkları teşvik etmek ve doğru davranışları öğretmek amacıyla geliştirilmiştir. Proje, afetlerin ilk 72 saatine hazırlıklı olmayı, bireylerde ve toplumsal düzeyde dayanıklılığı artırmayı hedeflemektedir. Ayrıca, afet ve acil durum planlarının hazırlanması, afet eğitimi altyapılarının geliştirilmesi ve bu eğitimlerin standartlaştırılması proje kapsamında yer alan öncelikler arasındadır. Uluslararası organizasyonların tecrübelerinden faydalanılarak akredite

eğitim yöntemleri oluşturulması ve afet yönetimi süreçlerinde toplumsal dayanıklılığın artırılması da temel hedefler arasındadır (AFAD, 2024).

Sonuç olarak, afet yönetimi ve dayanıklılık, bireysel farkındalık ve kurumsal organize çalışmanın bir araya geldiği bütüncül bir yaklaşımla mümkündür. Türkiye gibi afet riski yüksek ülkelerde, bireyden topluma yayılan bilinç ve hazırlık süreçleri, hem can kayıplarını hem de ekonomik zararları en aza indirmek için hayati öneme sahiptir. Afete Hazır Türkiye Projesi gibi girişimler, bu bilinçlenme ve hazırlık süreçlerini güçlendirerek afetlere karşı daha dirençli bir toplumun oluşumuna katkı sunmaktadır.

2.7.1. Türkiye afet risk azaltma planı (TARAP)

Afet sebepli hasarları en aza indirmek amacıyla üniversiteler ve akademisyenlerin katkılarıyla hazırlanan ve 2022 yılında yürürlüğe giren en güncel ve geniş kapsamlı planlardan biri Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP)'dır.

Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP), afet risklerini en aza indirmeye yönelik ulusal bir strateji olarak, 7 Temmuz 2022 tarihinde Cumhurbaşkanlığı kararı ile yürürlüğe girmiştir (AFAD, 2022). Afetlerin olumsuz etkilerini azaltmak ve sürdürülebilir bir risk yönetimi anlayışı geliştirmek amacıyla hazırlanan TARAP, kaynakların etkin ve verimli kullanımını esas alan stratejik bir çerçeve sunmaktadır. Planın temel yaklaşımı, afetlerin gerçekleşmesinden önce risk azaltıcı önlemleri sistematik bir şekilde tanımlamak ve uygulamaktır.

TARAP'ın Hazırlık Süreci ve Katılımcı Yapısı

TARAP'ın oluşturulma süreci, geniş bir katılımcı tabanına dayanmaktadır. Bu kapsamda, 3.500 farklı kurumla görüşülmüş ve 107 kurum ile ortak çalışmalar yürütülmüştür. Ayrıca, planın altyapısını oluşturan İl Afet Risk Azaltma Planları (İRAP), 99 üniversiteden 289 akademisyenin katkısıyla hazırlanmış ve 26 afet türü için kapsamlı analizler gerçekleştirilmiştir (AFAD, 2022).

Planın hazırlanma aşamalarında, mevcut durum analizleri, ihtiyaç değerlendirmeleri, çalıştaylar ve ulusal/uluslararası stratejiler dikkate alınmıştır. Sendai Afet Risklerini Azaltma Çerçevesi (2015-2030) ile uyumlu olarak geliştirilen TARAP, uluslararası kabul görmüş stratejik öncelikleri referans almıştır (AFAD, 2022).

TARAP'ın Kapsamı

TARAP, ülkemizdeki afet risklerini sistematik bir şekilde azaltmak için belirlenen 17 amaç, 66 hedef ve 227 üst ölçekli eylemden oluşmaktadır. Plan kapsamında ele alınan 11 afet türü şu şekilde sıralanabilir:

- Deprem
- Kütle hareketleri
- Sel ve taşkın
- İklim değişikliği
- Orman yangınları
- Bulaşıcı ve salgın hastalıklar
- Kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer tehditler (KBRN)
- Büyük endüstriyel kazalar
- Tehlikeli madde taşımacılığı
- Maden kazaları ve tasman
- Kitlemel g  

Her afet türü için stratejik eylemler ve ilgili/sorumlu kuruluşlar tanımlanmış, eylemlerin uygulanma süreleri kısa, orta ve uzun vadeli olarak belirlenmiştir (AFAD, 2022).

İl Afet Risk Azaltma Planları (İRAP) ile İlişki

İRAP'lar, TARAP'ın yerel düzeydeki uygulamalarını destekleyen temel araçlar olarak işlev görmektedir. Her il için ayrı ayrı hazırlanan İRAP'lar, 222 amaç, 1.364 hedef ve 12.580 eylem içermektedir. İRAP'lar, TARAP'ın amaç, hedef ve eylemleriyle uyumlu olacak şekilde tasarlanmış ve yerel düzeydeki ihtiyaçların karşılanmasına yönelik operasyonel bir  er eve sunmuştur (AFAD, 2022).

Stratejik Hedef ve Amaçlar

TARAP, afet risklerini azaltmak için ulusal düzeyde bir yol haritası sunmaktadır. Bu kapsamda, planın stratejik öncelikleri şu unsurları içermektedir (AFAD; 2022).

- Risk azaltma önlemlerinin planlanması ve uygulanması,
- Ulusal ve uluslararası iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesi,
- Kaynakların etkin kullanımı ve sürdürülebilirliğin sağlanması.

Stratejik hedeflerin gerçekleştirilmesi için sorumlu kuruluşlar ve destekleyici paydaşlar belirlenmiş, her eylem için görev ve sorumluluklar açıkça tanımlanmıştır (AFAD, 2022).

TARAP, Türkiye'nin afet risklerini azaltma konusundaki ulusal kapasitesini güçlendiren ve yerel düzeydeki eylemleri stratejik bir çerçeveye entegre eden bir politika belgesidir. Hem ulusal hem de uluslararası düzeyde kabul gören stratejik yaklaşımlara dayalı olan TARAP, akademik çevrelerin ve ilgili paydaşların aktif katkısıyla hazırlanmış, bu yönüyle bilimsel bir temele oturtulmuştur. Planın başarısı, sorumlu kuruluşların ve paydaşların iş birliği içerisinde, belirlenen amaç ve hedefleri gerçekleştirmesine bağlıdır (AFAD, 2022).

Afet yönetimi, yalnızca kurumsal düzeyde alınan önlemleri değil, toplumun her kesiminde oluşturulan farkındalık ve dayanıklılık mekanizmalarını da içermektedir. Özellikle üniversiteler, afet bilinci oluşturma ve toplum genelinde yaygınlaştırma konularında stratejik bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda, üniversite öğrencilerinin afetlere yönelik bilgi düzeylerinin artırılması ve afet yönetimi süreçlerine aktif katılımı, toplumsal dayanıklılığın sağlanması için kritik bir önem taşımaktadır. Bir sonraki bölümde, üniversitelerin ve öğrencilerinin afet farkındalığı ve yönetimindeki etkisi ele alınacaktır.

2.7.2.Üniversiteler ve deprem farkındalığı

Üniversite öğrencilerinin genç ve iyimser yapıları, onları risklere karşı daha az hassas hale getirirken, aynı zamanda olası afetlere karşı daha savunmasız bir durumda bırakmaktadır (Şahin ve diğ., 2018). Bu durum, üniversite öğrencilerinin afet ve acil durum planlarına dahil edilmesi gerekliliğini gündeme getirmektedir. Olası afetlerde bu grubun aktif katılımı, hem bireysel hem de toplumsal kayıpların azaltılmasına ya da tamamen önlenmesine önemli katkı sağlayabilir (Demir, 2023).

Üniversite öğrencileri, geleceğin iş gücünü oluşturmaları açısından, afet bilinci ve bilgi düzeylerinin artırılmasında kritik bir öneme sahiptir. Özellikle deprem gibi doğal afetlerin etkilerini azaltmak için öğrencilerin farkındalıklarının artırılması ve bu bağlamda gerekli eğitimlerin verilmesi zorunlu hale gelmiştir. Üniversite öğrencilerinin depremle ilgili bilgi ve farkındalık düzeylerinin belirlenmesi, bu farkındalığın çevresel ve kurumsal bağlamda değerlendirilmesi açısından da kıymetlidir (Genç ve Sözen, 2022).

Deprem farkındalığının artırılması, toplumun depreme hazırlanması ve olası zararların en aza indirilmesi süreci, kamu yönetimi ve kamu kuruluşlarının temel sorumluluk alanında yer almaktadır (Taluğ, 2016). Bu doğrultuda, 2020 yılı “Afetlere Hazırlık Yılı”, 2021 yılı “Afet Eğitim Yılı” ve 2022 yılı ise “Afet Tatbikat Yılı” olarak ilan edilmiştir. 2021 yılında üniversitelerle yapılan iş birlikleri, afet yönetimi konusundaki akademik ve uygulamalı

Çalışmaların daha etkin bir yapıya kavuşmasını sağlamak adına önem kazanmıştır (AFAD, 2021).

Türkiye’de afet yönetimi sürecinin koordinasyonundan sorumlu olan AFAD, üniversitelerle iş birliği yaparak akademik araştırmaları ve uygulamaları bütünleştirme çabalarını sürdürmektedir. Bu kapsamda 2021 yılında kurulan “Üniversiteler Afet Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezleri Platformu” (AYMEP), üniversitelerin afet araştırma ve uygulama merkezlerini bir araya getirerek etkili iş birliği ve bilgi paylaşımını hedeflemiştir. AYMEP, 2023 itibarıyla bina risk değerlendirmesi, afet eğitimi ve gönüllülük gibi çeşitli alanlarda faaliyetlerini sürdürerek Türkiye’nin afet risklerini azaltma çalışmalarına önemli katkılar sağlamaktadır (AFAD, 2022).

Üniversiteler, bilgi paylaşımı ve farkındalık oluşturma açısından toplumun en etkili kurumlarından biridir. Gerek öğrencilerin bilgilendirilmesi gerekse akademik ve kamuoyunda farkındalık yaratılması açısından kritik roller üstlenmektedir (Şah Ezici, 2022).

Üniversiteler, bireylerin afet farkındalığını artırmanın ötesinde, toplumsal ölçekte afet hazırlığı ve dayanıklılığı geliştirmek için önemli bir zemin oluşturmaktadır. Hem akademik hem de uygulamalı düzeyde yürütülen çalışmalar, toplum genelinde afetlere karşı bilinçli ve dirençli bir yapı oluşturulmasına katkı sağlamaktadır (Taluğ, 2016). Bu doğrultuda, üniversitelerin afet yönetimindeki kritik rolünün daha fazla desteklenmesi ve yaygınlaştırılması, uzun vadede daha güvenli bir toplum inşa etmek için temel bir gerekliliktir.

2.8. Afetlerde Sosyal Hizmet ve Sosyal Hizmetin Çok Boyutlu Roller

Sosyal hizmet, bireylerin, ailelerin ve toplumların refahını artırmayı amaçlayan profesyonel bir disiplin olup, bireylerin yaşam kalitesini yükseltmeyi ve toplumsal adaleti sağlamayı hedefleyen sistematik müdahaleleri kapsamaktadır (IFSW, 2014). İnsanların iyilik halini ve işlevsellik düzeylerini artırmaya yönelik uygulamalar sunarak sosyal değişimi destekleyen sosyal hizmet, bireyin içinde bulunduğu çevre ile etkileşimini de göz önünde bulunduran bütüncül bir yaklaşıma sahiptir (Barker, 2014).

Özellikle dezavantajlı ve risk altındaki bireylere yönelik sosyal hizmet uygulamaları, sosyal refahın güçlendirilmesi ve toplumsal eşitsizliklerin azaltılması açısından kritik bir rol oynamaktadır (Healy, 2014). Sosyal hizmet uzmanları, bireylerin ihtiyaçlarını değerlendirerek uygun müdahaleler geliştirmekte, onların sosyal kaynaklara erişimini sağlamakta ve yaşadıkları psikososyal sorunlara yönelik destek mekanizmaları oluşturmaktadır (Payne, 2020). Bu doğrultuda, sosyal hizmet yalnızca bireysel müdahalelerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda

sosyal politikaların geliştirilmesine katkı sunarak geniş ölçekli toplumsal dönüşümleri de teşvik etmektedir (Dominelli, 2022). Sosyal hizmet, bireylerin, ailelerin ve toplumların yaşam kalitesini artırmayı amaçlayan çok yönlü bir meslek ve akademik disiplindir. Bu bağlamda, sosyal hizmetin önemli uygulama alanlarından biri de afetlerde yürütülen çalışmalardır. Afetler, insanların fiziksel, psikolojik ve sosyal iyilik hallerini olumsuz etkileyen kriz durumları olup, sosyal hizmet uzmanlarının afet yönetimi süreçlerindeki rolü kritik bir öneme sahiptir (IFSW, 2014).

Sosyal hizmet uzmanları, afetlerin bireyler ve topluluklar üzerindeki yıkıcı etkilerini en aza indirmek amacıyla afet öncesi hazırlık, afet sırasında müdahale ve afet sonrası iyileştirme süreçlerinde aktif görev alırlar (Dominelli, 2022). Sosyal hizmet uzmanları, afet yönetimi süreçlerinde etik ilkelere bağlı kalarak hareket ederler. İnsan hakları temelli bir yaklaşımla kriz dönemlerinde bireyleri güçlendirmeye, toplulukları dayanıklı hale getirmeye ve sosyal adaleti sağlamaya yönelik müdahalelerde bulunurlar (NASW, 2021).

Afetler, yalnızca fiziksel yıkımlara değil, aynı zamanda toplumsal travmalara da neden olduğu için, sosyal hizmetin afet yönetimindeki etkinliği, toplumların daha sağlıklı bir şekilde toparlanmasını sağlamaktadır. Bu bağlam sosyal hizmetin sunumunu yapan sosyal hizmet uzmanlarının rollerinden bahsetmek gerekmektedir.

Afet Yönetiminde Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rol ve Fonksiyonları

Sosyal hizmet uzmanları, afet öncesi, sırası ve sonrasında koruyucu-önleyici, eğitici, destekleyici ve rehabilite edici çalışmalar yürüterek sahada etkin bir rol oynamaktadır. Afetlerin yarattığı psikolojik, sosyal ve ekonomik etkileri en aza indirmek amacıyla vaka yönetimi, eğitim, kaynak arabuluculuğu, danışmanlık, planlama, araştırma ve savunuculuk gibi çeşitli fonksiyonlar üstlenirler (Zakour & Gillespie, 2013).

Sosyal hizmet uzmanlarının afet yönetimindeki temel görevlerini özetlemek gerekirse şu şekilde sıralanabilir:

1. Afet Öncesi Hazırlık ve Önleme Çalışmaları:

- *Afet risklerinin belirlenmesi ve önleyici müdahaleler:* Toplumdaki dezavantajlı grupların afetlere karşı savunmasızlıklarını azaltmaya yönelik stratejiler geliştirmektir (IFSW, 2014).

- *Afet farkındalığını artırma ve eğitim programları düzenleme:* Toplumun afetlere hazırlıklı olmasını sağlamak amacıyla bilinçlendirme çalışmaları yapmaktır (Dominelli, 2012).
- *Toplum temelli afet yönetim planlarının oluşturulması:* Toplulukların afetlere karşı daha dirençli hale gelmesi için politika geliştirme süreçlerine katılım sağlamaktır (NASW, 2021).

2. Afet Sırasında Kriz Müdahalesi ve Destek Hizmetleri :

- *Hızlı ve etkili müdahale:* Afet bölgesinde temel hizmetlere erişimi sağlamak, acil durum psikososyal desteği sunmak ve afetzedeleri koruma altına almaktır (Pyles, 2007).
- *Barınma, gıda, su, sağlık hizmetleri ve temel ihtiyaçların karşılanması:* Afetzedelerin temel yaşam gereksinimlerine erişimini sağlamak ve ilgili kurumlarla iş birliği yapmaktır (Zakour, 1996).
- *Psikolojik ilk yardım ve kriz danışmanlığı:* Afetten etkilenen birey ve ailelerin travmatik süreçlerle başa çıkmalarına destek olmak (IFRC, 2020).

3. Afet Sonrası İyileştirme ve Yeniden Yapılanma Süreçleri:

- *Afetzedelerin ihtiyaçlarını belirlemek ve sosyal destek sağlamak:* Kaynaklara erişimi kolaylaştırarak bireylerin iyileşme süreçlerini desteklemek (Dominelli, 2012).
- *İstihdam hizmetleri sağlamak:* Afetten etkilenen bireylerin iş gücüne yeniden katılımını desteklemek ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri sunmak (IFSW, 2014).
- *Dezavantajlı grupların güçlendirilmesi:* Engelli bireyler, çocuklar, yaşlılar, mülteciler gibi kırılgan grupların özel ihtiyaçlarını gözeterek afet sonrası destek mekanizmalarını oluşturmak (Zakour & Gillespie, 2013).
- *Toplumsal farkındalığı artırma ve uzun vadeli iyileşme programları geliştirme:* Toplumda dayanıklılığı artırmaya yönelik sürdürülebilir projeler yürütmek (Pyles, 2007).

4. Afet Yönetiminde Koordinasyon ve Savunuculuk Roller:

- *Afet müdahale ekipleriyle koordinasyon sağlamak:* Hükümet, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası yardım organizasyonlarıyla iş birliği yaparak etkili bir kriz yönetimi sağlamak (NASW, 2021).

- *Afet politikalarının geliştirilmesine katkı sağlamak:* Toplum temelli afet yönetimi süreçlerine katılım sağlayarak sosyal hizmet perspektifinin karar alma mekanizmalarına dahil edilmesini sağlamak (IFSW, 2014).

Afetlerde sosyal hizmet uzmanlarının rolü, birey, aile ve toplumu güçlendirmek, sosyal dayanıklılığı artırmak ve iyileşme sürecine destek olmak gibi geniş kapsamlı görevleri içermektedir. Afet öncesinde koruyucu ve önleyici çalışmalar, afet sırasında acil müdahale ve afet sonrasında rehabilitasyon süreçlerini yöneten sosyal hizmet uzmanları, bütüncül bir yaklaşımla afetzedelerin yaşam kalitesini artırmak ve toplumsal iyileşmeye katkı sağlamak amacıyla kritik bir rol üstlenmektedirler (Zakour & Gillespie, 2013).

Sosyal Hizmet Uzmanlarının Afetlere Yönelik Mikro, Mezzo ve Makro Uygulamaları

Sosyal hizmet uzmanları, afet yönetiminde mikro, mezzo ve makro düzeylerde müdahaleler gerçekleştirerek birey, aile ve toplumu destekleyen çok boyutlu çalışmalar yürütmektedirler. Bütüncül ve ekolojik yaklaşımlar çerçevesinde bireyi ve toplumu tüm sistemler içinde değerlendiren sosyal hizmet uzmanları, afetlerin bireysel, toplumsal ve yapısal etkilerini en aza indirmeyi amaçlamaktadır (Kılıç Ceyhan, 2023).

Afetlerin etkileri çok boyutlu olduğundan, mikro düzeyde birey ve ailelerin yaşamsal ihtiyaçlarına odaklanılırken; mezzo düzeyde topluluk ve sosyal gruplara yönelik destek mekanizmaları geliştirilmekte; makro düzeyde ise afet yönetimi politikalarının oluşturulması ve uygulanmasına katkı sağlanmaktadır (Zakour & Gillespie, 2013).

Aşağıdaki tabloda sosyal hizmetin mikro, mezzo ve makro düzeylerde; afet öncesi, afet sırası ve sonrası müdahaleleri ele alınmaktadır.

Sosyal Hizmetin Uygulama Boyutu	Afetlerde Sosyal Hizmet Uygulamaları
Mikro Boyut	<i>Afet Öncesi:</i> • Bireylere ve ailelere afet farkındalık eğitimi vermek. • Bireysel ve ailevi afet planları oluşturmak. • Afet sonrası başvurulabilecek destek mekanizmaları hakkında bilgilendirme yapmak.
Bu düzeyde, afetin birey ve aileler üzerindeki doğrudan etkilerine odaklanılır. Mikro düzey sosyal hizmet müdahaleleri, afetzedelerin temel gereksinimlerini karşılamayı ve bireylerin afet sonrası adaptasyon sürecine destek olmayı amaçlamaktadır.	<i>Afet Sırasında:</i> • Afetten etkilenen bireylerin barınma, güvenlik, gıda ve su gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak (IFRC, 2020). • Acil psikososyal destek sağlayarak travma etkilerini hafifletmek. • Kayıp yakınları ile bağlantı kurmalarına yardımcı olmak.
	<i>Afet Sonrasında:</i> • Krize müdahale teknikleri ile bireylerin psikolojik ve sosyal uyum süreçlerini desteklemek (Dominelli, 2012).

	- Sosyal yardımlara erişim konusunda danışmanlık sağlamak. - Afetzedelerin istihdama yeniden katılımını desteklemek.
Mezzo Boyut Mezzo düzey uygulamalar, mahalle, sosyal gruplar, topluluklar ve dezavantajlı grupların güçlendirilmesine yönelik çalışmaları içerir. Bu kapsamda, topluluk tabanlı destek mekanizmaları oluşturulması ve sosyal dayanışmanın artırılması hedeflenmektedir (Pyles, 2007).	<i>Afet Öncesi:</i> - Dezavantajlı gruplara yönelik afet hazırlık politikalarının geliştirilmesine katkı sağlamak. - Yerel topluluklarla birlikte afet dayanıklılığı programları oluşturmak. - Afet farkındalığını artırmak için eğitim ve bilgilendirme kampanyaları düzenlemek. <i>Afet Sırasında:</i> - Afet bölgelerinde acil yardım organizasyonları ile iş birliği yapmak (Zakour & Gillespie, 2013). - Afetzedelere yönelik geçici barınma merkezlerinde sosyal destek mekanizmaları oluşturmak. - Çocuk, kadın, engelli bireyler gibi savunmasız gruplara yönelik koruma önlemleri almak. <i>Afet Sonrasında:</i> - Afet sonrası toplumsal iyileşme sürecine katkı sağlamak (IFSW, 2014). - Afet sonrası toplum dayanıklılığını artırmak amacıyla sosyal bağları güçlendiren projeler yürütmek. - Dezavantajlı grupların güçlendirilmesine yönelik programlar düzenlemek
Makro Boyut Yapısal ve toplumsal faktörlere odaklanan makro boyut; politika, yönetim, eğitim, afet planlama ve araştırmaya odaklanır. Sosyal hizmet uzmanları, makro düzeyde; toplulukları tehdit eden felaketlere yönelik risk faktörlerini belirleme, değişiklikler için savunuculuk rolünü üstlenme, ulusal, uluslararası politika ve uygulamaların şekillendirilmesine katkıda bulunma gibi görevlere sahiptirler.	<i>Afet Öncesi:</i> - Afet politikalarının insan hakları ve sosyal adalet temelli olarak şekillendirilmesine katkı sağlamak (IFRC, 2020). - Afet risklerini azaltmaya yönelik yerel ve ulusal afet planlamalarına dahil olmak. - Dezavantajlı toplulukların afet hazırlık süreçlerine katılımını teşvik etmek. <i>Afet Sırasında:</i> - Afet yönetimi komiteleri ile iş birliği yaparak politika yapıcılara geri bildirim sağlamak (Zakour, 1996). - Acil durum müdahale ekipleriyle koordinasyon sağlamak. - Topluluk temelli organizasyonlarla iş birliği yaparak kriz yönetimini desteklemek. <i>Afet Sonrasında:</i> - Afet sonrası iyileştirme süreçlerine yönelik sosyal hizmet politikalarının oluşturulmasını sağlamak. - Ulusal ve uluslararası düzeyde afet müdahale planlarının geliştirilmesine katkıda bulunmak. - Afet sonrası sosyal politika reformlarına yönelik savunuculuk çalışmaları yürütmek (Pyles, 2007).

Şekil 6. Afetlerde Sosyal Hizmet Uygulamaları

Kaynak: (Zakour; 1996; Pyles, 2007; Dominelli, 2012; Zakour ve Gillespie, 2013; IFRC, 2020)

Bu bölüm, sosyal hizmetin afet yönetiminde oynadığı kritik rolü ve mikro, mezo, makro düzeylerde gerçekleştirilen müdahalelerin önemini vurgulamaktadır. Afet yönetimi sürecinde sosyal hizmet uzmanlarının yalnızca kısa vadeli acil yardımlarla sınırlı kalmayıp, uzun vadeli psikososyal destek mekanizmalarının oluşturulması, dezavantajlı grupların korunması ve toplumsal adaletin sağlanması yönünde çok boyutlu çalışmalar yürütmesi gerekmektedir (IFSW, 2014; Dominelli, 2012).

Afet sonrası ortaya çıkan kayıplar ve belirsizlik ortamı, bireylerin yalnızca fiziksel güvenliğini değil, aynı zamanda psikososyal iyilik halini de tehdit etmektedir. Yas süreçleri, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve toplumsal dayanışmanın zayıflaması gibi psikososyal risk faktörleri, sosyal hizmet uzmanlarının doğrudan müdahale alanına girmektedir (Zakour & Harrell, 2003). Bu bağlamda, sosyal hizmet uzmanları bireylerin afet sonrası yas sürecini sağlıklı bir şekilde yönetebilmeleri, toplumsal bağlarını yeniden inşa edebilmeleri ve psikososyal destek mekanizmalarına erişim sağlayabilmeleri için çeşitli programlar geliştirmektedirler (Kılıç Ceyhan, 2023). Özellikle kayıpların kültürel ve bireysel boyutlarını dikkate alarak, bireylerin kendi ritüelleri doğrultusunda yas süreçlerini tamamlamalarına destek olmak, psikososyal iyileşme açısından büyük önem taşımaktadır.

Sosyal hizmetin afet yönetimine entegrasyonu, bireysel refahın desteklenmesi, topluluk dayanışmasının güçlendirilmesi ve afet politikalarının sosyal adalet perspektifiyle şekillendirilmesi açısından kritik bir bileşendir (Dominelli, 2012). Mikro düzeyde birey ve ailelere yönelik vaka yönetimi ve psikososyal destek hizmetleri, mezo düzeyde topluluk temelli afet müdahale programları, makro düzeyde ise politika geliştirme, savunuculuk ve afet yönetim süreçlerine sosyal hizmet uzmanlarının aktif katılımı gerekliliği ön plana çıkmaktadır (IFSW, 2014). Bu kapsamda, afetlere hazırbulunuşluk, kriz yönetimi ve afet sonrası iyileştirme süreçlerinde sosyal hizmet perspektifinin güçlendirilmesi, özellikle dezavantajlı grupların korunması ve afetlerin toplumsal etkilerinin azaltılması açısından hayati önem taşımaktadır (Zakour ve Gillespie, 2013).

Sonuç olarak, sosyal hizmet uzmanlarının afet yönetimine sistematik ve sürdürülebilir bir çerçevede dahil edilmesi, kriz dönemlerinde toplumun güçlenmesini sağlarken, afet sonrası uzun vadeli iyileşme süreçlerinin de sağlıklı bir şekilde yürütülmesine katkıda bulunacaktır. Afetlere karşı bireysel ve toplumsal dirençliliğin artırılması, sosyal hizmetin bütüncül, hak temelli ve toplumsal adalet odaklı bir yaklaşım ile afet yönetiminin ayrılmaz bir parçası haline getirilmesiyle mümkün olacaktır (Kılıç Ceyhan, 2023; IFSW, 2014; Dominelli, 2012).

3.TÜRKİYEDE DEPREM FARKINDALIĞI ve TRAVMA İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde Türkiye'de deprem sonrası travma ve deprem farkındalığı üzerine yapılmış çalışmalara odaklanılarak, bu alandaki literatür ve uygulamalar detaylı bir şekilde incelenecektir.

Tanhan ve Kardaş'ın (2014) araştırması, 2012-2013 eğitim öğretim yılında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde öğrenim gören ve Van depremini deneyimlemiş 1059 üniversite öğrencisinin travma sonrası büyüme, travma sonrası stres ve umutsuzluk düzeylerini incelemiştir. Araştırma, betimsel ve ilişkisel yöntemlerle, Deprem Sonrası Stres Düzeyini Belirleme Ölçeği, Beck Umutsuzluk Ölçeği, Travma Sonrası Büyüme Ölçeği ve Katılımcı Bilgi Formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bulgular, travmatik olayların hem olumsuz hem de olumlu sonuçları olabileceğini göstermiştir. Araştırma bulgularına göre, travma sonrası stres ve büyüme arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki olduğu, stres yaşayan bireylerin aynı zamanda büyüme gösterebildiği görülmüştür. Bunun yanında, travma sonrası stres ve umutsuzluk arasında pozitif bir ilişki bulunmuş, stres düzeyinin artmasının umutsuzluğu da artırdığı gözlemlenmiştir. Travma sonrası büyüme, stres ve umutsuzluk düzeylerini etkileyen en önemli yordayıcı değişkenin umutsuzluk olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada cinsiyetin, travma sonrası büyüme ve stres üzerinde etkili olduğu ancak yaş ve hasar düzeyi gibi değişkenlerin anlamlı bir etki göstermediği ortaya konmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğunun (%98,4) deprem sonrası psikolojik destek almadığı belirtilmiş, ancak zamanla stres belirtilerinin önemli ölçüde azaldığı gözlemlenmiştir. Bu bulgular doğrultusunda, travma sonrası olumlu değişimlerin araştırılması, umut duygusunun güçlendirilmesi, psikolojik etkilerin bütüncül değerlendirilmesi ve ruh sağlığı politikalarının geliştirilmesinin önemine vurgu yapılmıştır (Tanhan ve Kardaş, 2014). Demirci ve Yıldırım'ın (2015) çalışması, öğrencilerin deprem farkındalığı düzeylerini ve deprem anında doğru davranış geliştirme becerilerini değerlendirmeye odaklanmıştır. Araştırma, deprem bilincinin düşük seviyede olduğunu ve bu bilincin artırılabilmesi için eğitim süreçlerinin daha etkili bir şekilde yapılandırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Çalışmada, lise düzeyindeki öğrencilerin deprem sırasında doğru davranış geliştirme konusunda bilinç eksikliği yaşadığı tespit edilmiştir. Araştırmacılar, deprem farkındalığının yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı kalmayıp, uygulamalı ve sürekli eğitim programlarıyla desteklenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, eğitimin araç-gereç ve materyal açısından yeniden yapılandırılması gerektiğine dikkat çekmişlerdir.

Kıvrak (2019), bu çalışmasını Karabük ili merkez ve ilçelerinde ortaokul ve lise öğrencilerine verilen deprem farkındalık eğitiminin etkisini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirmiştir. Araştırmada, öncelikle 212 beşinci sınıf ve 91 altıncı ve yedinci sınıf öğrencisine uygulanan toplam 303 öğrencilik bir pilot çalışmayla deprem farkındalığı ölçeği geliştirilmiştir. Literatür taramasında oluşturulan 47 soruluk havuz, uzman görüşleri doğrultusunda 25 soruya indirgenmiş ve ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0,744 olarak bulunmuştur. Bu güvenilirlik katsayısı, ölçeğin iyi derecede güvenilir olduğunu göstermektedir. Çalışmanın sonuçları, deprem farkındalık eğitiminin özellikle bazı yaş gruplarında ve kız öğrencilerde daha etkili olduğunu ortaya koymuştur. Görsel, video ve uygulamalı içeriklerin eğitimde kullanılmasının farkındalık düzeyini artırdığı belirlenmiştir. Araştırma, deprem eğitiminin daha etkili hale getirilmesi için müfredatların yeniden düzenlenmesi, deprem simülasyon merkezlerinin yaygınlaştırılması ve hem öğrenciler hem de velilere yönelik kapsamlı eğitim programlarının geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu tür düzenli ve yaygın eğitimlerin, toplumda afet bilincinin artırılmasına önemli katkılar sağlayacağı ifade edilmiştir (Kıvrak, 2019).

Aktan Kibar (2019) bu çalışma, Türkiye'nin deprem riski yüksek bölgelerinden biri olan Sakarya'da, üçüncü basamak bir eğitim ve araştırma hastanesinde görev yapan çalışanların bireysel depreme hazırlık durumunu kapsamlı bir şekilde değerlendirmektedir. Araştırmada, katılımcıların büyük bir kısmının depreme karşı hazırlıklı yaşamının önemini (%88,8) kabul ettiği, ancak yalnızca %41,57'sinin kendini depreme hazır hissettiği görülmüştür. Bu durum, farkındalığın davranışlara yeterince yansımadığını göstermektedir. Katılımcıların yalnızca %31,59'u bir aile afet planı yaptığını, %10,69'unun ise evlerinde afet ve acil durum çantası bulundurduğunu belirtmiştir. Ayrıca, depreme karşı yapısal ve yapısal olmayan risklere karşı alınan önlemlerin oranı da oldukça düşük seviyelerde kalmıştır.

Araştırma, bireysel ve örgütsel hazırlık düzeylerinin artırılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda, hastane çalışanlarına yönelik düzenli eğitim ve tatbikatların yapılması, bireysel hazırlığı teşvik edecek politikaların geliştirilmesi, afet farkındalığının artırılmasına yönelik kampanyaların düzenlenmesi önem taşımaktadır. Ayrıca, Türkiye şartlarına uygun ölçme araçlarının geliştirilmesi ve bireysel hazırlık davranışlarını etkileyen faktörlerin ayrıntılı araştırmalarla incelenmesi önerilmektedir. Sonuç olarak, bireysel ve örgütsel anlamda depreme hazırlık düzeyinin artırılması, hem çalışanların hem de toplumun güvenliği açısından kritik bir öneme sahiptir (Aktan Kibar, 2019).

Yusuf Şahin, Mustafa Lamba ve Sezai Öztıp'un (2018) araştırması, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin afete hazırlık ve temel afet bilinci düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada, 2930 kişilik evrenden %95 güven düzeyi ve %5 güven aralığı ile 340 kişilik örneklem belirlenmiştir. 360 anket dağıtılmış ve 345'i değerlendirilmiştir. Ankette, öğrencilerin afete hazırlık düzeyleri ve afet bilinci bilgileri sırasıyla 20 "Evet/Hayır" ve 10 "Doğru/Yanlış" soruyla ölçülmüştür. Sonuçlar, başka bir üniversitenin meslek yüksekokulu öğrencileri ile karşılaştırılmıştır. Çalışmada, öğrencilerin afet bilinci yüksek olmasına rağmen, afete hazırlık düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, öğrencilerin afet sırasında doğru davranışları öğrenmeleri ve hazır olma seviyelerini artırmaları için Afete Hazırlık ve Temel Afet Bilinci Eğitimleri önerilmektedir. İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü ile üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi iş birliğiyle "Afetlerde İlk 72 Saat Eğitimi" programı önerilmektedir. Ayrıca, üniversite öğrencilerinin afet gönüllüsü olmaları ve eğitimlere katılmaları teşvik edilmelidir. Bu tür eğitimlerin tüm öğrencilere ve personele yönelik projelerle yaygınlaştırılması, hem üniversite hem de ülke için önemli bir adım olacaktır (Şahin ve diğ.,2018).

Demir (2023) bu çalışma, depreme hazırlık davranışlarını anlamak ve açıklamak amacıyla çeşitli ölçeklerin geliştirilmesi ve bir modelin test edilmesini hedeflemiştir. Bu doğrultuda, Depreme Hazırlık İnançları Ölçeği (DHIÖ), Depreme Hazırlık Tutum ve İnançları Ölçeği (DHTİÖ) ve Sorumluluk Atıfları Ölçeği (SAÖ) geliştirilmiş, Türkiye genelinde 152 ve 176 kişilik örneklemelerde bu ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Analizler, ölçeklerin model sınamalarında kullanılabilir nitelikte olduğunu ortaya koymuştur. Model sınama aşamasında 577 katılımcıdan toplanan veriler, Yapısal Eşitlik Modellemesi ve gruplar arası fark analizleri kullanılarak incelenmiştir. Bulgular, depreme hazırlık davranışlarının niyetinin %58'ini, hazırlık davranışlarının ise %26'sını açıklayan bir model sunmuştur. Çalışmada kadercilik, öz denetim, sürekli kaygı, devlete ve uzmanlara güven, iyimserlik önyargısı, tutum, öznel normlar, algılanan davranışsal kontrol, algılanan tehdit ve eylem ipuçlarının hazırlık niyeti ve davranışları üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Çalışma, depreme hazırlık davranışlarını artırmak için bireysel farkındalık, sosyal destek ve davranışsal kontrolün teşvik edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Gelecek araştırmalar için modelin farklı demografik gruplar üzerinde test edilmesi ve uzun dönemli etkilerin izlenmesi önerilmektedir. Bu sonuçlar, depreme hazırlık davranışlarını geliştirmek için yapılacak uygulama ve politikalar için önemli bir rehber niteliği taşımaktadır (Demir, 2023).

Korucu ve Özer'in (2023) çalışmasında, travmanın üç aşamalı bir olay olarak ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır: travma öncesi, olay anı ve travma sonrası dönem. Özellikle travma sonrası döneme odaklanmanın, travmanın yol açtığı psikolojik semptomların tespiti ve tedaviye yönlendirilmesinde kritik bir öneme sahip olduğu belirtilmiştir. Travmatik stresin ve TSSB gibi klinik durumların nörobiyolojik ve psikobiyolojik temellerinin anlaşılmasının, bu süreçlerde yaşanan disosiyasyon ve kapanma gibi durumların açıklanmasına ışık tutacağı ifade edilmektedir.

Çalışmada, insanın duygularını tanıması ve regüle edebilmesi, zihinsel ve bedensel uyumun sağlanması için kritik bir gereklilik olarak tanımlanmıştır. Deprem sonrası gibi travmatik süreçlerde, beden farkındalığını artırmayı ve zihin-beden etkileşimini güçlendirmeyi hedefleyen bütünsel yaklaşımların, bireylerin fiziksel ve ruhsal semptomlarını yönetme ve azaltmada etkili olduğu vurgulanmıştır. Temel beden farkındalık terapisi, bu bağlamda, hem bireylerin kendilerini tanımalarına hem de travmatik süreçlerde iyileşmelerine katkı sağlayan önemli bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Bu bütünsel yaklaşım, travma sonrası bireylerin duygusal ve bedensel dengeye kavuşmalarında temel bir araç olarak önerilmektedir (Korucu ve Özer, 2023).

Akdoğan'ın(2024) çalışmasında , 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli deprem deneyimi yaşamış bireylerin travma, aşkınlık ve kendini toparlama gücü düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda bireylerin bu süreçte karşılaştıkları zorlukları ve bu zorluklarla baş etme yollarını belirlemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, bireylerin kendini toparlama gücü düzeyi, yaş, algılanan gelir düzeyi, anlamlı aktivitelerle meşgul olma ve medeni durum gibi faktörlere göre farklılaşmıştır. Özellikle 18-25 yaş grubunun toparlanma düzeyinin diğer yaş gruplarına göre daha düşük olduğu, gelir düzeyi yüksek olanların toparlanma gücünün daha fazla olduğu ve evli bireylerin bekar ya da boşanmış bireylere göre daha güçlü toparlanma seviyelerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, deprem sonrası yer değişikliği ya da yakın kaybı yaşama durumlarının toparlanma gücü üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Araştırmada, kendini toparlama gücü ile aşkınlık arasında pozitif, travma düzeyi ile ise negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Deprem sonrası bireylerin günlük rutinlerine anlam katan aktivitelerin eklenmesi ve bu süreçte estetik, umut ve mizah gibi kavramların terapi yaklaşımlarına entegre edilmesi önerilmektedir. Eğitim süreçlerinde karakter erdemlerinin kazandırılması ve bireylerin toplumsal dayanışma ile desteklenmesi, depremin travmatik etkilerini hafifletmede etkili olabilir. Ayrıca, toplumun deprem ve sonrası travmalar hakkında bilinçlendirilmesi, profesyonel destek mekanizmalarının

yaygınlaştırılması ve psikolojik ilk yardım uygulamalarının artırılması, bireylerin iyileşme süreçlerini hızlandırabilir. Araştırmacılara yönelik olarak ise, deprem sonrası aşkınlık ve toparlanma gücünü etkileyen bireysel ve toplumsal faktörlerin daha detaylı incelenmesi, nitel araştırma yöntemlerinin kullanılması ve uzun vadeli izleme çalışmalarının yapılması önerilmektedir. Bu tür çalışmalar, gelecekteki afetlerde daha etkili psikolojik destek sistemlerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Deprem sonrası iyileşme sürecinde koruyucu ve risk faktörlerini belirlemek, bireylerin ve toplumların travma sonrası iyilik hallerini artırmak için kritik bir öneme sahiptir (Akdoğan, 2024).

Ağahan ve Demirbilek (2023) bu çalışmada, afetlere yönelik hazırlık ve farkındalığın önemine odaklanılarak, öğretmenlerin afet hazırbulunuşluk düzeyleri ve bu düzeylerin çeşitli demografik ve sosyoekonomik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma kapsamında, çoğunluğu 39-45 yaş aralığında, erkek, evli, lisans mezunu ve çocuk sahibi olan öğretmenlerden oluşan bir örneklem kullanılmıştır. Katılımcıların büyük bir kısmının daha önce afet eğitimi aldığı belirlenmiştir. Çalışma, afet hazırbulunuşluk ölçeğinden alınan puanların ortalamanın üzerinde olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, öğretmenlerin genel olarak orta düzeyde bir afet hazırlık bilincine sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Araştırmada elde edilen sonuçlar, afet hazırlığına yönelik eğitimlerin etkinliğini açıkça ortaya koymuş ve toplumun farklı kesimlerine özel olarak tasarlanmış eğitim ve bilinçlendirme programlarının gerekliliğini vurgulamıştır. Çalışma, ayrıca, afet eğitimlerinin toplumun genelinde yaygınlaştırılması gerektiğine dikkat çekmiş ve afet farkındalığının artırılmasına yönelik bilgilendirici faaliyetlerin önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Bununla birlikte, çalışmanın sınırlılıkları arasında küçük bir örneklem grubuyla gerçekleştirilmesi ve sadece öğretmenler gibi belirli bir meslek grubuna odaklanması bulunmaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, daha geniş ve çeşitli örneklemlemlerle boylamsal çalışmaların gerçekleştirilmesi önerilmektedir (Ağahan ve Demirbilek, 2023)

Akbayır (2023), bu çalışmada, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremin ardından Hatay'da yürüttüğü sosyal hizmet uygulamaları, afet yönetimi perspektifi ile değerlendirilmiştir. Araştırmada, İBB'nin sahada gerçekleştirdiği faaliyetler, özellikle psikologlar, sosyal çalışmacılar ve idari personel ile yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla analiz edilmiştir. Bulgular, sahadaki uygulamalarda koordinasyon sorunları, personelin afet öncesi hazırlık eğitiminden geçmemesi ve psikososyal destek faaliyetlerinde personel değişimlerinin müracaatçılarla güven ilişkisinde olumsuz etkiler

yarattığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, İBB'nin barınma, gıda ve sağlık gibi temel ihtiyaçların giderilmesinde kritik bir rol oynadığı belirlenmiştir.

Araştırmanın sonuçları, afet yönetiminin sadece afet sonrası müdahaleleri değil, aynı zamanda afet öncesi hazırlık ve planlama aşamalarını kapsayacak şekilde mikro, mezzo ve makro düzeylerde ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Saha çalışanlarının sürekliliğinin sağlanması ve afet yönetimi süreçlerinin çok paydaşlı bir yapıda önceden planlanması gerektiği ifade edilmiştir. Türkiye'de afet yönetimi kapsamında üniversitelerin ilgili bölümlerinin lisans ve lisansüstü düzeyde afet bilgisi içeren müfredatlar oluşturması, afet yönetimine yönelik ulusal ve yerel düzeyde stratejik planlamalar yapılması ve kriz anlarında koordinasyon sorunlarının önlenmesi gerektiğini önermektedir. Ayrıca, afet bölgesinde çalışan saha personelinin iyi olma halini korumak adına düzenli eğitimlerin verilmesi ve uzun vadeli görev planlamalarının yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Afet yönetiminin disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmasının (jeoloji, şehir planlama, mühendislik gibi) risk yönetimini kolaylaştıracağı ve afetlerin etkilerini minimize edeceği belirtilmiştir (Akbayır, 2023)

4.YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama sürecinde kullanılan ölçme araçları, veri analiz sürecinde yararlanılan teknik ve yöntemler açıklanmıştır.

4.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin deprem sonrası travma seviyeleri ile deprem farkındalık düzeylerini bütüncül bir bakış açısıyla incelemek ve bu iki değişkenin birbirleriyle olan ilişkisini ortaya koymak, bu doğrultuda, öğrencilerin yaşadıkları deprem sonrası travma ve farkındalık düzeylerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, söz konusu iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını ve bu ilişkinin yönünü test etmeye odaklanmaktadır.

Bu kapsamda, deprem sonrası travma seviyesi ve deprem farkındalık düzeyi, araştırmanın temel değişkenleri olarak belirlenmiştir. Söz konusu değişkenler, öğrencilerin deprem sonrasındaki psikolojik tepkilerini ve afet bilincini etkileyebilecek önemli etmenler olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma, nicel verilerin toplanarak değişkenler arası ilişkilerin ve farklılıkların analiz edildiği bir ilişkisel tarama modeli çerçevesinde yürütülmektedir. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi ve ilişkinin derecesini incelemeye olanak tanır. Araştırmanın hipotezleri:

H1a: Öğrencilerin deprem farkındalıkları ile deprem sonrası travma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H1b: Cinsiyete göre öğrencilerin travma düzeyleri ve deprem farkındalıkları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

H1c: Okuduğu sınıfa göre öğrencilerin travma düzeyleri ve deprem farkındalıkları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

H1d: Deprem deneyimi yaşama durumuna göre öğrencilerin travma düzeyleri ve deprem farkındalıkları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

H1e: Depremde maddi kayıp yaşama durumuna göre öğrencilerin travma düzeyleri ve deprem farkındalıkları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

H1f: Deprem sırasında maddi kayıp yaşamış öğrencilerin travma düzeyleri, maddi kayıp yaşamayan öğrencilere göre daha yüksektir.

H1g: Depremde gönüllü görev alma durumuna göre öğrencilerin travma düzeyleri ve deprem farkındalıkları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

4.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Türkiye’deki tüm üniversitelerde öğrenim gören ön lisans, lisans ve yüksek lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılan 451 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Kartopu örnekleme yöntemi, özellikle belirli bir gruba erişimin zor olduğu durumlarda kullanılan bir yöntem olup, veri toplama sürecinde katılımcıların birbirlerini yönlendirmesi yoluyla genişleyen bir örneklem yapısına sahiptir.

4.3. Veri Toplama Araçları

Bu bölümde araştırmada kullanılan veri toplama araçları hakkında bilgiler verilmektedir. Araştırmada bir adet kişisel bilgi formu ile iki adet ölçekten faydalanılmıştır.

4.3.1. Kişisel bilgi formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formu ile araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin cinsiyet, yaş, deprem deneyimi, depremde can veya mal kaybı yaşamış olma ve gönüllülük faaliyetlerine katılma gibi demografik faktörler ele alınarak, travma ve farkındalık düzeylerinin bu faktörlere göre nasıl farklılık gösterdiği incelenmiştir. Ayrıca Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği (Tanhan ve Kayri, 2013) ile Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği (Genç ve Sözen, 2023) veri toplama araçları olarak tercih edilmiştir.

4.3.2. Deprem sonrası travma düzeylerini belirleme ölçeği

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği Tanhan ve Kayri (2013) tarafından geliştirilmiştir. DSTDO, ruhsal travmalar ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) belirtilerini toplumun bireysel olarak kişiselleştirilmesi için kısa, anlaşılır ve kolay uygulanabilir. Ölçek, 5’li Likert derecelendirme sistemi ile puanlanmakta olup, "Bana hiç uygun değil" (1) ile "Bana tamamen uygun" (5) seçenekleri arasında seçenekler sunulmaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 20 ile 100 arasında belirtilmiştir. Ölçekten alınan puanların gücü, depremden etkilenme düzeyinde artacaktır. Ölçekten alınan puanların artması bireylerin

depremden etkilenme düzeylerinin de arttığını göstermektedir. Ölçek 20 madde ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeği oluşturan faktörler, maddelerin içerdiği travma davranışlarını belirten madde ifadelerine bakılarak isimlendirilmiştir. Alt boyutlar “Davranış Problemleri” “Heyecansal Sınırlık”, “Duyuşsal”, “Bilişsel Yapılandırma” ve “Uyku Problemleri” şeklindedir. Ölçeğin puanlama işlemi göz önüne alındığında, ölçekte yer alan 11 ve 12 numaralı maddeler ters çevrilerek puanlanmaktadır.

Ölçeğin toplam varyansın, %54.29’unu açıkladığı bildirilmiştir Ölçekle ilgili olarak yapılan güvenirlik analizleri sonucunda ise, ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı davranış problemleri alt boyutu için 0.64; heyecansal sınırlık alt boyutu için 0.75; duyuşsal alt boyutu için 0.61; bilişsel yapılandırma alt boyutu için 0.68 ve uyku problemleri alt boyutu için ise 0.70 olarak hesaplanmıştır. Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği’nin tüm maddeleri için hesaplanan iç güvenirlik katsayısı (Cronbach alfa) ise 0.87 olarak bulunmuştur. Çalışmada yapılan iki aşamalı kümeleme analizi sonuçlarına göre, ölçekten alınan 52.38 ± 5.05 puan aralığının depremzedelerin travmatize olduğu eşik değeri yansıttığı, bu aralığın üzerindeki puanların yüksek travma düzeyini, altındaki puanların ise düşük travma düzeyini yansıttığı bildirilmiştir. Bu sonuçlar göz önüne alındığında söz konusu ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir. Bu tez kapsamında ise Cronbach Alpha değerleri davranış problemleri alt boyutu için .80; heyecansal sınırlık alt boyutu için .87; duyuşsal alt boyutu için .47; bilişsel yapılandırma alt boyutu için .85; uyku problemleri alt boyutu için .87 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmada deprem sonrası travma düzeyleri toplam puan olarak araştırmaya dahil edilmiştir. Bu çalışma özelinde yapılan güvenirlik analizi sonucunda deprem sonrası travma düzeyini belirleme ölçeğinin toplam puanı için Cronbach Alpha Değeri .90 olarak hesaplanmıştır.

4.3.3. Sürdürülebilir deprem farkındalığı ölçeği

Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı ölçeği Sözen ve Genç (2023) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekte, katılımcıların deprem farkındalık düzeylerini belirlemek için 5’li Likert yapısında hazırlanmış olup, 19 olumlu, 3 olumsuz toplam 22 olumlu maddeden oluşan ve üç boyutlu bir ölçektir. Ölçeğin boyutları şu şekilde tanımlanmıştır: Deprem Yapı İlişkisi (4 madde), Deprem Hazırlığı Uygulaması (11 madde), Depreme Karşı Hazırlıklı Olma (7 madde)’ den oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar, bireylerin deprem farkındalık düzeylerini göstermektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 22, en yüksek puan ise 110’dur. Ölçekten alınan puanların artması, bireylerin depremle ilgili daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğunu ifade etmektedir.

Araştırmacılar tarafından yapılan geçerlik ve güvenirlik analizlerinde, ölçeğin iç tutarlık katsayısı (Cronbach Alfa) 0.884 olarak belirlenmiştir. Bu tez çalışmasında ise ölçeğin iç tutarlık katsayıları incelendiğinde; deprem yapı ilişkisi alt boyutu için 0,74, deprem hazırlığı uygulaması alt boyutu için 0,85, depreme karşı hazırlıklı olma alt boyutu için 0,81 ve ölçeğin toplam puanı için ise 0,89 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler, ölçeğin güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir ve çalışmada farkındalık düzeylerini değerlendirmek için etkili bir araç olarak kullanılmaktadır.

Araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formu ile araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin cinsiyet, yaş, deprem deneyimi, depremde can veya mal kaybı yaşamış olma ve gönüllülük faaliyetlerine katılma gibi demografik faktörlerle alınarak, travma ve farkındalık düzeylerinin bu faktörlere göre nasıl farklılık gösterdiği incelenmiştir.

4.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri, gerekli Etik Kurul Onayı alındıktan sonra, 27 Kasım 2024 ile 24 Aralık 2024 tarihleri arasında çevrimiçi bir platform (Google Forms) aracılığıyla toplanmıştır. Çalışma, yalnızca kullanılan ölçeklerin ölçüm kriterleriyle sınırlıdır. Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim gören 451 öğrenciden elde edilen veriler, 25 Aralık 2024 ile 13 Ocak 2025 tarihleri arasında analiz edilmiş ve araştırma, 20 Ocak 2025 tarihinde tamamlanmıştır.

Tezin veri analizi SPSS 25 paket program aracılığıyla yapılmıştır. Verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığı çarpıklık ve basıklık değerleri incelenerek belirlenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin değerleri ($\pm 1,0$) aralığında yer aldığından verilerin normal dağılıma uyduğu belirlenmiş (Hair ve ark., 2013) ve veri analizinde parametrik testler tercih edilmiştir. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler, Bağımsız Örneklem T Testi, Welch T Testi, Tek Yönlü ANOVA, çoklu karşılaştırma testleri (Bonferroni Düzeltmesi), Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır. İstatiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Welch t-testi, iki bağımsız grup arasındaki ortalama farkını incelemek için kullanılan parametrik bir testtir. Standart bağımsız örneklem t-testinden farklı olarak, gruplar arasındaki varyansların eşit olmadığı (varyans homojenliği varsayımının sağlanmadığı) durumlarda daha güvenilir sonuçlar sunar. Bu test, iki grubun farklı varyanslara ve farklı örneklem büyüklüklerine sahip olabileceğini dikkate alarak, standart hata hesaplamasını ve serbestlik derecesini ayarlar (Field, 2013)

Kullanım Alanları:

- Gruplar arası varyans eşitliğinin sağlanmadığı durumlarda,
- Örneklem büyüklükleri arasında belirgin farkların olduğu durumlarda,
- İki bağımsız grup arasında bir değişkenin ortalama değerinin anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için kullanılır.

Welch t-testi, Levene Testi gibi bir ön kontrol sonucu varyans eşitliğinin sağlanmadığı durumlarda devreye girerek daha doğru ve güvenilir sonuçlar sunar (Field, 2013) .Çalışmanın verilerini analiz ederken bağımsız örneklem t-testi birlikte Welch t-testine başvurulmuştur.

4.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları arasında, 2024-2025 eğitim-öğretim yılı itibarıyla Türkiye’de öğrenimine devam eden üniversite öğrencilerinin örnekleme dahil edilmesi nedeniyle, deprem sebebiyle eğitimine ara veren veya üniversiteye devam edemeyen öğrencilerin çalışmaya dahil edilmemesi yer almaktadır. Bu durum, elde edilen verilerin homojen olmamasına ve afetten en çok etkilenen öğrencilerin deneyimlerinin araştırma kapsamı dışında kalmasına neden olabilmektedir.

Bunun yanı sıra, kartopu örnekleme yöntemi kullanılması, örneklemin temsiliyetini sınırlandıran bir diğer faktördür. Kartopu örnekleme yöntemi, belirli sosyal ağlar içinde veri toplama eğiliminde olduğu için, farklı demografik ve sosyoekonomik gruplardan gelen öğrencilerin görüşlerinin yeterince temsil edilmemesi riskini taşımaktadır. Son olarak, veri toplama sürecinin kısa olması, araştırmanın kapsamını daraltan bir diğer sınırlılık olarak değerlendirilmektedir. Daha uzun bir veri toplama süreci, farklı zaman dilimlerinde öğrencilerin afet sonrası yaşadıkları değişimleri ve uzun vadeli etkileri daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmeye olanak sağlayabilirdi.

5.BULGULAR

Araştırmadan elde edilen bulgular, üniversite öğrencilerinin deprem sonrası travma düzeyleri ve deprem farkındalıkları arasındaki ilişkileri ortaya koymakta ve afet sürecine yönelik sosyal hizmet müdahalelerinin önemini vurgulamaktadır. Bu bölümde, katılımcıların demografik özellikleri, ölçeklerden elde edilen puanların dağılımları ve değişkenler arasındaki ilişkiler detaylı olarak incelenmiş, araştırma sorularına yanıt verecek şekilde analiz edilmiştir. Bulgular, afet sonrası üniversite öğrencilerinin psikososyal durumlarını ve afet farkındalık düzeylerini anlamaya yönelik kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır.

5.1.Deprem Sonrası Travma Düzeyi Ölçeği ve Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeklerinin Alt Boyut ve Toplam Puanları Arasındaki İlişki

Bu analiz, Deprem Sonrası Travma Düzeyi Ölçeği (DSTDO) ile Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği (SDFO) arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemeyi amaçlamaktadır. Özellikle, her iki ölçeğin alt boyutları ve toplam puanları arasındaki korelasyonlar incelenerek, öğrencilerin deprem sonrası travma düzeyleri ile sürdürülebilir deprem farkındalığı arasındaki etkileşim değerlendirilmektedir.

Tablo 1. DSTDO ve SDF ölçeklerinin alt boyut ve toplam puanları arasındaki ilişki

Ölçekler ve alt boyutlar		Deprem Yapı İlişkisi	Deprem Hazırlığı Uygulaması	Depreme Karşı Hazırlıklı Olma	Toplam Puan
Davranış	r	-0,054	0,065	-0,180	-0,037
Problemleri	p	0,251	0,165	0,000**	0,429
Heyecansal	r	-0,049	0,035	-0,166	-0,050
Sınırlılık	p	0,296	0,460	0,000**	0,288
Duyuşsal	r	-0,031	0,000	0,061	0,014
	p	0,511	0,998	0,197	0,760
Bilişsel Yapı	r	-0,066	0,049	-0,323	-0,101
	p	0,164	0,295	0,000**	0,032*
Uyku Problemleri	r	0,043	0,106	-0,093	0,042
	p	0,362	0,024*	0,049*	0,371
Toplam Puan	r	-0,045	0,068	-0,209	-0,044
	p	0,343	0,152	0,000**	0,350

*p < 0,05; **p < 0,001

Deprem Sonrası Travma Düzeyi Ölçeği (DSTDO) ile Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği (SDFO) arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi

uygulanmıştır. Pearson Korelasyon Analizi, iki sürekli değişken arasındaki doğrusal ilişkinin yönünü ve gücünü ölçen istatistiksel bir yöntemdir (Field, 2018). Pearson korelasyon katsayısı (r), -1 ile +1 arasında değişen bir değer olup, ilişkinin yönünü ve şiddetini göstermektedir.

- $r > 0$ olduğunda değişkenler arasında pozitif bir ilişki söz konusudur; yani bir değişken arttıkça diğeri de artmaktadır.
- $r < 0$ olduğunda değişkenler arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır; bu durumda bir değişken artarken diğeri azalmaktadır.
- $r = 0$ değeri, iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını ifade etmektedir (Pallant, 2020).

Bu analiz kapsamında, DSTDO ve SDFO'nun alt boyutları ve toplam puanları arasındaki ilişkiler incelenerek, deprem farkındalığının bireylerin travma düzeyleri ile nasıl bir etkileşim içinde olduğu değerlendirilmiştir. Özellikle, sürdürülebilir deprem farkındalığının, bireylerin travmatik etkilerle başa çıkma süreçlerine katkı sağlayıp sağlamadığı araştırılmıştır. Bu doğrultuda yapılan analiz, afet sonrası psikososyal dayanıklılık ve risk yönetimi stratejilerinin geliştirilmesine yönelik önemli bilgiler sunmaktadır

•**Deprem Yapı İlişkisi (DYI):** Davranış Problemleri ($-0,054$, $p = 0,251$), Heyecansal Sınırlılık ($-0,049$, $p = 0,296$), Duyuşsal ($-0,031$, $p = 0,511$) ve Uyku Problemleri ($0,043$, $p = 0,362$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

•**Deprem Yapı İlişkisi ile Bilişsel Yapı** arasında düşük düzeyde negatif bir ilişki saptanmıştır ($-0,066$, $p = 0,164$); ancak bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir.

•**Deprem Yapı İlişkisi (DYI)** toplam puan ile DSTDO toplam puanı arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir ($-0,045$, $p = 0,343$).

•**Deprem Hazırlığı Uygulaması (DHU):**

•**DHU ile Uyku Problemleri** arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki bulunmuştur ($0,106$, $p = 0,024^*$). Bu sonuç, hazırlık uygulamalarına yönelik farkındalığın, bazı durumlarda uyku sorunlarını etkileyebileceğini göstermektedir.

•**DHU ile diğer alt boyutlar** (Davranış Problemleri, Heyecansal Sınırlılık, Duyuşsal ve Bilişsel Yapı) arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p > 0,05$).

•**Depreme Karşı Hazırlıklı Olma (DKHO):**

•**DKHO ile Davranış Problemleri** (-0,180, $p < 0,001$), Heyecansal Sınırlılık (-0,166, $p < 0,001$) ve Bilişsel Yapı (-0,323, $p < 0,001$) arasında negatif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgu, depreme karşı hazırlıklı olma düzeyinin artmasının bu alt boyutlardaki travmatik etkileri azaltabileceğini göstermektedir.

•**DKHO ile Uyku Problemleri** arasında düşük düzeyde negatif bir ilişki bulunmuş ve bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır (-0,093, $p = 0,049^*$).

•**DKHO toplam** puan ile DSTDO toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif bir ilişki saptanmıştır (-0,209, $p < 0,001$).

•**DSTDO Toplam** Puan ve SDF Toplam Puan: DSTDO toplam puanı ile SDF toplam puanı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (-0,044, $p = 0,350$).

Elde edilen bulgular, depreme hazırlıklı olmanın bireylerin travma düzeylerini azaltmada kritik bir faktör olduğunu göstermektedir. Deprem farkındalığı ve hazırlıklı olma düzeyi arttıkça, özellikle davranışsal ve bilişsel travmatik etkilerin azaldığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, hazırlık uygulamalarına yönelik farkındalığın bazı bireylerde uyku problemlerine yol açabileceği tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar, afet yönetimi süreçlerinde sosyal hizmet müdahalelerinin önemini vurgulamaktadır. Özellikle psikososyal destek programları ve bilinçlendirme çalışmalarının bireylerin travmatik etkilerle başa çıkma kapasitelerini artırmaya yönelik olarak tasarlanması gerekmektedir (Zakour ve Gillespie, 2013). Sosyal hizmet uzmanları, afet sonrası travmatik etkilerin azaltılmasına yönelik bilinçlendirme ve müdahale stratejileri geliştirmede önemli bir rol oynamaktadır (Dominelli, 2012).

Bulgular, travma sonrası psikolojik dayanıklılığı artırmaya yönelik sosyal hizmet uygulamalarının daha fazla geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle bilişsel yapı ve uyku problemleri gibi travmatik semptomların yönetimine yönelik mikro ve mezzo müdahalelerin, bireylerin depreme hazırlık düzeyleriyle ilişkilendirilerek tasarlanması gerektiği düşünülmektedir.

5.2.Katılımcıların Yaş Değerlerine İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Tablo 2 . Katılımcıların yaş değerlerine ilişkin tanımlayıcı bilgiler

Değişken	N	Min.	Maksimum	Ortalama	S.s.
Yaş (yıl)	451	18	60	21,38	5,04

•Bu çalışmaya, yaş ortalaması yaklaşık 22 olan toplam 451 katılımcı dahil edilmiştir. Katılımcıların yaşlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 1’de sunulmaktadır. Katılımcılar arasında en küçük yaş 18, en büyük yaş ise 60 olarak belirlenmiştir.

• Yaş grupları açısından, genç yetişkinler (18-25 yaş) çalışmada daha yoğun bir şekilde temsil edilmektedir. Bu bulgu, araştırma örnekleminin üniversite öğrencileri ya da genç erişkin bireylerden oluştuğunu göstermektedir.

• Orta yaş gruplarına ait katılımcı oranı daha düşük olup, bu durum hedef grubun belirli bir yaş aralığıyla sınırlandığını göstermektedir.

5.3. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Frekans Bilgileri

Tablo 3. Katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin frekans bilgileri

	<i>Değişkenler</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Cinsiyet	Kadın	217	48,12
	Erkek	234	51,88
Sınıf	1.Sınıf	183	40,58
	2.Sınıf	100	22,17
	3.Sınıf	49	10,86
	4.Sınıf	74	16,41
	Hazırlık	36	7,98
	Lisansüstü	9	2,00
Deprem yaşama durumu	Evet	370	82,04
	Hayır	81	17,96
Yakın kaybı durumu	2. Derece Kayıp	11	2,44
	3. Derece Kayıp	40	8,87
	Diğer kayıplar	19	4,21
	Kayıp yok	381	84,48
Maddi kayıp yaşama durumu	Var	107	23,73
	Yok	344	76,27
Gönüllü görev alma durumu	Evet	126	27,94
	Hayır	325	72,06

Katılımcılar arasında cinsiyet dağılımına bakıldığında, %48,12’si kadın (217 kişi), %51,88’i erkek (234 kişi) olarak belirlenmiştir. Erkek katılımcıların oranı kadınlara göre biraz daha fazladır, bu durum çalışmanın cinsiyet açısından dengeli bir örnekleme sahip olduğunu göstermektedir.

Sınıf düzeyine göre dağılımda, katılımcıların en büyük kısmı %40,58 ile birinci sınıf öğrencileridir (183 kişi). İkinci sınıf öğrencileri %22,17’lik bir oranla ikinci sırada yer almakta

(100 kişi) ve üçüncü sınıf öğrencileri %10,86 (49 kişi) ile daha düşük bir temsil oranına sahiptir. Dördüncü sınıf öğrencileri ise %16,41 oranıyla (74 kişi) orta düzeyde bir katılıma sahiptir. Hazırlık sınıfında yer alan öğrenciler %7,98 (36 kişi) ve lisansüstü eğitim gören katılımcılar %2,00 (9 kişi) oranıyla örnekleme daha az katkıda bulunmuştur. Bu dağılım, katılımcıların çoğunluğunun üniversitenin ilk yıllarındaki öğrencilere odaklandığını göstermektedir.

Katılımcıların %82,04'ü (370 kişi) daha önce bir deprem deneyimi yaşadığını, %17,96'sı (81 kişi) ise böyle bir deneyime sahip olmadığını belirtmiştir. Bu durum, araştırmanın geniş bir deprem deneyimine sahip katılımcı grubu tarafından temsil edildiğini göstermektedir.

Yakın kaybı yaşayan katılımcıların büyük bir çoğunluğu %84,48 (381 kişi) herhangi bir kayıp yaşamamıştır. %8,87'si (40 kişi) üçüncü derece, %2,44'ü (11 kişi) ise ikinci derece yakınlarını kaybetmiştir. Diğer kayıplar kategorisi %4,21'lik bir oranla (19 kişi) temsil edilmektedir. Bu durum, katılımcıların büyük bir kısmının yakın kaybı yaşamadığını ancak küçük bir grubun kayıp deneyimlediğini göstermektedir.

Katılımcıların %23,73'ü (107 kişi) maddi kayıp yaşadığını belirtirken, %76,27'si (344 kişi) maddi kayıp yaşamadığını ifade etmiştir. Maddi kayıp oranlarının düşük olması, ekonomik kayıpların araştırmaya dahil olan grubun genelinde yaygın olmadığını göstermektedir.

Katılımcıların %27,94'ü (126 kişi) depremle ilgili gönüllü görev aldığını, %72,06'sı (325 kişi) ise depremle ilgili herhangi gönüllü bir görevde bulunmadığını belirtmiştir. Bu durum, deprem sonrası gönüllülük faaliyetlerine katılım oranının sınırlı olduğunu göstermektedir.

5.4.Katılımcıların Ölçek Alt Boyut ve Toplam Puanlarına İlişkin Bilgiler

Katılımcıların Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği (SDF) ve Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği (DSTDO) puanlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Katılımcıların ölçek alt boyut ve toplam puanlarına ilişkin bilgiler

<i>Ölçekler ve Alt Boyutları</i>	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>	<i>Ort.</i>	<i>S.s.</i>	<i>Çarpıklık</i>	<i>Basıklık</i>
Davranış Problemleri	451	4,00	20,00	9,36	3,89	0,42	-0,63
DSTDO							
Heyecansal Sınırlılık	451	5,00	25,00	11,57	5,12	0,55	-0,51
Duyuşsal	451	4,00	20,00	9,48	2,46	0,12	0,11
Bilişsel Yapı	451	4,00	20,00	12,49	4,53	-0,09	-0,87

	Uyku Problemleri	451	3,00	15,00	6,92	3,55	0,56	-0,73
	Toplam Puan	451	24,00	90,00	49,81	15,29	0,42	-0,68
SDF	Deprem Yapı İlişkisi	451	4,00	20,00	13,22	3,30	-0,29	0,08
	Depreme Hazırlık Uygulamaları	451	11,00	55,00	30,48	8,41	0,22	-0,09
	Depreme Karşı Hazırlıklı Olma	451	7,00	31,00	14,80	4,91	0,38	-0,40
	Toplam Puan	451	24,00	98,00	58,49	13,69	0,18	-0,08

Tablo 4. (Devam) Katılımcıların ölçek alt boyut ve toplam puanlarına ilişkin bilgiler

Tablo 4'te yer alan analiz sonuçları, katılımcıların Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği (DSTDO) ve Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği (SDF) alt boyutları ile toplam puanlarına ilişkin istatistiksel bilgileri sunmaktadır. Veriler, ölçek puanlarının çarpıklık ve basıklık değerlerinin $\pm 1,0$ aralığında olması nedeniyle normal dağılım gösterdiğini işaret etmektedir. Bu durum, ileri istatistiksel analizlerde parametrik testlerin kullanılabileceğini göstermektedir (Hair ve ark., 2013).

Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği (DSTDO)

•**Davranış Problemleri** alt boyutunda puanlar 4 ile 20 arasında değişmektedir ve ortalama 9,36 (ss = 3,89) olarak hesaplanmıştır. Çarpıklık değeri 0,42 ve basıklık değeri -0,63 olup, dağılımın normale yakın olduğunu göstermektedir.

•**Davranış Problemleri** alt boyutunda puanlar 4 ile 20 arasında değişmektedir ve ortalama 9,36 (SS = 3,89) olarak hesaplanmıştır. Çarpıklık değeri 0,42 ve basıklık değeri -0,63 olup, dağılımın normale yakın olduğunu göstermektedir.

•**Duyuşsal** alt boyutunda puanlar 4 ile 20 arasında değişmekte, ortalama 9,48 (Ss= 2,46) olarak belirlenmiştir. Çarpıklık değeri 0,12, basıklık değeri ise 0,11'dir.

•**Bilişsel Yapı** alt boyutunda puanlar 4 ile 20 arasında değişmekte, ortalama 12,49 (Ss= 4,53) olarak hesaplanmıştır. Çarpıklık değeri -0,09 ve basıklık değeri -0,87'dir.

•**Uyku Problemleri** alt boyutunda puanlar 3 ile 15 arasında değişmekte, ortalama 6,92 (Ss= 3,55) olarak hesaplanmıştır. Çarpıklık değeri 0,56 ve basıklık değeri -0,73'tür.

• **DSTDO toplam puanı**, 24 ile 90 arasında değişmekte olup, ortalama 49,81 ($S_s = 15,29$) olarak belirlenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerleri sırasıyla 0,42 ve -0,68'dir.

Puanların çarpıklık ve basıklık değerleri ($\pm 1,0$) aralığında yer aldığından, verilerin normal dağılıma uygun olduğu tespit edilmiştir (Hair ve ark., 2013).

Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği (SDF)

Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği ve alt boyutlara ilişkin bulgular şu şekildedir:

• **Deprem Yapı İlişkisi** alt boyutunda puanlar 4 ile 20 arasında değişmekte, ortalama 13,22 ($S_s = 3,30$) olarak hesaplanmıştır. Çarpıklık değeri -0,29 ve basıklık değeri 0,08'dir.

• **Deprem Hazırlığı Uygulaması** alt boyutunda puanlar 11 ile 55 arasında değişmekte, ortalama 30,48 ($S_s = 8,41$) olarak bulunmuştur. Çarpıklık değeri 0,22, basıklık değeri -0,09'dur.

• **Depreme Hazırlıklı Olma** alt boyutunda puanlar 7 ile 31 arasında değişmekte, ortalama 14,80 ($S_s = 4,91$) olarak belirlenmiştir. Çarpıklık değeri 0,38, basıklık değeri -0,40'tır.

• **SDF toplam puanı**, 24 ile 98 arasında değişmekte olup, ortalama 58,49 ($S_s = 13,69$) olarak hesaplanmıştır. Çarpıklık değeri 0,18 ve basıklık değeri -0,08'dir.

Bu bölümde yer alan bulgular, Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği (DSTDO) ve Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği (SDF) alt boyutlarına ilişkin istatistiksel özetleri sunmaktadır. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin $\pm 1,0$ aralığında olması, verilerin normal dağılıma uygun olduğunu göstermekte ve parametrik testlerin uygulanabilirliğini desteklemektedir (Hair, Black, Babin & Anderson, 2013).

Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği (DSTDO) sonuçları incelendiğinde, en yüksek ortalama puanın Bilişsel Yapı alt boyutunda ($12,49 \pm 4,53$), en düşük ortalama puanın ise Uyku Problemleri alt boyutunda ($6,92 \pm 3,55$) olduğu görülmektedir. Travmatik etkilerin bilişsel süreçler üzerinde belirgin olduğu, buna karşılık uyku problemlerinin bireyler arasında değişkenlik gösterdiği söylenebilir. DSTDO toplam puanı ise $49,81 \pm 15,29$ olarak hesaplanmıştır.

Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği (SDF) bulgularına göre, Deprem Hazırlığı Uygulamaları alt boyutu ($30,48 \pm 8,41$) en yüksek ortalama puanı sahipken, Depreme Karşı Hazırlıklı Olma alt boyutu ($14,80 \pm 4,91$) en düşük ortalama puanı almıştır. Bu sonuç, katılımcıların depremle ilgili yapısal riskleri ve farkındalık düzeylerini içselleştirme eğiliminde

olduğunu, ancak bireysel hazırlık süreçlerine yönelik uygulamalar konusunda yetersiz kalabildiğini göstermektedir (Hair ve diğ., 2013).

5.5.Cinsiyete Göre Ölçek Alt Boyut ve Toplam Puanlarındaki Farklılıklar

Katılımcıların cinsiyetlerine göre SDF ve DSTDO ölçek alt boyut ve toplam puanları karşılaştırıldığında, her iki ölçekte de bazı alt boyutlarda anlamlı farklılıklar bulunmuştur (Tablo 5).

Tablo 5. Cinsiyete göre ölçek alt boyut ve toplam puanlarındaki farklılıklar

Ölçekler ve Alt Boyutları		Cinsiyet	n	Ort.	S.s.	t	df	p
DSTDO	Davranış Problemleri	Kadın	217	10,24	3,79	4,749	449	0,000**
		Erkek	234	8,54	3,81			
	Heyecansal Sınırlılık	Kadın	217	12,43	5,18	3,488	449	0,001*
		Erkek	234	10,77	4,95			
	Duyuşsal	Kadın	217	9,59	2,41	0,942	449	0,347
		Erkek	234	9,37	2,50			
	Bilişsel Yapı	Kadın	217	13,87	4,33	6,518	449	0,000**
		Erkek	234	11,21	4,33			
	Uyku Problemleri	Kadın	217	7,42	3,54	2,950	449	0,003*
		Erkek	234	6,44	3,51			
	Toplam Puan	Kadın	217	53,56	15,07	5,152	449	0,000**
		Erkek	234	46,34	14,70			
SDF	Deprem Yapı İlişkisi	Kadın	217	12,40	3,30	-5,219	449	0,000**
		Erkek	234	13,97	3,12			
	Depreme Hazırlık Uygulama	Kadın	217	29,56	7,83	-2,238	449	0,026*
		Erkek	234	31,33	8,85			
	Depreme Karşı Hazırlıklı Olma	Kadın	217	13,01	4,34	-7,996	448,57	0,000**
		Erkek	234	16,46	4,83			
	Toplam Puan	Kadın	217	54,97	12,88	-5,434	449	0,000**
		Erkek	234	61,76	13,63			

*p < 0,05; **p < 0,001

Tablo 5'in analizine göre, cinsiyet değişkeni açısından Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği (DSTDO) ve Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği (SDF) alt boyut ve toplam puanlarında anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir:

Bu bölümde cinsiyet değişkenine göre Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği (DSTDO) ve Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği (SDF) alt boyut ve toplam puanları arasındaki farklılıklar incelenmiştir. Bağımsız örneklem t-testi kullanılarak yapılan analizler,

her iki ölçekte de bazı alt boyutlarda cinsiyete bağlı anlamlı farklılıkların bulunduğunu ortaya koymuştur.

Deprem Sonrası Travma Düzeyleri ve Cinsiyet

DSTDO sonuçları, kadın katılımcıların travmatik etkileri erkek katılımcılara kıyasla daha yoğun yaşadığını göstermektedir. Kadın katılımcılar, davranış problemleri ($p < 0,001$), heyecansal sınırlılık ($p = 0,001$), bilişsel yapı ($p < 0,001$), uyku problemleri ($p = 0,003$) ve toplam travma puanı ($p < 0,001$) açısından erkeklere kıyasla daha yüksek puanlar almıştır. Bu bulgular, kadınların deprem sonrası stresle başa çıkmada daha fazla zorlandıklarını ve travmanın bilişsel, duygusal ve fizyolojik boyutlarında daha fazla etkilendiklerini ortaya koymaktadır. Bu durum, önceki araştırmalarda da sıkça vurgulandığı gibi, kadınların afetler sonrası travmaya daha duyarlı olabileceğini destekleyen bulgular arasında yer almaktadır (Norris, 2002; Galea, Nandi & Vlahov, 2005).

Deprem Farkındalığı ve Cinsiyet

SDF analizlerine göre, erkek katılımcılar, kadınlara kıyasla daha yüksek deprem farkındalığına sahip olma eğilimindedir. Özellikle Deprem Yapı İlişkisi ($p < 0,001$), Depreme Hazırlık Uygulamaları ($p = 0,026$), Depreme Karşı Hazırlıklı Olma ($p < 0,001$) ve SDF toplam puanı ($p < 0,001$) açısından erkeklerin kadınlara kıyasla anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı görülmektedir. Bu bulgu, erkeklerin yapısal riskler, hazırlık süreçleri ve afetlere karşı bilinç düzeyinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Erkeklerin daha fazla teknik bilgiye sahip olmaları ve fiziksel olarak afet yönetiminde daha aktif roller üstlenmeleri, bu farkın oluşmasına neden olan etkenlerden biri olabilir (McCaughey ve diğ., 2017).

Bu sonuçlar, cinsiyetin hem travmatik etkiler hem de afet farkındalığı açısından belirleyici bir faktör olduğunu göstermektedir. Kadınların travma sonrası etkileri daha yoğun yaşaması, özellikle psikososyal destek mekanizmalarının cinsiyete duyarlı bir şekilde geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Öte yandan, erkeklerin deprem farkındalığı ve hazırlıklı olma konusunda daha yüksek bilinç seviyesine sahip olması, afet eğitimi ve farkındalık çalışmalarının cinsiyete göre farklılaştırılmasının önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, sosyal hizmet uygulamalarında kadınların psikososyal dayanıklılığını artırmaya yönelik programlar ve erkekleri afet sonrası psikososyal destek mekanizmalarına daha fazla dahil etmeye yönelik stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir (Enarson & Morrow, 1998).

Bu sonuçlar, afet yönetimi politikalarının cinsiyet temelli ihtiyaçları dikkate alarak şekillendirilmesi gerektiğini desteklemekte ve afet sonrası psikososyal müdahale planlarının geliştirilmesine katkı sunmaktadır.

5.6.Okuduğu Sınıfa Göre Ölçek Alt Boyut ve Toplam Puanlarındaki Farklılıklar

Katılımcıların okudukları sınıfa göre SDF ve DSTDO ölçek alt boyut ve toplam puanları incelendiğinde, sadece SDF ölçeğinin belirli alt boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur (Tablo 6).

Tablo 6. Okuduğu sınıfa göre ölçek alt boyut ve toplam puanlarındaki farklılıklar

Ölçekler ve Alt Boyutları			Kareler Toplamı	df	Ortalama kare	F	Sig.
DSTDO	Davranış Problemleri	Gruplar arası	31,10	5	6,22	0,408	0,843
		Gruplar içi	6782,99	445	15,24		
		Toplam	6814,09	450			
	Heyecansal Sınırlılık	Gruplar arası	240,34	5	48,07	1,848	0,102
		Gruplar içi	11576,21	445	26,01		
		Toplam	11816,55	450			
	Duyuşsal	Gruplar arası	28,09	5	5,62	0,931	0,460
		Gruplar içi	2684,42	445	6,03		
		Toplam	2712,51	450			
	Bilişsel Yapı	Gruplar arası	113,17	5	22,63	1,105	0,357
		Gruplar içi	9113,53	445	20,48		
		Toplam	9226,71	450			
	Uyku Problemleri	Gruplar arası	73,79	5	14,76	1,171	0,323
		Gruplar içi	5609,00	445	12,60		
		Toplam	5682,80	450			
	Toplam Puan	Gruplar arası	1350,96	5	270,19	1,157	0,330
		Gruplar içi	103917,39	445	233,52		
		Toplam	105268,35	450			
SDF	Deprem Yapı İlişkisi	Gruplar arası	177,43	5	35,49	3,342	0,006*
		Gruplar içi	4724,70	445	10,62		
		Toplam	4902,14	450			
	Deprem Hazırlığı Uygulaması	Gruplar arası	585,64	5	117,13	1,667	0,141
		Gruplar içi	31266,91	445	70,26		
		Toplam	31852,55	450			
	Depreme Karşı Hazırlıklı Olma	Gruplar arası	360,37	5	72,07	3,060	0,010*
		Gruplar içi	10481,67	445	23,55		
		Toplam	10842,04	450			
	Toplam Puan	Gruplar arası	1704,40	5	340,88	1,837	0,104
		Gruplar içi	82588,34	445	185,59		

Toplam	84292,74	450
--------	----------	-----

*p <0,05 Tablo.6 (Devam) Okuduğu sınıfa göre ölçek alt boyut ve toplam puanlarındaki farklılıklar

Tablo 6' ya göre, katılımcıların okuduğu sınıflara göre Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği (SDF) alt boyut ve toplam puanları incelenmiştir. Bu analizde, katılımcıların okudukları sınıflara göre Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği'nin (SDF) alt boyut ve toplam puanlarındaki farklılıkların incelenmesi amaçlanmıştır. Verilerin analizinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Anlamlı farklılık tespit edilen alt boyutlar için Post-Hoc (Çoklu Karşılaştırma) testleri uygulanmıştır.

•Deprem Yapı İlişkisi (DYI) Alt Boyutu:

Okuduğu sınıf değişkenine göre anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p = 0,006$). Çoklu karşılaştırma testleri, birinci sınıf katılımcılarının DYI alt boyutundaki puanlarının, ikinci sınıf katılımcılarından (Ortalama Fark = $1,27 \pm 0,41$, $p = 0,028$) ve üçüncü sınıf katılımcılarından (Ortalama Fark = $1,65 \pm 0,52$, $p = 0,026$) daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, birinci sınıf öğrencilerinin deprem farkındalığı konusunda daha fazla bilgiye sahip olduğunu ya da bu farkındalığı oluşturan eğitimlerin birinci sınıfta daha etkili bir şekilde uygulanmış olabileceğini düşündürmektedir.

•Depreme Hazırlıklı Olma (DHU) Alt Boyutu:

DHU alt boyutunda da anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p = 0,010$). Ancak çoklu karşılaştırma testlerinde bu farklılıkların hangi gruplar arasında olduğu detaylı olarak belirlenememiştir.

Deprem farkındalığı ölçeğinin diğer alt boyutlarında ve toplam puanlarında okuduğu sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p > 0,05$).

Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği (DSTDO) Alt Boyut ve Toplam Puan Analizi:

Bu analizde, katılımcıların okudukları sınıfa göre Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği'nin (DSTDO) alt boyut ve toplam puanlarındaki farklılıklar incelenmiştir. Verilerin analizinde ANOVA kullanılmıştır. Anlamlı farklılık tespit edilen alt boyutlar için Post-Hoc (Çoklu Karşılaştırma) Testleri uygulanmıştır.

•**Davranışsal Problemler:** Okuduğu sınıf değişkenine göre DSTO'nun Davranışsal Problemler alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p=0,843$). Sınıf düzeyine göre

katılımcıların davranışsal problemleri arasında anlamlı bir fark bulunmadığı, bu boyutun sınıf düzeyinden bağımsız olarak benzer düzeylerde olduğu görülmektedir.

•**Heyecansal Sınırlılık:** Bu alt boyutunda da anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p=0,102$). Bu bulgu, heyecansal sınırlılık düzeylerinin sınıf düzeyinden etkilenmediğini göstermektedir.

•**Duyuşsal Yapı:** Bu alt boyutunda sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p = 0,460$). Bu alt boyutta da sınıf düzeyleri arasında farklılık bulunmamış, katılımcıların duygu durumu açısından benzer özellikler taşıdığı anlaşılmıştır.

•**Bilişsel Yapı:** Bu alt boyutunda sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = 0,357$). Sınıf düzeyi, bilişsel yapı boyutunda da farklılık yaratmamış, katılımcıların bilişsel süreçlerinde genel olarak benzer etkiler olduğu görülmüştür.

•**Uyku Problemleri:** Bu alt boyutunda da anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p=0,323$). Katılımcıların uyku düzenlerinde yaşanan sorunların sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir.

•**DSTDO Toplam Puan:** Test sonucunda toplam puanlarında sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p = 0,330$). Bu sonuç, deprem sonrası travma düzeylerinin genel olarak sınıf düzeyinden etkilenmediğini bulgulamaktadır.

Bu bulgular, deprem farkındalığının belirli alt boyutlarının sınıf düzeyine göre değiştiğini, ancak deprem sonrası travma düzeylerinin sınıf düzeyinden bağımsız olduğunu göstermektedir. Birinci sınıf öğrencilerinin deprem farkındalığının daha yüksek olması, eğitimin bu düzeyde daha etkin verildiğini düşündürmektedir. Ancak travmatik etkilerin sınıf düzeyine bağlı olmaması, bireysel başa çıkma mekanizmaları, sosyal destek sistemleri ve psikososyal dayanıklılık gibi faktörlerin deprem sonrası süreçte belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu nedenle, afet farkındalığını artırmaya yönelik eğitim programlarının yalnızca birinci sınıf düzeyinde değil, tüm sınıflarda yaygınlaştırılması gerekmektedir. Ayrıca, deprem sonrası psikososyal destek mekanizmalarının bireysel düzeyde güçlendirilmesi ve afet sonrası dayanıklılığı artırmaya yönelik uzun vadeli stratejilerin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

5.7.Daha Önce Deprem Yaşama Deneyimine Göre Ölçek Alt Boyut ve Toplam Puanları

Tablo 7, katılımcıların deprem geçirme durumlarına göre Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği (DSTDO) ve Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği (SDF) alt boyut ve toplam puanlarındaki farklılıkları incelemektedir.

Tablo 7. Daha önce deprem yaşama deneyimine göre ölçek alt boyut ve toplam puanlar arasındaki farklılıklar

Ölçekler ve Alt Boyutları		Deprem Yaşama Deneyimi	n	Ort.	S.s.	t	df	p
DSTDO	Davranış Problemleri	Evet	370	9,67	3,83	3,622	116,644	0,000**
		Hayır	81	7,95	3,88			
	Heyecansal Sınırlılık	Evet	370	11,90	5,20	3,246	131,751	0,001*
		Hayır	81	10,06	4,48			
	Duyuşsal	Evet	370	9,39	2,38	-1,423	107,153	0,158
		Hayır	81	9,86	2,77			
	Bilişsel Yapı	Evet	370	12,91	4,36	4,030	110,423	0,000**
		Hayır	81	10,57	4,82			
	Uyku Problemleri	Evet	370	7,06	3,59	1,941	124,857	0,055
		Hayır	81	6,26	3,31			
Toplam Puan	Evet	370	50,93	15,21	3,427	120,271	0,001*	
	Hayır	81	44,70	14,73				
SDF	Deprem Yapı İlişkisi	Evet	370	13,32	3,30	1,431	117,746	0,155
		Hayır	81	12,74	3,29			
	Depreme Hazırlık Uygulaması	Evet	370	30,72	8,50	1,381	123,177	0,170
		Hayır	81	29,36	7,97			
	Depreme Karşı Hazırlıklı Olma	Evet	370	14,69	4,99	-1,072	126,822	0,286
		Hayır	81	15,30	4,50			
	Toplam Puan	Evet	370	58,74	13,89	0,843	125,131	0,401
		Hayır	81	57,40	12,75			

*p < 0,05; **p < 0,001

Tablo 7'de Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği (DSTDO) alt boyutları ve toplam puanları açısından, katılımcıların deprem yaşama deneyimi olup olmamasına göre farklılıkların incelendiği Welch t-testi sonuçları yer almaktadır. Analizlerin amacı, deprem geçirme durumunun travma düzeyleri üzerindeki etkisini belirlemektir.

Welch t-testi, iki bağımsız grup arasındaki ortalama farkını incelemek için kullanılan parametrik bir testtir. Standart bağımsız örneklem t-testinden farklı olarak, gruplar arasındaki varyansların eşit olmadığı (varyans homojenliği varsayımının sağlanmadığı) durumlarda daha güvenilir sonuçlar sunar. Bu test, iki grubun farklı varyanslara ve farklı örneklem

büyükliklerine sahip olabileceğini dikkate alarak, standart hata hesaplamasını ve serbestlik derecesini ayarlar (Field, 2013)

•**Davranış Problemleri Alt Boyutu:** Daha önce deprem deneyimi yaşayan öğrenciler ile yaşamayan öğrenciler arasında, Davranış Problemleri alt boyutunda, deprem geçiren bireylerin puanlarının ($9,67 \pm 3,83$) deprem geçirmeyenlere ($7,95 \pm 3,88$) göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, deprem geçiren bireylerde davranışsal değişimlerin daha yaygın olduğunu ve günlük işlevsellikte daha fazla zorluk yaşadıklarını göstermektedir.

•Benzer şekilde, **Heyecansal Sınırlılık** alt boyutunda deprem geçiren öğrencilerin ortalama puanlarının ($11,90 \pm 5,20$), deprem geçirmeyenlere ($10,06 \pm 4,48$) göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu, duygusal tepkilerin deprem geçiren bireylerde daha fazla etkilendiğini ve travmatik deneyimlerin duygusal sınırlılık üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

•**Bilişsel Yapı** alt boyutunda da deprem geçiren öğrencilerin puanlarının ($12,91 \pm 4,36$), deprem geçirmeyenlere ($10,57 \pm 4,82$) kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur. Bu, deprem geçiren öğrencilerde travma sonrası düşünce süreçlerinde olumsuz etkilerin daha belirgin olduğunu göstermektedir.

•**Toplam DSTDO** puanında da benzer bir sonuç elde edilmiş; deprem geçiren öğrencilerin toplam puanlarının ($50,93 \pm 15,21$), deprem geçirmeyenlere ($44,70 \pm 14,73$) göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, deprem geçiren öğrencilerin travmatik etkileri daha yoğun yaşadığını ve bu durumun davranışsal, duygusal ve bilişsel süreçlerde belirgin farklılıklara yol açtığını göstermektedir.

•**Uyku Problemleri ve Duyuşsal alt boyutlarında** deprem geçiren ve geçirmeyen öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0,05$). Bu durum, bu alanlardaki etkilerin deprem deneyiminden daha az etkilenebileceğini düşündürmektedir.

Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği (SDF) açısından, deprem geçiren ve geçirmeyen öğrenciler arasında toplam puanlar ve alt boyutlar bakımından anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0,05$). Bu bulgu, farkındalık düzeylerinin bireysel deneyimlerden ziyade toplumsal bilinçlendirme ve eğitim süreçlerinden etkilendiğini göstermektedir.

Bu analizler, deprem yaşamış bireylerin travma sonrası psikolojik etkilerinin daha belirgin olduğunu, ancak deprem farkındalık düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır.

Deprem geçiren bireyler, davranışsal, bilişsel ve duygusal tepkiler açısından daha yüksek travma belirtileri göstermektedir. Bu durum, deprem sonrası psikososyal destek mekanizmalarının önemini vurgulamaktadır. Buna karşın, deprem farkındalığı düzeylerinde deprem geçirmiş olmanın anlamlı bir fark yaratmadığı görülmüştür. Bu bulgu, farkındalık düzeyinin bireysel deneyimlerden çok, eğitim, toplumsal bilinçlendirme ve hazırlık programları ile geliştirilebileceğini göstermektedir.

Bu doğrultuda, üniversitelerde afet eğitimi ve bilinçlendirme çalışmalarının artırılması, farkındalığın sadece yaşanmış deneyimlerle değil, sistematik eğitim programlarıyla da güçlendirilebileceğini ortaya koymaktadır.

5.8. Depremde Maddi Kayıp Durumuna Göre ve Toplam Ölçek Alt Boyut Puanlarındaki Farklılıklar

Tablo 8. Maddi kayıp durumuna göre ve toplam ölçek alt boyut puanlarındaki farklılıklar

<i>Ölçekler ve Alt Boyutları</i>		<i>Maddi kayıp durumu</i>	<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S.s.</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
DSTDO	Davranış Problemleri	Var	107	11,39	3,86	6,455	449	0,000**
		Yok	344	8,73	3,68			
	Heyecansal Sınırlılık	Var	107	13,13	5,57	3,413	159,88	0,001*
		Yok	344	11,08	4,88			
	Duyuşsal	Var	107	9,63	2,28	0,721	449	0,472
		Yok	344	9,43	2,51			
	Bilişsel Yapı	Var	107	14,50	4,27	5,434	449	0,000**
		Yok	344	11,86	4,43			
	Uyku Problemleri	Var	107	8,44	3,55	5,224	449	0,000**
		Yok	344	6,44	3,42			
SDF	Toplam Puan	Var	107	57,09	15,56	5,841	449	0,000**
		Yok	344	47,55	14,51			
	Deprem Yapı İlişkisi	Var	107	13,51	3,53	1,073	449	0,284
		Yok	344	13,12	3,23			
	Deprem Hazırlığı Uygulamaları	Var	107	30,53	9,05	0,076	449	0,940
		Yok	344	30,46	8,22			
	Depreme Karşı Hazır Olma	Var	107	14,35	4,82	-1,097	449	0,273
		Yok	344	14,94	4,93			
	Toplam Puan	Var	107	58,39	14,27	-0,088	449	0,930
		Yok	344	58,53	13,52			

Tablo 8'in analizi depremde maddi kayıp durumu iki grup (yaşayan ve yaşamayan) arasında karşılaştırma yapmayı gerektirdiği için bağımsız örneklem t-testi ile Welch t-testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 8'e göre öğrencilerin maddi kayıp yaşama durumlarına göre Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği (DSTDO) alt boyut ve toplam puanlarında önemli farklılıklar tespit edilmiştir. DSTDO'nun Davranış Problemleri, Heyecansal Sınırlılık, Bilişsel Yapı ve Uyku Problemleri alt boyutlarında, ayrıca toplam puanlarda, maddi kayıp yaşayan öğrencilerin puanlarının maddi kayıp yaşamayanlara kıyasla anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

•**Davranış Problemleri** alt boyutunda, maddi kayıp yaşayan öğrencilerin ortalama puanı (Ort. = 11,39, Ss = 3,86), maddi kayıp yaşamayanların puanından (Ort. = 8,73, Ss = 3,68) istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksektir ($t(449) = 6,455, p < 0,001$).

•Benzer şekilde, **Heyecansal Sınırlılık** alt boyutunda da maddi kayıp yaşayanların ortalama puanı (Ort. = 13,13, Ss = 5,57), maddi kayıp yaşamayanların puanından (Ort. = 11,08, Ss = 4,88) anlamlı derecede yüksektir ($t(159,88) = 3,413, p = 0,001$).

•**Bilişsel Yapı** alt boyutunda da maddi kayıp yaşayanların puanları (Ort. = 14,50, Ss = 4,27), maddi kayıp yaşamayanların puanlarından (Ort. = 11,86, Ss = 4,43) istatistiksel olarak daha yüksek bulunmuştur ($t(449) = 5,434, p < 0,001$).

•**Uyku Problemleri** alt boyutunda ise maddi kayıp yaşayanların ortalama puanı (Ort. = 8,44, Ss = 3,55), maddi kayıp yaşamayanlardan (Ort. = 6,44, Ss = 3,42) anlamlı derecede daha yüksektir ($t(449) = 5,224, p < 0,001$).

•**DSTDO toplam puanında** da maddi kayıp yaşayanların ortalama puanı (Ort.=57,09, Ss = 15,56), maddi kayıp yaşamayanların puanlarından (Ort. = 47,55, Ss = 14,51) istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksektir ($t(449) = 5,841, p < 0,001$). Bu bulgular, maddi kayıpların travmatik etkiler üzerinde belirgin bir artışa yol açtığını göstermektedir.

Bunun aksine, Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği (SDF) açısından, maddi kayıp yaşayan ve yaşamayan öğrenciler arasında alt boyutlar ve toplam puanlar açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0,05$).

•**Deprem Yapı İlişkisi, Depreme Hazırlık Uygulamaları, Depreme Karşı Hazır Olma** alt boyutları ve toplam puan açısından maddi kayıp durumuna bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmemiştir. Bu durum, deprem farkındalığı düzeyinin maddi kayıplardan bağımsız olarak benzer düzeyde olduğunu bulgulamaktadır.

Bu analizler, maddi kayıpların deprem sonrası travmatik etkileri önemli ölçüde artırdığını, ancak farkındalık düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını ortaya koymaktadır.

Maddi kayıp yaşayan bireyler, davranışsal, bilişsel ve duygusal süreçler açısından daha fazla travma belirtileri göstermektedir. Bu durum, afet sonrası psikososyal destek mekanizmalarının özellikle maddi kayıp yaşayan bireylere yönelik olarak güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Buna karşın, deprem farkındalığı düzeylerinde maddi kayıpların anlamlı bir fark yaratmadığı görülmüştür. Bu bulgu, farkındalığın bireysel kayıplardan ziyade toplumsal eğitim ve bilinçlendirme programlarıyla şekillendiğini göstermektedir.

Bu doğrultuda, afet yönetimi süreçlerinde bireysel psikolojik destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, ancak farkındalık çalışmalarının tüm bireyleri kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması gerektiği vurgulanmaktadır.

5.9. Depremde Gönüllü Görev Alma Durumuna Göre Ölçek Alt Boyut ve Toplam Puanlarındaki Farklılıklar

Tablo 9'da yer alan verilerin analizinde, bağımsız iki grup arasında ortalama farkını test etmek amacıyla Bağımsız Örneklem t-Testi kullanılmıştır. Bu analiz yöntemi, gönüllü görev alma durumuna göre öğrencilerin Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği (DSTDO) ve Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği (SDF) alt boyut ve toplam puanları arasındaki farklılıkları değerlendirmek için tercih edilmiştir.

Tablo 9. Gönüllü görev alma durumuna göre ölçek alt boyut ve toplam puanlarındaki farklılıklar

Ölçekler ve Alt Boyutları		Gönüllü Görev Alma Durumu	n	Ort.	S.s.	t	df	p
DSTDO	Davranış Problemleri	Evet	126	9,46	3,85	0,336	449	0,737
		Hayır	325	9,32	3,91			
	Heyecansal Sınırlılık	Evet	126	11,29	4,67	-0,712	449	0,477
		Hayır	325	11,68	5,29			
	Duyuşsal	Evet	126	9,48	2,31	0,040	449	0,968
		Hayır	325	9,47	2,51			
	Bilişsel Yapı	Evet	126	12,34	4,30	-0,434	449	0,664
		Hayır	325	12,55	4,62			
	Uyku Problemleri	Evet	126	7,08	3,32	0,634	248,39	0,527
		Hayır	325	6,85	3,64			
	Toplam Puan	Evet	126	49,66	14,52	-0,134	449	0,894
		Hayır	325	49,87	15,61			
SD	Deprem Yapı İlişkisi	Evet	126	13,92	3,46	2,849	449	0,005*

	Hayır	325	12,94	3,20			
Depreme Hazırlığı	Evet	126	31,55	8,94			
Uygulaması	Hayır	325	30,06	8,18	1,683	449	0,093
Depreme Hazırlıklı Olma	Evet	126	15,82	4,68			
	Hayır	325	14,41	4,95	2,760	449	0,006*
Toplam Puan	Evet	126	61,29	13,63			
	Hayır	325	57,41	13,58	2,716	449	0,007*

*p < 0,05 Tablo. (devamı) Gönüllü görev alma durumuna göre ölçek alt boyut ve toplam puanlarındaki farklılıklar

Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği (DSTDO): Depremde gönüllü görev alma durumuna göre DSTDO alt boyutları ve toplam puanlar incelendiğinde, hiçbir boyutta anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0,05$). Özellikle Davranış Problemleri (Ort. = 9,46 ve 9,32), Heyecansal Sınırlılık (Ort. = 11,29 ve 11,68), Duyuşsal (Ort. = 9,48 ve 9,47), Bilişsel Yapı (Ort. = 12,34 ve 12,55) ve Uyku Problemleri (Ort. = 7,08 ve 6,85) alt boyutlarında gönüllü görev alan ve almayan öğrenciler arasında puanlar oldukça benzer düzeydedir. DSTDO toplam puanı açısından da anlamlı bir fark bulunmamıştır (Ort. = 49,66 ve 49,87; $p = 0,894$). Bu sonuçlar, gönüllü görev almanın deprem sonrası travmatik etkiler üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği (SDF): SDF alt boyutları ve toplam puanlar açısından gönüllü görev alma durumuna göre belirgin farklılıklar bulunmuştur:

•**Deprem Yapı İlişkisi (DYI):** Gönüllü görev alan öğrenciler (Ort. = 13,92), görev almayanlara (Ort. = 12,94) göre anlamlı derecede daha yüksek puan almıştır ($t = 2,849$; $p = 0,005$).

•**Depreme Hazırlıklı Olma (DKHO):** Gönüllü görev alan öğrencilerin puanları (Ort. = 15,82), görev almayanlardan (Ort. = 14,41) anlamlı derecede daha yüksektir ($t = 2,760$; $p = 0,006$).

•**Toplam Puan:** Gönüllü görev alan öğrencilerin toplam puanı (Ort. = 61,29), görev almayanlara kıyasla (Ort. = 57,41) anlamlı derecede yüksektir ($t = 2,716$; $p = 0,007$).

Bu analizler, gönüllü görev almanın deprem farkındalığı üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu, ancak travma düzeylerinde belirgin bir farklılık yaratmadığını göstermektedir.

- Gönüllü görev alan bireyler, deprem yapıları ve hazırlıklı olma konularında daha bilinçli ve farkındalığı yüksek bireylerdir.
- Ancak, gönüllü faaliyetlere katılmak, bireylerin deprem sonrası travma düzeyleri üzerinde belirgin bir etkiye sahip değildir. Bu bulgu, travma düzeylerinin daha çok

bireysel duyarlılıklar, geçmiş deneyimler ve çevresel faktörlerle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir (Dominelli, 2012).

- Gönüllülüğün deprem farkındalığını artırma noktasındaki rolü göz önüne alındığında, toplumda gönüllülük faaliyetlerine katılımın teşvik edilmesi önerilmektedir.

Sonuç olarak, gönüllü görev alma, bireylerin deprem farkındalığını ve hazırlıklı olma düzeylerini artıran önemli bir faktör olarak görülmektedir. Bu doğrultuda, afet yönetimi ve bilinçlendirme çalışmalarında gönüllülüğün teşvik edilmesi, toplumsal dayanıklılığı artırmada etkili bir strateji olabilir.

6.TARTIŞMA

Bu araştırma, genç yetişkin grup olarak kabul edilen üniversite öğrencilerinin deprem farkındalığı ve travma düzeylerini etkileyen çeşitli faktörleri inceleyerek, literatürdeki mevcut çalışmalarla kıyaslamalı bir değerlendirme sunmaktadır. Bulgular, bireylerin cinsiyeti, deprem deneyimi, öğrenim gördüğü sınıf, depremde maddi kayıp yaşama durumu ve gönüllü görev alma gibi değişkenlerin deprem farkındalığı ve travmatik etkiler üzerindeki rolünü anlamaya katkı sağlamaktadır.

Araştırma bulguları, depreme hazırlıklı olmanın bireylerin travma düzeylerini azaltmada kritik bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, deprem farkındalığı ve hazırlıklı olma düzeyi arttıkça, davranışsal ve bilişsel travmatik etkilerin azaldığı gözlemlenmiştir. Bu bulgu, bireylerin yalnızca afet anında değil, afet sonrası süreçte de psikososyal iyilik hallerini koruyabilmeleri için farkındalık ve hazırlıklı olma durumunun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Zakour ve Gillespie'nin (2013) çalışması da bu sonucu desteklemekte ve afetlere karşı önleyici stratejilerin bireylerin travma sonrası dayanıklılığını artırmada önemli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, hazırlık uygulamalarına yönelik farkındalığın bazı bireylerde uyku problemlerine yol açabileceği tespit edilmiştir. Bu durum, deprem konusunda bilinçlenen bireylerin artan farkındalıkla birlikte kaygı ve endişe düzeylerinin yükselmesiyle ilişkili olabilir. Afetlerle ilgili farkındalık düzeyinin artırılması hedeflenirken, bu farkındalığın bireyler üzerinde kaygıya neden olmadan sağlanması gerekmektedir. Özellikle, psikososyal destek programları ve bilinçlendirme çalışmalarının bireylerin travmatik etkilerle başa çıkma kapasitelerini artırmaya yönelik olarak tasarlanması büyük önem taşımaktadır. Dominelli'nin (2012) çalışması, sosyal hizmet uzmanlarının afet sonrası travmatik etkilerin azaltılmasına yönelik bilinçlendirme ve müdahale stratejileri geliştirmedeki kritik rolünü vurgulamaktadır.

Travma sonrası psikolojik dayanıklılığı artırmaya yönelik sosyal hizmet uygulamalarının daha fazla geliştirilmesi gerektiği de bu araştırmanın öne çıkan bulgularından biridir. Özellikle bilişsel yapı ve uyku problemleri gibi travmatik semptomların yönetimine yönelik mikro ve mezzo düzeyde müdahalelerin, bireylerin depreme hazırlık düzeyleriyle ilişkilendirilerek tasarlanması gerekmektedir. Hazırlıklı olma düzeyi yüksek bireylerin daha az travmatik etkiye maruz kalmaları, afet yönetimi süreçlerinde bireysel ve toplumsal dayanıklılığı artırmaya yönelik stratejilerin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Araştırma bulguları, afet sonrası psikososyal etkilerin bireysel ve toplumsal faktörler doğrultusunda farklılaştığını ve sürdürülebilir afet farkındalığının yalnızca bireysel deneyimlerden değil, sistematik eğitim ve bilinçlendirme süreçlerinden etkilendiğini göstermektedir. Bu bağlamda, çalışma, deprem farkındalığının artırılması için bireysel, kurumsal ve toplumsal düzeyde yürütülecek eğitim ve farkındalık programlarının önemini vurgulamaktadır.

Araştırma bulgularına göre, kadın katılımcılar erkeklere kıyasla daha yüksek travma düzeyleri bildirmiştir. Özellikle davranış problemleri, heyecansal sınırlılık, bilişsel yapı ve uyku problemleri açısından kadınların daha fazla etkilendiği görülmüştür. Bu bulgu, önceki çalışmalarla da tutarlıdır (Tolin & Foa, 2006; Norris ve diğ., 2002) ve kadınların afet sonrası travmaya karşı daha duyarlı olabileceğini göstermektedir. Bunun nedenleri arasında, kadınların duygusal süreçleri daha yoğun deneyimlemeleri, sosyal roller nedeniyle stresle başa çıkmada farklı mekanizmalar kullanmaları ve psikososyal destek arayışında daha aktif olmaları gösterilebilir (Bonanno ve diğ., 2010). Bu bağlamda, travma sonrası psikososyal destek hizmetlerinin özellikle kadın bireylere erişilebilir kılınması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Şahin, Lamba ve Öztop'un (2018) çalışması da, üniversite öğrencilerinin afet bilincinin yüksek olmasına rağmen, afet sonrası psikolojik destek hizmetlerinden yeterince faydalanmadığını göstermektedir. Benzer şekilde, bu araştırma da üniversite öğrencilerinin psikososyal destek hizmetlerine erişiminin artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Araştırma bulgularına göre, birinci sınıf öğrencilerinin deprem farkındalığı düzeyi, üst sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, birinci sınıf öğrencilerinin daha yeni eğitim süreçlerinden geçtiği ve afet farkındalığı eğitimlerine daha fazla maruz kaldığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak, üst sınıf öğrencilerinde bu farkındalık düzeyinin zamanla azalmış olması, deprem bilincinin sürekliliğini sağlamak için eğitimlerin düzenli aralıklarla tekrarlanması gerektiğini göstermektedir.

Bu bağlamda, deprem farkındalığından deprem bilincine, deprem bilincinden deprem kültürüne geçişin sağlanması gerekmektedir. Deprem farkındalığı yalnızca bilgi edinme süreciyle sınırlı kaldığında, uzun vadede davranışsal dönüşüm sağlayamamaktadır (Paton, 2003). Bireylerin depremle ilgili bilgiyi içselleştirerek davranışlarını değiştirmesi, afet hazırlık süreçlerine aktif katılım göstermesi ve kriz anlarında bilinçli hareket edebilmesi için deprem kültürünün oluşturulması gerekmektedir.

Çalışma bulguları, deprem deneyimi yaşamış bireylerin, yaşamayan bireylere göre daha yüksek travma düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir. Galea ve arkadaşları (2005) ile Wang ve

arkadaşları (2013) tarafından yürütülen çalışmalar da, afet deneyimi yaşamış bireylerde travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) belirtilerinin, kaygı ve bilişsel işlev bozukluklarının daha yaygın olduğunu göstermektedir.

Bu bulgular, afete maruz kalan bireylerin yalnızca fiziksel değil, psikolojik olarak da desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle, deprem sonrası psikososyal destek hizmetlerine erken erişimin sağlanması, bireylerin travma sonrası uyum süreçlerini daha sağlıklı bir şekilde geçirmelerine katkı sunacaktır.

Ancak, bu çalışmada deprem deneyiminin farkındalık düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, Demir (2023) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Demir'in çalışmasında, deprem farkındalığının bireysel deneyimlerden çok eğitim ve bilinçlendirme süreçleriyle şekillendiği vurgulanmıştır. Bu durum, deprem eğitiminin sürekliliğinin ve uygulamalı metodolojilerle desteklenmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Depremde maddi kayıp yaşama deneyiminin farkındalık ve travma üzerindeki etkisine bakıldığında araştırma, maddi kayıp yaşayan bireylerin travmatik etkileri daha yoğun yaşadığını ortaya koymuştur. Özellikle davranış problemleri, heyecansal sınırlılık, bilişsel yapı ve uyku problemleri alt boyutlarında maddi kayıp yaşayan bireylerin anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Bu sonuç, ekonomik kayıpların yalnızca maddi değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal etkiler yarattığını gösteren önceki araştırmalarla tutarlıdır (Norris ve diğ., 2002; Bonanno ve diğ., 2010). Ekonomik kayıplar, bireylerin geleceğe yönelik güven duygularını zedelerken, travma sonrası toparlanma süreçlerini de olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle, afet sonrası ekonomik rehabilitasyon programlarının psikososyal destek hizmetleriyle entegre edilmesi gerekmektedir.

Depremde maddi kayıp yaşama deneyiminin deprem farkındalığı üzerinde doğrudan etkisinin olmadığını ortaya koymaktayken, Aktan Kibar'ın (2019) çalışması, deprem farkındalığının yüksek olmasına rağmen, bireylerin hazırlık süreçlerine yeterince dahil olmadığını göstermiştir. Bu bağlamda, depremde maddi kayıp yaşama durumu farkındalık üzerinde belirleyici bir faktör olmaktan uzaklaşmaktadır.

Araştırmanın bulguları, gönüllü görev alan bireylerin sürdürülebilir deprem farkındalığı düzeylerinin anlamlı derecede daha yüksek olduğunu, ancak travma düzeyleri açısından belirgin bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Bu durum, gönüllülüğün bireylerin afet hazırlık düzeylerini artıran etkili bir strateji olduğunu ancak psikolojik dayanıklılığı doğrudan

güçlendirmedeğini göstermektedir. Önceki çalışmalar, gönüllülüğün bireylerin toplumsal dayanışma duygularını artırdığını ve afet sonrası müdahale süreçlerinde daha bilinçli hareket etmelerini sağladığını ortaya koymuştur (Kaniasty ve Norris, 2009). Ancak travma ile başa çıkmada bireysel faktörlerin (kişisel dayanıklılık, başa çıkma stratejileri, sosyal destek) daha belirleyici olduğu düşünülmektedir.

Kıvrak'ın (2019) çalışması, uygulamalı ve katılımcı odaklı eğitimlerin deprem farkındalığını artırmada kritik rol oynadığını göstermektedir. Benzer şekilde, bu çalışma da gönüllü faaliyetlerin farkındalık artırıcı etkisini vurgulamakta ve farkındalık artırıcı programlarda gönüllülüğün teşvik edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırma deprem farkındalığının bireylerin travma düzeylerini azaltmada etkili olabileceğini, ancak bu etkinin sistematik eğitimler, uygulamalı çalışmalar ve psikososyal destek mekanizmalarıyla güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, bireylerin yalnızca bilgi sahibi olmalarının ötesinde, depremle ilgili bilgiyi içselleştirerek davranış değişiklikleri geliştirmeleri ve afetlere karşı hazırlıklı hale gelmeleri sağlanmalıdır. Çalışma bulguları doğrultusunda, deprem farkındalığının artırılması, travma sonrası dayanıklılığın güçlendirilmesi ve bireylerin afetlere hazırlıklı hale gelmesi için bireysel, kurumsal ve toplumsal düzeyde uygulanabilecek öneriler sunulmuştur.

7.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, bireylerin deprem farkındalığı ve deprem sonrası travma düzeylerini anlamak ve bunları etkileyen demografik ve deneyimsel faktörleri incelemek amacıyla yürütülmüştür. Bulgular, depreme hazırlıklı olmanın bireylerin travma düzeylerini azaltmada kritik bir rol oynadığını, ancak farkındalık düzeyinin davranışsal değişimle desteklenmediği sürece yeterli olmadığını ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, deprem farkındalığından deprem bilincine, oradan da deprem kültürüne geçiş süreci büyük önem taşımaktadır. Deprem farkındalığı, bireylerin riskleri tanımasını ve temel önlemleri almasını sağlarken, deprem bilinci, bu farkındalığın davranışlara dönüşmesi sürecidir. Ancak, deprem kültürü, bireylerin sadece kendi güvenlikleri için değil, toplumun genel afet hazırlık süreçlerine katılım sağlaması, dayanışma içinde hareket etmesi ve travma sonrası süreçlerde sürdürülebilir çözümler üretebilmesi anlamına gelmektedir.

İbn-i Haldun'un "Coğrafya kaderdir" sözü, afetlere duyarlı bir toplum oluşturma yalnızca bireysel bir bilinç düzeyinde değil, toplumsal ve yapısal önlemlerle birlikte ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Türkiye gibi deprem riski yüksek ülkelerde afet yönetimi, bireylerin kişisel sorumluluğunun ötesinde toplumsal bir zorunluluk olarak ele alınmalıdır.

Bu çalışma, aynı zamanda prososyal davranışın afet yönetiminde ve deprem farkındalığının artırılmasında kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Prososyal davranış, bireylerin başkalarına yardım etme, empati geliştirme ve toplumsal faydayı önceleyen bilinçli eylemler sergilemesi anlamına gelmektedir. Afet sonrası süreçlerde, gönüllü çalışmalar, psikososyal destek ve dayanışma örnekleri, bireylerin travmalarla başa çıkmasını kolaylaştıran en önemli faktörlerden biridir.

Araştırma sonuçları göstermektedir ki:

- Araştırma sonuçları, depreme hazırlıklı olmanın bireylerin travma düzeylerini azaltmada kritik bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, deprem farkındalığı ve hazırlıklı olma düzeyi arttıkça, davranışsal ve bilişsel travmatik etkilerin azaldığı gözlemlenmiştir. Hazırlıklı olma düzeyi yüksek bireylerin daha az travmatik etkiye maruz kalmaları, afet yönetimi süreçlerinde bireysel ve toplumsal dayanıklılığı artırmaya yönelik stratejilerin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

- Kadın katılımcıların travma düzeyleri erkek katılımcılara kıyasla daha yüksek bulunmuş ve bu bulgu, afet sonrası psikososyal destek hizmetlerinin özellikle kırılgan gruplara daha erişilebilir hale getirilmesi gerektiğini göstermiştir.
- Deprem deneyimi olan bireylerin travma düzeyleri daha yüksek, ancak farkındalık düzeyleri anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu durum, bireylerin afetler karşısında bilinçlenmelerinin yalnızca deneyime dayalı olmadığını, sistematik eğitim ve bilinçlendirme süreçleriyle geliştirilebileceğini ortaya koymaktadır.
- Gönüllü görev alan bireylerin deprem farkındalık düzeyleri daha yüksekken, travma düzeylerinde belirgin bir azalma gözlemlenmemektedir. Bu durum, gönüllülüğün farkındalık açısından kritik olduğunu ancak psikolojik dayanıklılık için daha bütüncül destek mekanizmalarına ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır.
- Afetzedede olmayan öğrencilerin bile potansiyel birer afetzedede aday olduklarını fark etmeleri gerekmektedir. Afetler yalnızca doğrudan etkilenenleri değil, toplumun tamamını ilgilendiren bir süreçtir.
- Sosyal hizmet mesleği, insan hakları, adalet ve etik ilkeler çerçevesinde, savunmasız ve dezavantajlı grupların ihtiyaçlarını ön planda tutar. Afetler sonrası, özellikle engelli, yaşlı, kadın ve çocuk gibi risk gruplarına yönelik özel müdahalelerin gerçekleştirilmesi, sosyal hizmetin bu alandaki benzersiz katkısını ortaya koyar. Sosyal hizmet uzmanları, saha deneyimleri ve kuramsal bilgilerini harmanlayarak, mikro (bireysel), mezo (topluluk) ve makro (politikalar ve sistem düzeyi) müdahalelerle toplumun genel refahını artırmaya çalışır.

Bu bulgular doğrultusunda, sosyal hizmet müdahalelerinin mikro, mezo ve makro düzeyde uygulanması gerekmektedir.

Mikro Düzey (Birey ve Aile Odaklı Müdahaleler)

1. Üniversite öğrencilerine yönelik afet bilinci ve prososyal davranış kazandırmaya yönelik eğitim programları yaygınlaştırılmalıdır. Prososyal davranış, bireylerin başkalarına yardım etme, empati geliştirme ve toplumsal faydayı gözetme becerilerini içeren önemli bir sosyal beceridir. Öğrencilerin, afetler gibi kriz durumlarında yalnızca bireysel olarak değil, toplumsal bir perspektifle hareket etmeleri teşvik edilmelidir.

2. Bireylerin deprem sonrası psikososyal destek hizmetlerine erişimini artırmaya yönelik danışmanlık ve terapi programları geliştirilmelidir. Özellikle travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve kaygı bozukluklarına yönelik erken müdahale programları oluşturulmalıdır.
3. Afettede olmayan öğrenciler bile potansiyel birer afettede adayı olduklarını kavrayarak, hazırlıklı olmanın ve toplumsal dayanışmanın önemini benimsemelidirler.
4. Deprem ve diğer afetlerle ilgili tarihsel hafızanın canlı tutulması, bireylerin ve toplumun afetlere karşı daha hazırlıklı olmasını sağlamaktadır. Afet geçmişine dair farkındalık, yalnızca afetzedelerin değil, ikincil travmatizasyona uğrayan bireylerin de afetlere karşı bilinçlenmesine katkı sağlar.
5. Deprem farkındalığından deprem bilincine, deprem bilincinden deprem kültürüne geçiş süreci hızlandırılmalıdır. Bu süreç, bireylerin yalnızca farkında olmalarını değil, aynı zamanda bilgiyi içselleştirerek davranışlarını değiştirmelerini sağlayacaktır.

Mezzo Düzey (Topluluk ve Kurum Odaklı Müdahaleler)

- Üniversite öğrencilerinde grup ruhunu ve topluluk bilincini geliştirmeye yönelik afet farkındalık programları artırılmalıdır. Grup ruhu, afet sonrası dayanıklılığı artıran önemli faktörlerden biridir. Öğrencilerin, afetlerde nasıl organize olacaklarını öğrenmeleri sağlanmalıdır.
- Üniversitelerde ve yerel topluluklarda sürdürülebilir afet yönetimi planları oluşturulmalıdır. Öğrencilerin gönüllü afet müdahale ekiplerinde görev almaları teşvik edilmeli ve afet hazırlık süreçlerine katılımları artırılmalıdır.
- Afet sonrası destek grupları oluşturularak, bireylerin deneyimlerini paylaşabilecekleri ve sosyal dayanışmayı güçlendirebilecekleri mekanizmalar kurulmalıdır.

Makro Düzey (Politika ve Sistem Düzeyinde Müdahaleler)

- Türkiye gibi deprem riski yüksek ülkelerde mikro, mezzo ve makro düzeyde önlemler almak kaçınılmazdır. Bireysel hazırlıktan toplumsal planlamaya kadar geniş çaplı bir afet yönetimi politikası oluşturulmalıdır. Afet politikaları oluşturulurken üniversite öğrencilerini temsil yeteneğine sahip afetler konusunda deneyimli üniversite gençlerinin de kurullara dahil edilmesi fayda sağlayacaktır.

- Sosyal hizmet uzmanlarının afet yönetimi süreçlerine daha aktif dahil edilmesi sağlanmalıdır. Sosyal hizmet eğitimi müfredatında afet yönetimi, kriz müdahalesi ve travma odaklı sosyal hizmet konularına daha fazla yer verilmelidir.
- Toplumsal afet bilincini artırmak için medya ve dijital platformlarda farkındalık kampanyaları yürütülmelidir. Özellikle gençlerin ilgisini çekebilecek afetler konusunda tarihsel hafızayı canlı tutacak interaktif ve katılımcı modeller geliştirilmelidir. En çok beğenilen kampanyalara maddi destek verilerek yaygınlaşmaları teşvik edilmelidir.
- Afet gerçekleşmeden önce bireylerin ve kurumların görev ve sorumluluklarının net bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Örneğin, üniversite öğrencilerinin hangi alanlarda gönüllü olabileceği, hangi becerilerde uzmanlaşması gerektiği ve olası bir afet durumunda nasıl bir rol üstleneceklerini bilmeleri, afet yönetimi sürecini daha etkin kılacaktır.
- Deprem farkındalığı ve bilinci, erken yaşlardan itibaren eğitim müfredatına entegre edilmelidir. Böylece bireylerin sadece afet sonrası değil, afet öncesinde de bilinçli hareket etmeleri sağlanmalıdır.

Deprem farkındalığı, bireylerin riskleri tanınması ve temel önlemleri almasıyla başlar, ancak yalnızca bilgi edinimiyle sınırlı kaldığında davranışsal dönüşümü sağlamada yetersiz kalır. Bu nedenle, farkındalığın bilince dönüşmesi ve bu bilincin toplumsal bir kültüre evrilmesi, bireylerin yalnızca kendilerini değil, yaşadıkları toplumu koruma sorumluluğunu üstlenmelerini sağlayacaktır.

Sonuç olarak, bu araştırma, deprem farkındalığının yalnızca bireysel bir süreç olmadığını, toplumsal bir bilinç dönüşümüne ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Bu süreç, yalnızca eğitimle değil, uygulamalı müdahaleler, gönüllülük faaliyetleri ve sosyal hizmet destek mekanizmalarıyla desteklenmelidir.

KAYNAKLAR

- Adıyaman, A. (2024). Fiziksel engelli çocuğa sahip annelere verilen depreme hazırlık eğitiminin psikolojik dayanıklılık ve depreme hazırlık düzeylerine etkisi (Yüksek Lisans Tezi).Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- AFAD (2002). Afet ve acil durum terimleri sözlüğü. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. Erişim Tarihi. 30.10.20224. Erişim adresi: <https://www.afad.gov.tr>
- AFAD. (2022). Afete Hazırlık Türkiye Projesi ve Üniversiteler Afet Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezleri Platformu (AYMEP). Erişim Tarihi: 11.11.2014. Erişim adresi: <https://www.afad.gov.tr>
- AFAD. (2024) Afete hazır Türkiye projesi. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. Retrieved December 19, 2024, from <https://www.afad.gov.tr/afete-hazir-turkiye-projesi>
- Ağahan, M., & Demirbilek, Ö. Öğretmenlerin Afet Hazırbulunuşluklarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(3), 735-744.
- Aka, M. (2023). Deprem Afeti Sonrası Psikososyal Sorunların İyileştirilmesine Yönelik Manevi Müdahaleler. Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 10(2), 407-434.
- Akbayır, D. (2023). Afet yönetimi perspektifinden İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin deprem sonrası Hatay ilindeki sosyal hizmet uygulamalarının değerlendirilmesi Yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi. İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Akdağ, E. (2015). Bilecik ilinde bulunan özel ve kamu yapılarındaki beton kalitesinin deneysel olarak incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü
- Akdoğan, A. (2024). 6 Şubat depremi deneyimini yaşamış bireylerin deprem sonrası travma, aşkınlık ve kendini toparlama gücü düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). (Başkent Üniversitesi), [Ankara].
- Akdur, R., Çöl M., Işık A.,İdil A. Durmuşoğlu M., Tunçbilek A., (1998). Afetler ve Afetlere Karşı Alınacak Önlemler. Halk SağlığıAntıp Yayınları, Ankara.
- Akman, D., & Şahin, Ş. (2023). Isparta'da Deprem Afet Bilinci Toplumsal Düzeyinin Belirlenmesi. Teknik Bilimler Dergisi, 13(2), 1-6.
- Aksu, G.G., & İmrek, Y. (2023). The earthquake disaster in Türkiye: a review from child and adolescent psychiatry perspective. DuzceMedicalJournal, 25(1), 6-14.
- Aktan Kibar, F. (2019). TC Sağlık Bakanlığı Sakarya Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi çalışanlarının bireysel olarak depreme hazırlık durumlarının ve çalışmalarının değerlendirilmesi. Uzmanlık Tezi. Sakarya Üniversitesi.

- Aktepe, İ., &Tolan, Ö. (2020). Bilinçli farkındalık: güncel bir gözden geçirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(4), 534-561.
- Akyılmaz, D., &Karka, O. (2011). Afetlerde psikolojik ilkyardım. İstanbul AFAD yayınları, 36ss.
- Altınsoy, F. (2020). Travmatik deneyimi olan bireyler için bir travma sonrası büyüme modeli.
- Amerikan Psikiyatri Derneği, D. S. M. T. F., & Amerikan Psikiyatri Birliği, D. S. (2013). Ruhsal bozuklukların tanısı ve istatistiksel el kitabı: DSM-5 (Cilt 5, No. 5). Washington, DC: Amerikan Psikiyatri Birliği.
- Aras, M., Mumcu, A. ve Karabey, T. (2021). Sağlık Bilimleri Fakültesi'nin Afet Bilincinin Belirlenmesi. *TOGÜ Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (2), 40-49.
- Arı Kovancı, Y. (2024). Afet ve Kırılgan Gruplar. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 13-30.
- Arıca, F., Çakır, C., & Kağnıcı, D. (2023). Kırılgan gruplar özelinde afetlerde psikososyal hizmetler. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(1), 176-187.
- Arıkan, B. (2018), Kişisel gelişim kapsamında bilinç, çağrışım ve farkındalık. İstanbul İşletme Enstitüsü. <https://www.iienstitu.com/blog/kisisel-gelisim-kapsaminda-bilinc-cagrisim-ve-farkindalik>
- Atabay, E. (8 Şubat 2023). Türkiye'de neden sık deprem takvimi. Erişim tarihi: 14 Kasım 2025.Erişim Adresi: Temiz Mekan.H[https ://www .temizmekan.com / deprem -turk-neden -sik -yasaniyor/](https://www.temizmekan.com/deprem-turk-neden-sik-yasanmiyor/)
- Atılğan, YO (2016). Van-Erciş depreminde yakın kayıp yaşamış ergenlerin travmasının ardından stres seviyeleri ve yaşların dağılımının incelenmesi (Yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi. Van
- Aydın, S. (2022). Cerrahi Hemşirelerinde Merhamet Yorgunluğu ile Maneviyat Ve Manevi Bakım Arasındaki İlişki Yüksek Lisans Tezi . Sağlık Bilimleri Enstitüsü . Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Ordu Üniversitesi. Ordu.
- Barker, R. L. (2003). The social work dictionary.
- Barker, R. L. (2014). The social work dictionary (6. bs.). NASW Press.
- Bedirli, B. (2014). Deprem travmasının kronik psikolojik etkileri: Düzce depreminden 14 yıl sonra travma sonrası stres ve depresyon belirtilerinin yaygınlığı ve ilişkili risk faktörleri (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).Haliç Üniversitesi. İstanbul
- Bıçakcı, A. B., &Ergüney Okumuş, F. E. (2023). Depremin Psikolojik Etkileri ve Yardım Çalışanları. *Avrasya Dosyası*, 14(1), 206-236.
- Bisson, JI, & Lewis, C. (2009). Psikolojik ilk yardımın sistematik incelemesi. *Dünya Sağlık Örgütü Bülteni* , 87, 6[https ://d.org/10/BLT .08.052191](https://d.org/10/BLT.08.052191)

- Bonanno, G. A., Brewin, C. R., Kaniasty, K., & La Greca, A. M. (2010). Weighing the costs of disaster: Consequences, risks, and resilience in individuals, families, and communities. *Psychological Science in the Public Interest*, 11(1), 1-49.
- Budak, D., & Kandil, N. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Deprem Bilgi Düzeyleri ve Sürdürülebilir Deprem Farkındalık Düzeylerinin Araştırılması: Spor Bilimleri Örneği. *Sportive*, 6(2), 29-40.
- Canbulat, T., Sayitoğlu, M. ve Lale, B. (2023). Türkiye'deki lisansüstü tezlerde 'deprem' başlıklı bilim sosyal tezlerine dair doküman analizi. *Akademik Düşünce Dergisi*, 8 , 48-66.
- Cengiz, S., & Peker, A. (2023). Deprem sonrası yetişkin bireylerin depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Trt Akademi*, 8(18), 652-668.
- Cesur, G. (2017). "Kayıp yaşantılarının sonrası: Tartışmalı bir kavram “Karmaşık Yas” Nesne, 5(10): ss. 289-310
- CR, Figley. Compassion fatigue as secondary traumatic stress disorder-An overview. *Compassion Fatigue*, 1995.
- Çağatay, S. E. (2014). Üniversite öğrencilerinin çocukluk çağı travmatik yaşantı düzeyi ile bağlanma stilleri ve savunma mekanizmaları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Çakı F. (2024). Afetler ve Toplumsal Değişim. *Toplumsal Hayata Sosyolojik Bakış*, 451.
- Çalışkan, C. (2019). Afet risk azaltımı eğitimi ve yönetimi açısından ilköğretim ve ortaokul öğretim programlarının değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Çanakkale
- Çolak, G. V., & Hocaoglu, Ç. (2021). Kayıp ve yas: Bir gözden geçirme. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 3(1), 56-62.
- Dadak, Ö. (2023). Akıllı şehirlerde acil durum yönetimi: Çalışma alanı Akçaabat (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi). Sakarya.
- Değirmenci, Y. (2019). Öğretmen Adaylarının Bakış Açısıyla Türkiye'nin Coğrafi Konumunun İncelenmesi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 91-110.
- Demir, Ö., & Aydemir, N. (2024). Sağlık İnanç Modeline Dayalı Depreme Hazırlık İnançları Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 11(3), 554-578.
- Demirci, A. ve Yıldırım, S. (2015). Evaluation of earthquakeawareness of secondaryschoolstudents in Istanbul. *NationalEducation*. 207,89-117.

- Doğaner, A. (2022). Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma İçin Türkiye’de Dirençli Şehirler. Çevre Şehir ve İklim Dergisi, 1(2), 59-80. Doktora Tezi. Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı / Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Dominelli, L. (2012). Green social work: From environmental crises to environmental justice. Polity Press.
- Dominelli, L. (2022). Social work in times of crisis: Practices and reflections. Routledge.
- Dominelli, L. (2023). Afet zamanlarında sosyal çalışma uygulaması: Afet müdahalelerinde teori, eğitim ve uygulama için dönüştürücü bir yeşil sosyal çalışma modeli . Routledge.
- Edemen, M., Okay, M., Tugrul, R., Kurt, M. Ş., Bircan, O., Yoldaş, H., ... & Aslan, A. (2023). Deprem Nedir? Nasıl Oluşur? Türkiye’de Oluşmuş Depremler Ve Etkileri Nelerdir? Depremlere Karşı Alınabilecek Tedbirler Hususunda Öneriler. International Journal Of SocialAndHumanitiesSciencesResearch (Jshsr), 10(93), 719-734.
- Enarson, E., & Morrow, B. H. (1998). The gendered terrain of disaster. Westport, CT.
- Erdoğan, B., & Öztürk, E. (2018). Ruhsal Travmanın Aktarımında Narsisizm. Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 3(3), 11-20.
- Ersöz, F. (2013). Doğal afetler ve sağlık sistemlerinin kriz yönetimi .Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş
- Ezici, N. Ş. (2022). Yöneylem araştırması teknikleri kullanılarak deprem farkındalığını etkin bir şekilde sağlayacak süreçlerin belirlenmesi Doktora Tezi , Dokuz Eylül Üniversitesi
- Field, A. (2013). Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics (4th ed.). London: Sage Publications.
- Filiz, M., Karagöz, Y., & Karaşin, Y. (2023). Depreme Maruz Kalan Bireylerin Psikolojik Etkilerini Belirlemeye Yönelik Ölçek Geliştirme Çalışması. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (33), 236-250.
- Galea, S., Nandi, A., & Vlahov, D. (2005). The epidemiology of post-traumatic stress disorder after disasters. Epidemiologic Reviews, 27(1), 78-91.
- Genç, F. N., & Alev, B. (2022). Afetler Karşısında Kentsel Kırılganlık Ve Dirençlilik: Antalya, Isparta, Burdur Örnekleri. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (12 (Özel Sayı)), 48-73.
- Genç, M., & Sözen, E. (2022). Development of an earthquake knowledge assessment scale: Validity and reliability study. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 23(3), 2745-2781.
- Gerçek, M., & Börekçi, D. Y. (2017). Birey düzeyinde ilişkisel ve operasyonel rezilyans kapasitesi: bir ölçek geliştirme çalışması. İşletme Araştırmaları Dergisi, 9(3), 149-176.

- Gezer, M., & Şahin, İ. F. (2022). Deprem eğitimi: Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının depreme ilişkin bilgi düzeyleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 97-106.
- Gizir, C. A. (2007). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, 28, 113-128
- Gökçe, C. (2022). Sağlık çalışanlarının deprem farkındalıkları Çanakkale ili örneği (Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Güldü, Ö. (2023). Afet bilinci ve stresli durumlarla başa çıkma arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 638-658.
- Gülyol, Y. (2024). Deprem Kaynaklı İkincil Travmatik Strese Genel Bir Bakış. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, 5(5), 37-60.
- Günay, B., & Ünal, F. (2023, April). Lise Öğrencilerinin Afet Hazırbulunuşluk Düzeyleri DisasterPreparednessLevels Of HighschoolStudents. In *EurasiaInternationalCongress Of Language, HistoryAndCulture* (P. 1).
- Gürkan, A., & Yalçiner, N. (2017). Sağlık Çalışanlarında İkincil Travmatik Stres. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(2), 90-95.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2013). *Multivariate Data Analysis: Pearson Education Limited*.
- Healy, K. (2014). *Social work theories in context: Creating frameworks for practice* (2. bs.). Palgrave Macmillan.
- Healy, K. (2022). *Social work theories in context: Creating frameworks for practice*. Bloomsbury Publishing.
- Herman, J. L. (2022). A. İ. Özgüner (Ed.), *Travma ve iyileşme, şiddetin sonuçları, ev için istismardan siyasi teröre*. Literatür.
- Housley, J., & Beutler, L. E. (2007). *Treating victims of mass disaster and terrorism* (Vol. 6). Hogrefe Publishing GmbH.
- IFRC (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies). (2020). *Psychosocial support in emergencies: A facilitator's guide*. IFRC.
- IFSW (International Federation of Social Workers). (2014). *Global agenda for social work and*
- Irmak, P., Dilek, A., Mine, Ö., & Güler, B. (2023). Afetler Sonrasında Ruh Sağlığı; Psikolojik Etkiler, Tedavi Yaklaşımları ve Baş Etme. *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi*, 86(4), 393-401.
- İşmen, E. E. (2006). Deprem Psikolojik Etkileri: Daha Az Zarar Görmek Mümkün mü?. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 349-362.
- James, W., Burkhardt, F., Bowers, F., & Skrupskelis, IK (1890). *Psikolojinin ilkeleri* (Cilt 1, No. 2, s. 315-329). Londra: Macmillan.

- Kabat-Zinn, J. (2013). Some reflections on the origins of MBSR, skillful means, and the trouble with maps. In *Mindfulness* (pp. 281-306). Routledge.
- Kaniasty, K., & Norris, F. H. (2009). Distinctions that matter: Received social support, perceived social support, and social embeddedness after disasters. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 28(2), 176-193. <https://doi.org/10.1521/jscp.2009.28.2.176>
- Karancı, A. N. (2008). Afet zararlarını azaltmada psikolojinin önemi., M. Kadioğlu ve E. Özdamar (Ed.), *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri içinde* (1. bs., ss. 51-58). Ankara: JICA Türkiye ofisi.
- Kardaş, F., & Tanhan, F. (2018). Van depremini yaşayan üniversite öğrencilerinin travma sonrası stres, travma sonrası büyüme ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1-36.
- Kaya, F. N. (2022). Üniversite öğrencilerinde travmatik yaşam olaylarının araştırılması ve travmatik yaşam olayları saptananlarda travmatik yaşantının benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılık ile ilişkisinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).İstanbul
- Kaya, Ö. S., & Demir, E. (2017). Kendini Toparlama Gücü ve Stresle Başa Çıkma Stratejilerinin Mutluluk Düzeyini Yordama Gücü. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(33), 18-33.
- Kılıç Ceyhan, E. (2023). Afetlere Müdahalede Sosyal Hizmetin Çok Boyutlu Rolü. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2), 779-786.
- Kıvrak, Ö. (2019). Karabük ilinde deprem farkındalığı mevcut durumunun ve deprem eğitiminin öğrenciler üzerindeki etkisinin araştırılması (Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü).Karabük
- Kolay Çepni, Ş. Ü. K. R. A. N., & Varlıklar Demirkazık, Ç. İ. Ç. E. K. (2023). Sosyoloji Afetleri Nasıl Görür? Afet Sosyolojisi Bağlamında Bir Değerlendirme. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2).
- Korucu, T. Ş., & Özer, D. K. (2023). Yeniden Yaşama Sarılmak: Deprem Sonucu Gelişen Travma Sonrası Stres Bozukluğu Yönetiminde Temel Beden Farkındalık Terapisi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 8(2),
- Kök, H. (2023). Afetlerde kriz yönetimi ve sosyal hizmet örgütleri. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 7(1), 1-17.
- Koroğlu, A. (2018). Doğal Afetler Sonrası Yaşanan Travmalar Ve Örnek Bir Psikoeğitim Programı. *Afet Ve Risk Dergisi*, 1(1), 39-52.
- Köse, M. (2022). Ulusal medikal kurtarma ekibi personelinin afetlere bireysel hazırlık düzeyleri ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin incelenmesi: Kütahya ili örneği (Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

- Köse, N. (2019). Beden eğitimi ve spor öğretmeni adaylarının çevre sorunlarına ilişkin farkındalık ve tutum düzeylerinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).Ömer Halis Demir Üniversitesi. Niğde.
- Kukuoğlu, A. (2018). Doğal afetler sonrası yaşanan travmalar ve örnek bir psikoeğitim programı. Afet ve Risk Dergisi, 1(1), 39-52.
- Kurt, E. (2019). Van depremini yaşayan öğrencilerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile travma sonrası stres bozukluğu ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi. Van.
- Künüçen, H. H. (1988). Kitle iletişim araçlarında Kamu spotları: Televizyonda yayımlanan Kamu spotlarının içerik çözümlemesi (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi).Eskişehir.
- McCaughey, J. W., Mundir, I., Daly, P., & Mahdi, S. (2017). Gender, disaster risk reduction, and resilience: Investigating women's empowerment as a determinant of household and community resilience to disaster. *Environmental Hazards*, 16(2), 123-137.
- Nakajima, Ş. (2012). Deprem ve sonrası psikolojisi. Okmeydanı Tıp Dergisi, 28(2), 150-155.
- NASW (National Association of Social Workers). (2021). NASW social work policy statement: Disaster preparedness and response. NASW Press.
- National Association of Social Workers (NASW). (2021). Code of Ethics. Retrieved from <https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Code-of-Ethics>
- Norris, F. H., Friedman, M. J., Watson, P. J., Byrne, C. M., Diaz, E., & Kaniasty, K. (2002). 60,000 disaster victims speak: Part I. An empirical review of the empirical literature, 1981-2001. *Psychiatry*, 65(3), 207-239. <https://doi.org/10.1521/psyc.65.3.207.20173>
- Özen, Y. A New Theory Initiative To Predicting Psychological Trauma (Double-WrappedEggTheory).
- Özgen, F., & Aydın, H. (1999). Travma sonrası stres bozukluğu. *Klinik Psikiyatri*, 1(34-41).
- Özgentürk Ayaksız, D. 1999 Gölcük depremi sonrasında çocuk ve ergenlerde travma sonrası stres bozukluğu, sürekli kaygı ve depresyon düzeylerini yordayan değişkenler (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü); İstanbul Üniversitesi. İstanbul
- Özkan, B., & Kutun, F. Ç. (2021). Afet psikolojisi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 8(3), 249-256.
- Özkan, O. (2023). Afet yöneti (şi) minde sivil toplum kuruluşlarının rolü: Balıkesir ili örneği (Doctoral dissertation, Balıkesir University (Turkey)).
- Özler, M. (2021). Kamu Yönetimi Bağlamında Afete Dirençli Toplum ve Bütünleşik Afet Risk Yönetimi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 901-917. Kırşehir.
- ÖZMETE, E. (2023). Afet Sonrası Birey, Grup ve Toplum Temelli Psikososyal Destek. Akademisyen Kitabevi.

- Paton, D. (2003). Disaster preparedness: A social-cognitive perspective. *Disaster Prevention and Management*, 12(3), 210-216. <https://doi.org/10.1108/09653560310480686>
- Payne, M. (2020). *Modern social work theory* (5. bs.). Oxford University Press.
- Pyles, L. (2007). *Progressive community organizing: Reflective practice in a globalizing world*. Routledge.
- Rich, S. (2002). Caregivergrief: Takingcare of ourselvesandourpatients. *International Journal of TraumaNursing*, 8(1), 24-28.
- Sağ, F. (2016). Doğal ve beşeri afetlerin insan psikolojisi üzerine etkileri (Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü); ÇanakkaleOnsekiz Mart Üniversitesi. Çanakkale
- Shear, K., Frank, E., Houck, P. R., & Reynolds, C. F. (2005). Treatment of complicated grief: A randomized controlled trial. *JAMA*, 293(21), 2601–2608.
- Shore, J. C., Gelber, M. W., Koch, L. M., & Sower, E. (2016). Beklentisel yas: kanıta dayalı bir yaklaşım. *Journal of Hospice&PalliativeNursing*, 18(1), 15-19.
- Shultz, J. M., & Forbes, D. (2013). Psychological first aid: Rapid proliferation and the search for evidence. *Disaster Health*, 1(1), 3–12. <https://doi.org/10.4161/dish.26006>
- Şahin Ş.(2019). Türkiye’de afet yönetimi ve 2023 hedefleri. *TDAD*. 2019;1(1):180-96
- Şahin, Y., Lamba, M., & Öztop, S. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Afet Bilinci ve Afete Hazırlık Düzeylerinin Belirlenmesi. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 149-159.
- Şarlak, Y. (2022). *Afet Sonrası Psikososyal Destek Hizmetleri ve Müdahale Stratejileri* . Ankara: Afet Yönetimi Yayınları
- Şekerci, Y. G., Ayvazoğlu, G., & Çekiç, M. (2023). Üniversite öğrencilerinin temel afet bilinci ve farkındalık düzeylerinin saptanması. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(1), 74-81.
- Şener, Ö., & Sağlam, S. (2020). Travma sonrası stres bozukluğu için EMDR: Bir olgu sunumu. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 190-207.
- Şentuna, B., & Çakı, F. (2020). Balıkesir örnekleminde bir ölçek geliştirme çalışması: Afet hazırbulunuşluk ölçeği. *İdealkent*, 11(31), 1959-1983.
- T.C. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü [MTA]. (2024). Yenilenmiş diri fay haritaları. Erişim Tarihi :14.11.2025; Erişim adresi: <https://www.mta.gov.tr/v3.0/hizmetler/yenilenmis-diri-fay-haritalari>
- Taluğ, D. Y. (2019). Sosyal Sorumluluk Projesi Olarak Elektronik Ortamda Katılımcı, Etkileşimli Medya Tasarımı. *Sanat Ve Tasarım Dergisi*(23), 329-359.
- Tanhan, F., & Kayri, M. (2013). Deprem sonrası travma düzeyini belirleme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), 1013-1025.3

- TDK. Risk. 2024 [Erişim Tarihi 6 Kasım 2024]. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi. Deprem Gerçeği. Erişim tarihi: 10 Aralık 2024. Erişim adresi: <https://afet.tekirdag.bel.tr/>
- Tetik Metin, H., & Kınay Gündoğdu, E. (2024). Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Deprem Farkındalığının Belirlenmesi. Afet Ve Risk Dergisi, 7(2), 546-559.
- Tolin, D. F., & Foa, E. B. (2006). Sex differences in trauma and posttraumatic stress disorder: A quantitative review of 25 years of research. Psychological Bulletin, 132(6), 959-992. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.6.959>
- Tomanbay, İlhan (2009); Acil Sağlık Hizmetlerinde Sosyal Hizmet Çalışmaları Panel Kitapçığı, Ankara valiliği İl Sağlık Müdürlüğü İl Ambulans Başhekimliği yayınları, Ankara
- Traş, Z., & Aydın, E. (2019). Üniversite öğrencilerinde benlik saygısı ile kendini toparlama gücü arasındaki ilişkinin incelenmesi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(2), 71-78.
- Tuman, T. C., (2023). Afet Durumlarında Duygudurum Bozukluğu Takibinde Kullanılabilecek İnternet Tabanlı Uygulamalar ve Diğer Araçlar . 59. Ulusal Psikiyatri Kongresi (pp.73). Ankara.
- Turhaner, K., & Polat, M. (2024) Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Deprem Stresi İleBaşetme Stratejileri ve Deprem Risk Algıları Arasındaki İlişki. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24(4), 2283-2306.
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2024). Sürdürülebilirlik. Erişim tarihi: 5 Ocak 2025, <https://sozluk.gov.tr>
- Türk, A. (2019) Afet zararlarını azaltmaya yönelik planlama politikaları; Isparta örneği (Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü); Süleyman Demirel Üniversitesi. Isparta
- Uğuz, Ş. (2023). Depremlerin görünmez yıkımı: insanların psikolojik sağlığı üzerindeki etkileri. TurkishJournal of FamilyMedicineandPrimaryCare, 17(1), 6-9.
- Varol, N., & Kırıkkaya, E. B. (2017). Afetler karşısında toplum dirençliliği. Resilience, 1(1), 1-9.
- Wang, X., Gao, L., Zhang, H., Zhao, C., Shen, Y., & Shinfuku, N. (2013). Post-earthquake quality of life and psychological well-being: Longitudinal evaluation in a rural community in Northern China. Psychiatry and Clinical Neurosciences, 67(2), 110-117. <https://doi.org/10.1111/pcn.12016>
- WorldHealthOrganization (WHO/EHA). (2002). Disasters&emergenciesdefinitions. RetrievedNovember 11, 2024, from<https://www.who.int>
- Yağmur, Ö. B., & Karaman, M. (2024). Psikolojik Dayanıklılığın Bireysel Afet Direnci Üzerindeki Etkisi. Yönetim Ekonomi Edebiyat İslami ve Politik Bilimler Dergisi, 9(2), 59-92.

- Yalçınkaya, NM (2023). 6 Şubat 2023 Depremleri: Kentlerde İyileştirici Bahçe Tasarımlarının Gerekliliği Üzerine / 6 Şubat 2023 Depremlerinin Ardından Şehirlerde Şifa Bahçeleri Tasarlamının Gerekliliği. Proceedings Book, 153.
- Yaşar, P. (2024). Deprem sonrası kaybı olan genç yetişkinlerde depresyon, anksiyete, stres belirtileri ve psikolojik sağlamlık düzeylerinde EMDR uygulamasının etkisi (Yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Yavuz, Ö. (2014). Afetler sonrası yapılan sosyal yardımlar ve hizmetler (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale
- Yayla, U. (2016). Deprem bilgi düzeyi ve depreme hazırlıklı olma durumu: Erzincan ili (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane.
- Yelboğa, N. (2023). Kahramanmaraş Depremi Özelinde Travmatik Yas ve Sosyal Hizmetin Yas Danışmanlığı Müdahalesi. Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi, 7(1), 97-121.
- Yıldırım, Ö. (2022, 14 Kasım). Farkındalık nedir? Erişim Tarihi: 05.11.2025 Erişim Adresi: <https://www.felsefe.gen.tr/farkindalik-nedir/>
- Yıldırım, Ş. (2016). Sosyal hizmette krize müdahale yaklaşımının kullanımı krize müdahale. Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 3(4).
- Yıldız, B., & Akkoyun, A. Z. (2023). Deprem sonrası psikiyatrik destek. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 8(2), 817-820.
- Yılmaz, F.N.S., (2023). Türkiye'de Doğal Afet Yönetimi Uygulamalarında Merkezi ve Yerel Yönetimlerin Rolü: 2020 Elazığ ve İzmir Depremi İncelemesi. (Yüksek Lisans). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yılmaz, Ş. (2024). Deprem Sonrası Annenin Duygu Düzenleme Güçlüğü ve Travma Sonrası Travma Stres Düzeyi ile Ergenin Duygu Düzenleme Güçlüğü ve Travma Sonrası Stres Düzeyi Arasında Anne Kapsayıcılığının Aracılık Rolünün İncelenmesi. Ankara.
- Yolcu, M., & Bekler, T. (2020). Deprem kültürü ve farkındalık çalışmaları: şili ve elazığ depremlerinin karşılaştırılması. Lapseki Meslek Yüksekokulu Uygulamalı Araştırmalar Dergisi, 1(2), 71-82.
- Yorulmaz, D. S., & Karadeniz, H. (2021). Doğal Afetler Uygulama ve Araştırma Merkezi Doğal Afetlerin mental sağlığa etkileri., 2021; 7(2): 392-398
- Young, B. H., Ruzek, J. I. ve Pivar, I., (2001), Mental Health Aspects of Disaster and Community Violence: A Review of Training Materials, Menio Park, California: National Center for PTSD and Washington, D. C.: Center for Mental Health Services
- Yöyen, E. G., & ŞAN, R. (2021). Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Yas Süreci ile İlişkisi. Balkan & Near Eastern Journal of Social Sciences (BNEJSS), 7

- Yurtsever, A., Konuk, E., Kavakçı, Ö. & Yaşar, A. B. (2022). Herkes için EMDR. Okyanus Yayınları.
- Yüksel, Ş. (2009). Travmatik yaraların açığa çıkmasında ve onarılmasında görüşme ortamı. Klinik Gelişim 22(4), 11-17
- Zahavi, D. (2005). Subjectivity and selfhood.
- Zakour, M. J. (1996). Disaster Research in Social Work. Journal of Social Service Research, 22(1), 7-25.
- Zakour, M. J., & Gillespie, D. F. (2013). Community disaster vulnerability: Theory, research, and practice. Springer.
- Zengin, S. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afetlere yönelik görüşlerinin incelenmesi: Amasya üniversitesi örneği.(Yüksek Lisans Tezi), Amasya Üniversitesi Amasya.

EKLER

Ek -1: Demografik Bilgi Formu

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Lütfen aşağıdaki soruları yanıtlayarak araştırmamıza katkıda bulunun. Verdiğiniz bilgiler yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacak ve gizli tutulacaktır.

1. **Yaşınız:** _____
2. **Cinsiyetiniz:** ☐ Kadın ☐ Erkek
3. **Bölümünüz:** _____
4. **Daha önce deprem deneyiminiz var mı?**
☐ Evet ☐ Hayır
5. **Depremde yakın kaybınız oldu mu?**
☐ Evet ☐ Hayır
6. **Depremde maddi kaybınız oldu mu?**
☐ Evet ☐ Hayır
7. **Deprem sonrası gönüllü olarak görev aldınız mı?**
☐ Evet ☐ Hayır

Teşekkür ederiz.

Ek-2 : Deprem Sonrası Travma Düzeylerini Belirleme Ölçeği

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği ve Alt Boyutları
Davranış Problemleri
1.İştah kaybı yaşıyorum.
2.Daha öfkeli/sinirli biri oldum.
3.Kabuslar görüyorum.
4.Deprem olacak diye kapalı alanlara giremiyorum.
Heyecansal Sınırlılık
5.Geleceğe ilişkin güven duygumu yitirdim.
6.Artık hayatın hiçbir anlamı yokmuş gibi geliyor.
7.Yaşadıklarım sonrasında yaşama isteğim azaldı.
8.Deprem sonrasında hayatımda yaptıklarım ile ilişkin pişmanlıklarım arttı.
9. Kendimi çok çaresiz/güçsüz hissediyorum.
Duyuşsal
10 Yardıma muhtaç olmam onurumu kırıyor.
11 Deprem sonrasında davranışlarıma/ilişkilerime daha çok dikkat etmeye başladım.
12 Hayatımın değerini daha çok anladım.
13. Çok duygusallaştım/durup dururken ağlıyorum.
Bilişsel Yapılandırma
14.Çocuklarım/Annem-babam/tanıdıklarım arkadaşlarım için endişeleniyorum.
15 Her an deprem olacakmış düşüncesiyle tedirginim.
16.Deprem görüntüleri gözümün önüne geliyor.
17.Geleceğe ilişkin kaygılanıyorum.
Uyku Problemleri
18.Uykumdan aniden uyanıyorum.
19.Uykuya dalmakta güçlük çekiyorum.
20.Daha az uyuyorum.

NOT: 11. ve 12. maddeler ters çevrilip puanlanacak. Ölçeğin bir kesme puanı yoktur. Likert tarzındaki ifadeler; “hiçkatılmıyorum”, “az katılıyorum”, “orta düzeyde katılıyorum”, “çok katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” biçimindedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 20 en yüksek puan ise 100’dür. Ölçekten alınan puanların artması bireylerin depremden etkilenme düzeylerinin arttığını göstermektedir.

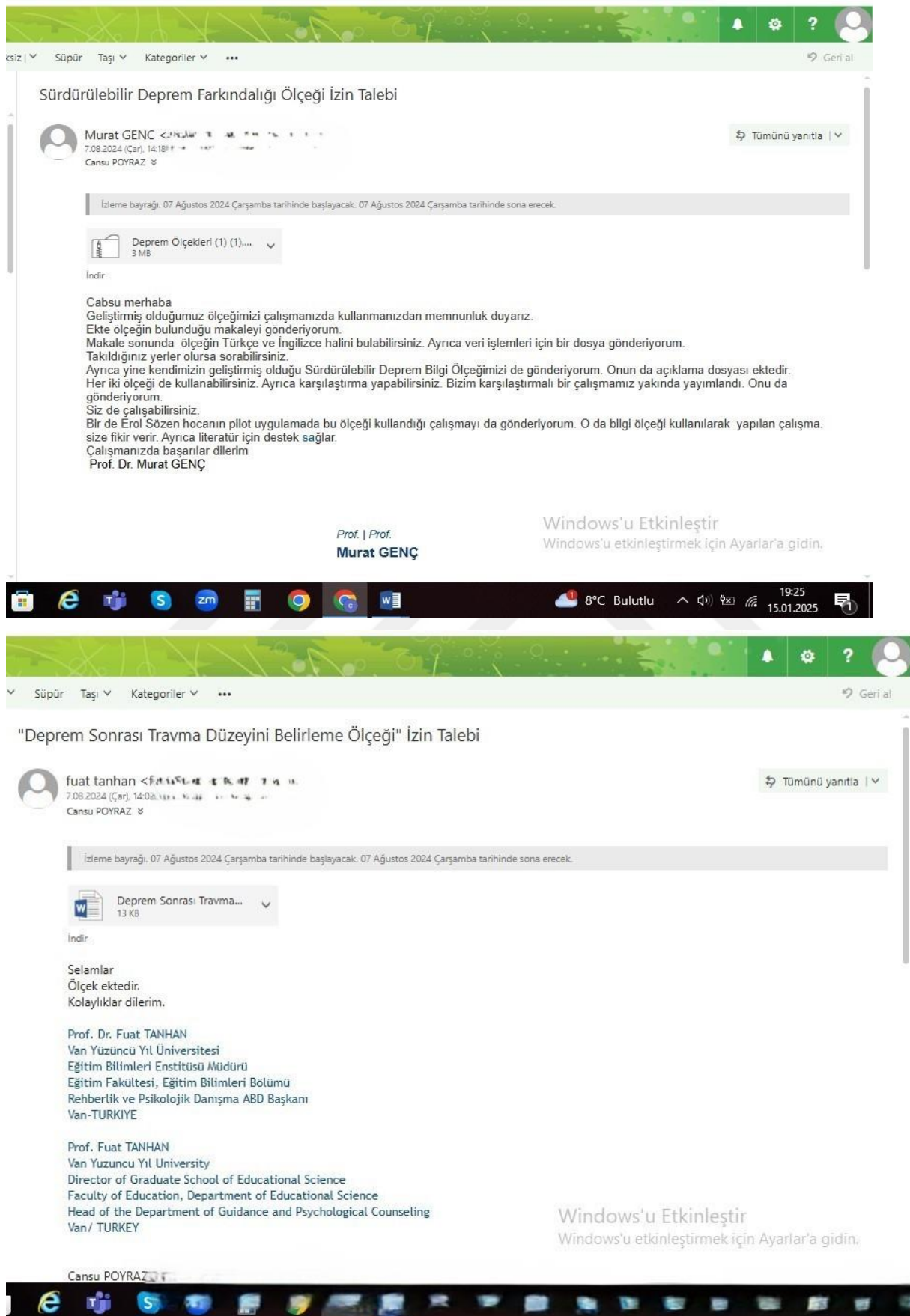
Ek-3: Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği

Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği ve Alt Boyutları

Deprem Yapı İlişkisi
1. Fakültedeyken deprem olsa; yapacaklarımız konusunda bilgi sahibiyim.
2. Tehlike anında okulu (fakülteyi) nasıl tahliye edeceğimi (çıkacağımı) bilirim.
3. Yaşadığım evin (yurdun) depreme karşı sağlamlığına güvenirim.
4. Eğitim gördüğüm fakültenin depreme karşı sağlamlığına güvenirim.
Deprem Hazırlığı Uygulaması
5. Üniversitemizde deprem olasılığına karşı tatbikatlar yapılır.
6. Kaldığım yurttta deprem olasılığına karşı tatbikatlar yapılır.
7. Fakülte binamızda acil çıkış yönlendirmeleri yeterlidir.
8. Ailemle deprem konusunda zaman zaman toplantı yaparız.
9. Üniversitede deprem konulu eğitim ve toplantılar yapılır.
10. Kaldığım yurttta deprem konulu eğitim ve toplantılar yapılır.
11. Deprem konusunda yaptığımız toplantılar yararlı olur.
12. Evde (kaldığım yurttta) depreme karşı gerekli önlemleri alırız.
13. Evde (yurttta) deprem çantamız hazırdır.
14. Evde (yurttta) devrilebilecek eşyalar duvarlara sabitlenmiş durumdadır.
15. Deprem anında oluşabilecek kargaşada toplanma noktamız bellidir.
Depreme Karşı Hazırlıklı Olma
16. Olabilecek bir depreme karşı hazırlıklıyım.
17. Üniversite olarak olabilecek bir depreme karşı hazırlıklıyız.
18. Yaşadığımız bu şehir olarak olabilecek bir depreme karşı hazırlıklıyız.
19. Ülke olarak olabilecek bir depreme karşı hazırlıklıyız.
20. Depreme karşı güvende değiliz.
21. Olabilecek bir depreme karşı endişeliyim.
22. Depreme karşı hazırlıklı değiliz.

İlk 19 madde olumlu, son 3 madde olumsuz. Likert tarzındaki ifadeler; “hiçkatılmıyorum”, “az katılıyorum”, “orta düzeyde katılıyorum”, “çok katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” biçimindedir Ölçekten alınabilecek en düşük puan 22 en yüksek puan 110’ dur. Ölçekten alınan puanların artması bireylerin farkındalık düzeylerinin arttığını göstermektedir

Ek-4: Ölçek Kullanım İzinleri

Ek-5: Etik Kurul İzni

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRLÜĞÜ

PROTOKOL NO: 2024/233

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Üniversite Öğrencilerinin Deprem Sonrası Travma Düzeylerinin ve Deprem Farkındalıklarının İncelenmesi
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	1-Yüksek Lisans Tez Çalışması 2-Nitel Araştırma
ARAŞTIRMACILAR	1-Sorumlu Araştırmacı : Cansu DENİZ POYRAZ 2-Tez Danışmanı : Doç. Dr. Yasemin ÇÖLGEÇEN
ETİK KURUL TÜRÜ	SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
KARAR	Etik Onay Verilmesine Karar Verildi.

TARİH
27.11.2024

Prof. Dr. İsa KARAMAN
ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRÜ

Wi
Win

ÖZGEÇMİŞ

İlk, orta ve lise eğitimini Kırıkkale’de tamamladı. 2008 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü’nden mezun oldu. 2011 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığı Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü’nde Yurt Yönetim Memuru olarak göreve başladı. 2016 yılında Atatürk Üniversite Sosyal Hizmet Bölümünden mezun olan Cansu Deniz Poyraz, 2020 yılından itibaren aynı kurumda Sosyal Çalışmacı olarak görev yapmaktadır. 2022 yılında Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı’nda başladığı yüksek lisans eğitimini, 2025 yılında tamamlayarak mezun olmuştur.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER

Tezden türetilen eser ve yayın bulunmamaktadır.

DİĞER YAYIN VE ESERLER

Çölgeçen, Y., & Deniz Poyraz, C. (2024). Effects of disasters on mental health, examining the effect of focus group study with young people affected by the February 2023 earthquake on mental health and quality of life. 7th International Antalya Congress of Scientific Research and Innovative Studies, 11-13 May 2024, Antalya, Turkey.